Hieronymi Balbi Episcopi Gurcensis ad Clementem .VII. Pont. Max. de Ciuili & Bellica Fortitudine liber, ex Mysteriis Poetæ Vergilii nunc primum depromptus. cui additus est alter continens Turcarum originem, mores, Imperium, aliaq; præclara scitu, cognituq; dignissima.

ROMA

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRCENSIS AD CLEMENTEM VII. PONT. MAX.

DE FORTITVDINE LIBER.

QVanquam isto quoq; nomine, uniuersum prope terarum orbem CLEMENS VII. PONT. MAX. in tui admirationem conuertas, quod procul ab inani gloria, uentosaq; ostentatione, solius cõscientiæ testimonio cõtentus, non quid alii laudent, sed quid laude dignum sit, intuearis, omneq; Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, ac Temperantiæ munus, non ad aures populares, sed ad dei cultum assidue referas, nihil tamen Pontifici summo, eidemq; innocentissimo, aut maius, aut antiquius esse debet, q̃; rerum a se gestarum, ac suæ uirtutis gloriam, in omnem memoriam diffundere. Nam sicut is est accusandus, qui totus ex fortuna pendet, quæ & instabilis est, & fallax, ita qui uerã laudem optimis clarissimisq; actionibus debitam negligit, aut contemnit, se hominem esse propemodum obliuiscitur. Quid enim magis est hominis, quam omni studio sequi, amplexariq; uirtutem? At laudem nihil aliud esse dicimus, q̃; eam significationem, qua uirtutis amplitudo magnitudoq; demonstratur. Nec enim laus ex his rebus est quæréda, in quibus æque boni atq; mali ex

cellunt, sed ad gloriam sola uirtute contendendũ, quæ ita bonorũ est propria, ut nihil cum malis cõmune habeat, nec ulla uera, solidaue potest esse gloria præter eã quæ a uirtute proficiscitur. Idq; priscos sensisse Romanos, sacræ apud illos ædes indicabant, quas cõiunctissimas constituerunt uirtutis & honoris. Ideo non satis prudens existimãdus est is, qui bonis actionibus delectatus, eas patitur in obscuro delitescere, ut quasi abscõdens talentum, alios nolit (quod inuidorum propriũ est) sui imitatores habere. Quod si in hac uitæ imbecillitate nihil bonũ homini ducimus præter id solũ, quod cũ coelesti bono similitudinẽ habeat, qui humanã inter uiuos gloriã neglexerit, quã post mortẽ sit curaturus, non uideo. Nã si mens hominis quicquid agit, quicquid meditatur, debet ad diuinæ mentis speciẽ, quam Ideã Plato uocat, referre, omneq; illud & uelle & cupere quod diuinarũ rerũ repræsentet imaginẽ, certe si gloriã illam coeli æternã concupiscimus, quæ est diuini splendoris irradiatiõ, danda nimirũ opera est, ut ne hanc quidẽ humanam contempsisse uideamur quæ beneactæ uitæ est uel præmiũ, uel testimoniũ. Magnum quippe uidetur uirtutis adipiscendæ calcar uehementior gloriæ cupiditas, quæ una cæteras omneis cupiditates extinguit, non .n. potest quicq̃ humile, aut sordidũ appetere qui se norit in omnium ore, ac celebritate uersatum iri. At qui honestam gloriam minus adamarit, honeste quoq; factorũ uidetur esse contemptor, ob eamq; rem nec dignus qui in magnis uiris habeatur. Recte igitur Isocrates, Nicoclem regem hortatur, ut cũ ei corpus contigerit mortale, ani-

mus autem immortalis, omni studio, curaq; nitatur ut animi memoriã relinquat immortalem. Nec ullus est in quo aliquis modo uel industriæ uel disciplinæ splẽdor eniteat, qui non quasi natura duce rapiatur ad gloriam, adeo ut etiam nobiliores artifices suis operibus quo memoriã ꝑducerẽt, inscribere sua nomina magni habuerint hinc illa elogia, Apelles pingebat, Praxiteles faciebat. At Phidias in ebumeo Mineruæ simulacro quod eximia specie perfecerat, cum lege patria suum nomen prohiberetur inscribere, effigiẽ suam in eius clypeo ita arte conclusit, ut sine totius operis demolitione, diuelli non posset. Fortissimi uiri in sacris certaminibus summo labore, ac etiã uitæ periculo solam uocẽ præconis & coronæ testimonium petebant. Philosophi uero in iis ipsis libris quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt, ut etiam de ipso gloriæ contemptu glorientur. Hæc est debita uirtuti merces, hæc est quæ breuissima uitæ curricula æternitatis memoria compensat. hanc solam exigebat maximus ille imperator inquiens.

Optimus quisq; quam sit cupidus gloriæ.

Mihi magna satis, sat uera, superq;
Bellandi merces sit gloria, cætera uobis.

Hanc Romani ardentissime dilexerũt, ꝓpter hãc uiuere uolebant, ꝓpter hãc mori nõ dubitarũt, hæc potuit Curtium in illũ terræ hiatũ ĩmergere, Mutiũ ad sua membra exurenda inflãmare, fratres Philenos ut uiui terra obruerẽtur impellere, Codrũ Regẽ, & tres Decios, ut se pro patria deuouerent, excitare, hæc Fabios, Marcellos, Aphricanos, Cæsares ad res magnas forti animo capessendas incendere. Hinc Cicero in libris de Rep. tradit, prin-

cipem ciuitatis alendum esse gloria, maioresq; suos mul ta mira atq; praeclara gloriae cupiditate fecisse. est enim (ut inquit Statius)

Fax mentis honestae

Gloria.

Et alius Poeta.

Tu sola animum, mentemq; peruris Gloria.

Cuius optimus quisq; tanto amore flagrat, ut summi imperatores quo memoriam apud posteros propagarent, suis statuis ac imaginibus fora, templaq; decorarint, has ex ebore, marmore, metallo et coloribus effingentes. Quae tamen uideri poterant ambitionis potius q̃ probitatis insignia, et non tam uirtutis splendorem, q̃ iactantiae umbram repraesentare. nam plerosq; reperire licet, qui omnes suas uigilias ac studia referant ad popularis aurae uanitatem, studentes (quod simulationis est proprium, magis uideri boni q̃ esse. ut enim scribit Sallustius, gloriam, honorem, imperium boni et ignaui aeque sibi exoptant, sed illi uera uia nituntur, hi quia bonae artes desunt, dolis atq; fallaciis contendunt. Hos blandientis plebeculae uoces delectant, quas uel metus extorquet, uel necessitas cogit, uel suadet utilitas. Id quantum in se turpitudinis habeat, uno hoc uersiculo Menander ostendit.

Vera gloria quantum distet a ficta, et simulata.

Inanis gloriae captatore nihil aerumnosius

Quae laus Pontifici debeatur.

Te uero noctes atq; dies Pontifex Maxime iis laudibus decantamus, quas nulla simulatio effingit, sed uberrimus animi effectus exprimit, ueritas suggerit, pietas effundit. Et quo minus gloriam appetis (quod de Catone tradi-

tum est) eo te illa magis sequitur, ut qui uirtutem tuam potius q̃ fortunam admiramur dignissimumq; iudicamus, quem nullæ disertorum linguæ, nulla sapientum ingenia conticescant. Nec alioquin alia est nominis in æternũ propagandi ratio, q̃ si illud non in æs, saxisue, sed in libris & egregiis literarum monumentis incidamus, in quæ nihil flammis, nihil uetustati nihil posteris liceat, cætera omnia aut tempus atterit, aut carpit posteritas, aut obscurat obliuio. Cum autem uberrimum uirtutis alimentum uel (ut græci tradunt) diuinum bonum sit honor, is ea potissimum uirtute quam fortitudinem appellamus, comparatur. hæc enim & apud homines plus admirationis affert, & in se plus laudis excellentiæq; habere uidetur, nec ulli uirtuti plura monumenta, trophæa, arcus, carmina, templa, sacrificia, ueteres dedicarunt. Huius præter cæteros, constat Romanos fuisse mirifice studiosos, ut qui iudicarint hominis excellentiam in ea uirtute maxime esse positã. Arbitrorq; olim hoc nomen quod est Virtus, solam fortitudinem significasse, ex uiro enim uirtus est appellata, uiri autem maxime propria est fortitudo, deinde usu factum ut omnes recti animi affectus uirtutes uocarẽtur. Nec temere apud Maronem reperies uirtutem accipi nisi pro fortitudine, ut illud.

Veram gloriã ex fortitudine comparari.

Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem.

& alibi.

Macte noua uirtute puer sic itur ad Astra.

Atq; aliis plærisq; in locis. Tentabo autem ex Maronis uersibus omnẽ uim, rationemq; fortitudinis depromere

Ex Maronis uersibus de fortitudine esse differendũ.

ut cuiq; fiat perspicuum quantum reconditæ, & abstru/
sæ Philosophiæ in eo poeta delitescat, simul Aristote/
lis inuitatus exemplo, qui hac ipsa de re agens quosdam
Homeri uersus in testimonium affert, & tanti eum poe/
tam fecit, ut & Alexandro illius carmen accuratissime
fuerit interpretatus, & sex libros homericarum ambi/
guitatum conscripserit. Ego certe non minus de Maro/
ne sentio, q̄ sapientissimi Græci de Homero, cuius poe
sim Anaxagoras Clazomenius, & Basilius cognomento
magnus laudem uirtutis continere affirmant. At Plato in
eo libro, qui est de summo bono inscriptus, & Plutar/
chus in eius uita, sentiunt omnes artes siue diuinæ, siue
humanæ illæ sint, in unum Homeri poema uelut in pro
prium receptaculum confluxisse. At noster hic Mantua/
nus, nihil pene a Philosophis late, fuseq; differitur quod
poeticis angustiis non coarctet, qui omnia scientiarum
lineamenta, & simulacra, & quā græci symetriam nomi
nant, dissimulanter, & quasi aliud agens complectitur.
Audiamus itaq; Maronē acutissime de fortitudine phi
losophantem, quæ uirtus olim tanto fuit in pretio, ut
in quibus maior uideretur, eos Heroas uocarent, & ut Se/
mideos uenerarentur, adeo ut in campis Elysiis primū
locum obtineant.

Magnanimi Heroes nati melioribus annis.

Vbi eadem fortitudinis opera, ut omnium pulcherrima
exercent. nam

Quæ gratia currum
Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Agam autem de hac uirtute,non ut Peripatetici, qui eã
nescio intra quas angustias concludentes, & tanq̃ Ly/
curgi legibus subscribentes solam bellicam fortitudinẽ
uidentur cognoscere,sed ut late se diffundat, & ad uni
uersas humanas actiones porrigatur. Nam licet omnes
uirtutes sint inter se nexæ & iugatæ, nec dissolui,sepa/
tari ue queant,& ut Lucretii uersus in hunc sensum de/
flectam,

Communibus inter se radicibus hærent,
Nec sine pernicie diuelli posse uidentur.

Adeo ut qui unam fatetur se non habere,necesse sit fa/
teri se nullã habere, in primis tamen Fortitudo reliquis
uirtutibus ita cohæret ut ea sublata nulli uirtuti locus re
linquatur. Virtutem.n.semper liberã esse uolumus,sem
per inuictam,ut inconcussis uiribus aduersus omnia ui/
tia decertet, quæ nisi ita sit, nomen uirtutis amittit.
Hoc autem sola præstat fortitudo quæ quicquid cade/
re in hominem potest,infra se habet,casusq; omnes con
temnit humanos.hæc est ad labores infracta, alacris ad
pericula, alienior a uoluptate, & in primis ab auaritiæ
sordibus omniq; temeritate immunis.Vnde fit ut ei ni/
hil desit,nihil supersit, nosq; reddat semper intrepidos
atq; magno,erectoq; animo,& si fas est dicere,ipsis pe/
ne numinibus pares, nam (ut inquit Menander) præsi/
dium maximum est Virtus mortalibus. Et quia Pytha
goras,Platoq; summæ sapientiæ duxerunt,nomina re/
bus imponere,Fortitudinem a ferendo,perinde ut For
tunam nominamus,alia tamen atq; alia causa,hæc,quod
temere & sine ratione feratur, illa, quod æquo animo

ferat prospera, & aduersa. Quæ sic definiri potest. Fortitudo est animi firmitas legi summæ in sustinendis, & adeundis rebus, omniq; uiuendi munere obtemperans, qua qui præditus est, nec temere audet, nec inconsulte timet, nec nouit, aut aduersis frangi, aut prosperis efferri, sed utrisq; moderatur, cum eius sit peculiare officium a medio non discedere, quo relicto in defectum abire, aut in exuperantiam est necesse, cum qui a recto detorquet itinere, si ad dextram, temerarius sit, & pertinax, si ad sinistram, pauidus, & meticulosus. Omnis quippe uirtus in temperandis, coercendisq; animi motibus uersatur, sed hæc cæteris manifestius, cum sit quædam mediocritas inter timorem & audaciã collocata, utaturq; uelut suarum actionum adminiculo quibusdam animi motibus, & præcipue ira, quam ob id ipsum Peripatetici cotem fortitudinis appellarũt. Ideo Poeta Fortitudinem quodam uelut affectuum agmine circunseptam plærunq; inducit, ut eo loco,

Aestuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoq; insania luctu,
Et furiis agitatus amor, & conscia uirtus.

Diuisio animæ et in qua eius parte affectus resideant.

Quapropter opportunum duxi de animi motibus hac in parte plenius differere. Animam omnes fere recte Philosophantes trifariam partiendam censuere, in eam quæ alit, & quæ sentit, & quæ ratione utitur, primæ quidem partis non aliud est munus q̃ alere, & procreare, inest q; sola herbis, ac stirpibus, quæ hac ut altrice, & progignente alimoniam sibi comparant. secunda uero cum uegetali illa coniungitur, atq; in unum

coacta constituit animal quod sensiuum, siue sensuale recte appellabimus, cuius officium est loco moueri, incedere, cernere, olfacere, audire, gustare, tangere. Duabus uero his naturis tertia annexa est, quæ Rationalis ab ipsa ratione est dicta, tertiumque illud constituit genus, quod ab excellentiori parte uocatum est rationale. Sed quia de prima illa uegetali hoc loco tacendum puto, quippe cum nec sentiat, nec cognoscat, animus quantum ad naturam hominis attinet, bifariam diuiditur. cuius altera pars ratione utitur, altera uero est rationis expers. in rationis experte, ea est appetendi uis ut tum lætitia gestientes efferamur, tum dolore pressi ingemiscamus, aliquando concupitarum rerum libidine ardeamus, modo periculo imminente exanimemur metu, atque hi sunt quatuor uirtutum omnium, & scelerum quasi fontes. Ex hac bipartita animi natura duo quoque prodeunt uiuendi genera, alterum quo a brutis non admodum differimus, alterum quod solius est hominis, unde duplices patent cursus animorum e corpore excedentium, duæque aperiuntur quasi uiæ, dextra quæ perducit ad superos, sedesque beatas.

Duplex cursus animorum excedentium.

At leua malorum
Exercet poenas, & ad impia tartara mittit.

Nam qui uitiis contaminati, se totos libidinibus coinquinarunt, relicto calle cœlestis patriæ in miseriam incidunt sempiternam, quos iudex Rhadamanthus
Castigatque, auditque dolos, subigitque fateri.

Quippe animi perturbatio quæ nobis est cōmunis cū

belluis ad sensus pertinet, qui mouentur ex quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, sola autem ratione, intellectuq; disiungitur, quae ubi sensuum appetentia superatur, uelut saeuientium procellarum turbine correpti iactamur in altum,

Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur.

Ab hominecq; adeo degeneramus, ut nos ueluti quaedam Circe transmutet,

In uultus & terga ferarum,

Et sub humana specie ferinum uultũ induti uideamur

Setigeriq; sues atq; in praesepibus ursi

Saeuire & formae magnorum ululare Luporum.

Perturbationes animi cur passiones dictae et quomodo animus patiatur.

Has animi perturbationes aptissime uerbo ex dictione graeca ducto passiones appellamus, cum ab his animus corpusq; pati uideatur. & quoniam constat nihil incorporeum pati posse in anima quae suapte natura cupiditatum atq; aemulationum est expers, quatenus corpori cohaeret, passiones existunt. Cohaeret autem duplici nexu, & ut forma materiae, & ut motor suo mobili. Qua subit rationem formae, corporis passio in eam posterius recidit, cum infirmo, imbecilliq; corpore, animae quoq; uirtus & operatio hebetetur. Qua uero ipsum corpus mouet, affectus ab ea initium habent, cum ira, timor, & id genus per apprehensionem & appetitum prius animae insint, & per eã in corpus transmigrent, quisq; in se ipso experitur uehaementiores animi motus id plerunq; efficere, ut corporibus etiam patiamur. Sed licet huiusmodi motus quo ad naturam sui, ab anima ortum habeant, tamen ut

nomen,rationemq; passionũ subeunt,ab ipso corpore oriũtur ,atq; in animam obiter redũdant,ex ipsius enim corporis facibus ad omnes fere cupiditates incendimur. Hæc omnia cum Poeta de natura, origineq; animorum ageret,paucissimis uersibus est complexus, inquiens.

Igneus est ollis uigor,& coelestis origo
Seminibus,quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus,moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent,gaudentq;,nec auras
Respiciunt clausæ tenebris,& carcere cæco.

Quid est homini accommodatius? quid cõducibilius? q̃ animorum originem noscere,in quam cum redire poterit,tum futurus est beatus? Nam cũ ex animo,corporeq; constemus,& alterum sit brutum,caducũ,& in interitum procliue, alter incorruptus, æternus, immortalis, planeq; diuinus,qui ita mentem a sensibus seuocant, ut se animi nobilitate immortales cognoscant, hi uinculis huius corporis soluti facile ad coelum, ut in proprium domicilium remeant, Cum uero nostra omnis cognitio a sensibus ortum habeat,de his prius uidetur agẽdũ. Cõuenit inter omnes,sensus exteriores esse quinq;, de interioribus ambigitur. Aristoteles tres duntaxat expressit,Sensum cõmunem, Phantasiam ,& Memoriam. Auerois uero quartam addidit uirtutem,quam in homine uim cogitandi,in bruto uim æstimãdi uocat. alii plures,alii pauciores autumant. A sensu uero quem cõmunem appellant,quasi a centro quinq; illi notissimi proficiscuntur,ueluti totidem lineæ ad circuli rotunditatem

De ratione sensuum, et de sensu communi.

ductæ, sensus autem communis res dissimillimas comprehendit, ut colorem, saporem, calorem, odorem, sonum. Suntq; uiæ quasi quædam ad oculos, ad nares, ad aures a sede animæ, siue mauis ab eo sensu, quem iam sæpe communem appellamus, profectæ. Ita ut inde sensus exteriores quasi uasa quædam, & receptacula quo impleantur, accipiant, communisq; hic sensus per oculos, per aures quasi per fenestras lucentē uitro, aut speculari lapide obductas, transmittit uim uidendi, & audiendi, licet Peripatetici sentiant actus sensus exterioris fieri per susceptionem potentiæ sensiuæ, nec sensum communem transmittere species ad alios sensus, sed contra potius ab his recipere, unde illud Propheticum, Mors intrauit per fenestras uestras. Frequenter enim contingit, ut apertis, atq; integris, & oculis, & auribus nec uideamus, nec audiamus, uel quod animus alio ducitur, uel quod impediat morbus, nam & uehementior cogitatio occæcat, & in morbo comitiali nihil cernimus, animo scilicet caligante, unde facile intelligi potest, eam animæ partem uidere & audire, non receptacula illa quæ quasi fenestræ sunt animi. Et licet sensus omnes longe in nobis sint perfectiores q̃ in brutis, duo tamen in homine certissimi habentur, tactus, & gustus, in reliquis uidemur quandoq; a brutis superari, nam & Aquilæ acutius cernunt, & Canes sagacius odorantur, & Talpæ liquidius audiunt. Cæterum non quicunq; aspirat ad felicitatem (eo enim omnes tendimus) continuo tantum mentis acie ualet, ut qua in re ea cōsistat, satis discernere pos

Quæ sit sensuum uis et quantum eis attribuendū.

sit nanq; humi prostratus animus, & si erigi nititur, ta men mole corporis depressus quæ in excelso collocata, sunt, non nisi sensuum caligine discussa intuetur, unde illud Maronis ex intima philosophia depromptum.

Aspice nanq; omnem quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam.

Licet autem res quędā ita sint paruæ, ut sub sensus cadere uix possint, quædam ita mobiles, & concitatæ, ut continue labantur & fluant, in his tamen quæ cōprehendi possunt, cōprehensio facta sensibus plerūq; est uera, & fidelis, ex hisq; postea notiones rerū in animis imprimuntur, cum ad ea quæ uisa sunt, & quasi accepta a sensibus, accedit assensio animorum quæ actum uoluntatis præcedit. Quilibet autem sensus rem obiectām prius comprehendit ut oculus colorem, auris sonum, post apprehensionem uirtus interior ad assentiendum mouetur. Est enim uis quædam in animis nostris quam siue cogitandi, siue (ut uocant) cogitatiuā dixeris, parui refert (nec enim in delectu uerborū sumus occupati) cui boni, maliq; iudicium natura demandauit. hæc uis ita iudicat, ut quandoq; nihil præter sensus respiciens, & illorum uelut illecebris allecta, quod pecudis est, homini esse bonum decernat, quandoq; uero uelut quodam lumine illustrata, non id putat bonum, quo sensus demulcentur, sed quod recta suggerit ratio. Cum igitur eiusmodi uis hoc bonum, illud malum esse costituerit, excitatur in nobis alia quædam uis, quem appetitum omnes uocant, hunc duplicem esse oportet

De ui animi cogitandi et de uolūtate, et appetitu.

alterum qui a iudicio sensuum semper pendeat, nihilq; cum ratione concupiscat, alterum qui id demum sequitur quod ratio praecipit, illum libidinem, hunc uoluntatem nuncupamus. Quapropter erit appetitus, quo animus ad bonum asciscendum, malumq; declinandū mouetur, bonus quidem si a ratione, contra si a sensu ducatur. Sed appetitus quoq; ille qui a sensu ducitur, duplex est, alter sese cupiditati accommodans, alter irae quae animae uires ab aliis potentiae, ab aliis potestates dicuntur, uerboq; licenter ab hodie philosophātibus usurpato, illam uim concupiscibilem, hanc irascibilem uocant. Hoc totū pulcherrimo aenigmate tradit Plato qui cum animum nostrum uelut aurigam finxisset, illi duos equos adiungit, alterum album, pulchrum atq; honoris cupidum, qui non ui nec minis, sed cohortatione, rationeq; regatur, alterum nigrum, inglorium, contumacem. Nam ueluti ab equis currus, sic animus ab appetitu ducitur, & uelut illi trahunt non suo arbitrio, sed imperio aurigae a quo reguntur, eodem pacto appetitus nihil ex se agendum decernit, sed quod ab alia ui decretum est, sequitur. Hactenus de sensibus, nunc de animi affectibus plenius disseramus. Omnis Socratica schola sentit animi perturbationes ex deprauata opinione ductas ad sensus pertinere, rationisq; esse expertes, atq; in alia parte animi cupiditatem, in alia rationem esse collocandam, Quippe mentem omni turbido motu esse uacuam, & hasce animi partes in quibus aegritudines & libidines uersantur, esse semotas ac disclusas a mente quae diuino lumine illustratur. Sed

Platonicum Aenigma.

eam quoq; mentem Platonici Christianiq; philosophi duplicem esse uolunt, alteram inferiorem, alteram diuinam, & superiorem, ideo Auicena tradit animū nostrū uelut alterum Ianū duplici ore insignitum esse, ut hoc sursum uersum altissima quæq; per sapientiam suspiciamus, illo res naturales, actionesq; humanas per prudentiam indagemus. Quo fit ut duplex in homine uirtus insit, altera contemplatrix, ipsa quidē, semotaq; ab actionibus, altera actionibus ipsis usq; dedita, ab illisq; merito cognominata. quamobrē intellectus quoq; ipse qui utranq; complectitur uirtutē, est distinguendus in agentem, & contemplantem. Quippe egregie illud, melior est iniquitas uiri q̄ mulier benefaciens. nec.n. præfertur iniquitas uiri, æquitati muliebri, sed per parœmiam exprimitur rectius eum agere qui desiderio rerum cœlestium raptus plurima corporis, & ciuilis uitæ commoda negligit (quæ res uidetur iniqua) q̄ qui ut nullum uitæ ciuilis officium deserat, cœlestium rerum curā omittit. Plus.n. (ut scribit Aristoteles) uoluptatis ex quauis exigua cognitione rerum diuinarum capimus q̄ si omnia humana nobis nota, exploratáq; sint, quemadmodum (ut idem ait) minimam partem delitiarū nostræ puellæ inspexisse iucundius est, q̄ reliquarum omnium fœminarū uoluptate perfrui. eo quoq; tēdit illa de duabus sororibus euangelica comparatio. Affectiones autem ueluti procellæ quædam in nobis exoriuntur, quæ nunc dolo, nunc aperta ui animum nisi radicibus uirtutum fuerit munitus, labefactare & concutere, ueluti turbationum tempestate conantur. quæ & si fuerint acie

Affectus esse a natura insitos, ratione tamen moderandos.

rõnis excisæ,tñ morsus quosdã & cõtractiũculas animi relinquunt,adeo ut illud Euripidis ab oĩbus cõmendetur. Nemo est mortalis qué nõ tãgat dolor,morbusq;. Sed cũ animus in partes duas sit distributus, quarũ altera ratiõis est particeps,altera uero expers,recte nos quoq; duo dici possumus,quorũ alter ĩperat,alter paret, nã cũ nobis p̃cipitur ut nobis ipsis ĩperemus,hoc nimirũ præcipitur ut ratio coerceat temeritatem, & imperet illi parti quæ obedire debet,ueluti seruus domino, & miles imperatori.atq; hos aduersos animi motus uelut uinclis,& custodiis ut famulos, & mancipia coerceat.ratio ipsa in homine cum perfecta sit,illi parti imperat quæ est inferior, et a qua affectiones motusq; concitatiores in nobis exoriuntur. Nã uirtutes morales homini nõ insunt a natura,sed discendo,agẽdo,multũ, diuq; exercendo cõparantur,quibus tamen assequẽdis natura ipsa nos idoneos maxime appositosq; fecit. Cum ad cæteras opes,ac facultates,& ingenii uires qbus natura nos probe instruxit,affectus quoq; illos adiecerit appetitionum actionũq; omniũ excitatores,quos liberos,& uagos esse permisit,ut modũ ipsi mensurãq; p cognitioné,rationẽq; statueremus. Nã hæ ipsæ cõmotiones quæ ad agendũ nos impellunt,si fuerint feruientes atq; æstuantes, ad iniqua,uiolenta,flagitiosaq; nos rapient,si uero pusillæ, remissæ ac languentes,itidé & actiones quoq; nostræ,lãguentes,infirmæ,inutilesq; reddentur. At modus ubi accesserit,ut neq; relãguescant animi affectus,nec impetu quasi præcipitentur sed mediũ quoddã retineãt,tunc in agẽdo gignitur Mediocritas illa quæ iure meritoq; uirtus dicitur,& quidem moralis,quoniam ab assuescendo

Affectus nobis inesse a natura et quatenus ratiõe moderandi.

nomen hoc sibi peperit. Ideo si hi affectus recte ac moderate inter agendum temperati fuerint, dicimur & habemur uiri boni, iusti, planeque probati, secus autem mali, improbi, nefarii. Qui uero affectiones ignorat, uirtutes, habitusque ignoret necesse est; cum nihil aliud sit uirtus, quam affectio sedata, & recta, nec uitium nisi affectio ab ordine, modoque deuia, & aberrans. Quo magis irridenda est Stoicorum opinio, qui uolunt animum sapientum his omnibus motibus carere, eosque morbos animi, & aegritudines uocant, nec ullam in his mediocritatem agnoscunt, sed radicitus euelli iubent, cum dicant non solum ramos perturbationũ esse amputãdos, sed omnes etiam fibras, atque stirpes ipso trunco prius euerso penitus elidendas, omne enim malum, etiam si mediocre, uitandum esse; & quemadmodum corpus mediocriter aegrum, sanũ dici non potest; sic mediocritas morborũ animi sana non est. Omniũ autem perturbationum aiunt fontem esse intemperantiã, quae est a recta ratione defectio, ut nullo modo affectiones animi aut regere, aut coercere possit. Vox (si Ciceroni credimus) magnifica, si ueritati indocta, & pene ridicula. Appellãt autẽ Stoici uirtutes (ut eorũ uerbo utar) impassibilitates. at Epicurei contra, omnes animi affectiones laudibus efferunt, atque eas ex quadam fortuita concussione Atomorum concalefacta, & spirabili, ad usum, commodũque animantiũ produci affirmant. Vtrique satis absurde, ac imperite, nam nec illi affectus censendi sunt boni, qui usum rationis impediunt, nec mali, qui rationi famulantur. Sicut enim uirtutes (ut supra diximus) non sunt a natura nobis inge-

Quã absurde de animi affectibus senserint Stoici.

Virtutes non esse a natura insitas, licet ad eas acquirendas natura iuuen ur.

nitæ, nec animis nostris uelut insitæ, ita natura ipsa plæ raq; instrumenta ad agendum, atq; ad intelligendū apta, & opportuna nobis est elargita, & præcipue animi affe/ctus, quibus moueamur, & impellamur ad ea cūcta, quæ honesta, utilia, iucunda, bonaq; esse uidētur. Ideo ab Aristotele philosophorū omniū acutiss.mo traditū est, uirtutes neq; homini esse a natura innatas, neq; adipiscendis illis naturam reluctari, quinimmo multa ad id, maximaq; adiumenta suggerere, atq; affectus in primis, quibus ad ipsas uirtutes excitamur, excitatiq; progredimur, eos tñ ita sequi oportet, ut intra girū rationis contineantur. nā affectus ipse, ubi cupiditate æstuante fuerit concitatior, labefactat, præcipitatq; animū, ubi uero dolore contrahente lāguidior, nos ab itinere recte agēdi auertit, deterretq;. quapropter ut illic ardor ille nimius, sic torpor hic, deiectioq; contrariorū omniū sunt principia, & causæ. Iis igitur tēperandis occupata uirtus erit, cū peculiare sit eius munus a medio non recedere, illorum autē propriū fluitare, & diffluere motu, atq; exagitatione sua, nam ut defectus reformidat, ita excessus plus nimio confidit, illius causa est metus, huius libido, atq; temeritas. Virtus autem utriusq; naturā animaduertens, & frenū adhibet fiduciæ, eāq; impetu coercito cōpescit, & metui addit stimulos, calefacitq; eius frigiditatem, atq; imbecillitatē confirmat. Itaq; ab affectionibus in primis ad agendū excitati, deinde ratione adhibita, assiduam per assuefactionem, & continuum usum, habitū nobis comparamus, quo constituto, qui, & qualis quisq; sit, ab actionibus ipsis dignoscitur. Ideo sapiēter præcipit Aristoteles laborandū esse

Virtutem in moderādi affectibus præcipue uersari.

atque assuescendum homini ad uirtutem consequendam, cuius principia essent ipsa in natura collocata. coeterum allaboratio, progressioque ad illam, assecutio denique atque adeptio hominis esset integra, & solius quidem hominis, cuius habitu ubi insignitus quis fuerit, id efficit, ac præstat, ut sciens, uolens, eligens, libens, ad metam ipsam absolutissimæ uirtutis indefatigato peruenïat cursu. Qui autem affectus omnino tollunt ipsa uirtutum rudimenta, omnemque bene agendi rationem tollere uidentur. Necesse est enim (ut antea diximus) nos prius moueri atque affici, quam accedamus ad agendum. mouent autem ipsæ affectiones opinionis administræ, atque excitant, quæ non modo naturales sunt, sed etiam utiliter a natura datæ, nam & iram cotem uirtutis Peripatetici uocant, uirumque uideri negant, qui irasci nescit. Et totum illud quod sub genere cupiditatis continetur, ad summam hominum utilitatem spectare uidetur, nihil enim quisque nisi quod libeat, præclare facere potest. Idem de ipsa ægritudine, ut homines etiam impunitate peccatorũ proposita, tamen conscientia stimulante se in delicto esse dolerent. Nec ulla est pars ægritudinis quæ utilitate uacet, ut misericordia ad calamitates insontiũ subleuandas, sic æmulatio, obtrectatio, mœror, luctus, molestia, afflictio, & cætera eiusmodi quorũ nihil est nõ utiliter hominibus a natura datũ. Metu uero sublato omnis recte uiuendi disciplina tollitur. Fatemur tamẽ nimia resecari oportere, naturalia uero relinqui, nã ea funditus extirpare nec possumus, nec debemus. Et sicut in omnibus fere rebus mediocritas est optima, ita

Vtiliter a natura affectiones esse datas, et quanto in errore uersentur, qui eas tollunt.

in ſapientem ea lege ægritudo, reliquæq; animi pertur/bationes cadunt, ut ad mediocritatem redigantur. In quibus ſedandis, temperandiſq; omnis humana uirtus, honeſtaq; actio uerſatur. Demulcemur quidem uoluptatibus a quibus non poſſumus niſi ægre diuelli. quippe blanda, adulatrix, &c. ueluti ſui læna eſt uoluptas, quæ ita ſenſibus applaudit, ut totos paulatim occupet, niſi ra/tionis lumen ita in nobis illuxerit, ut uoluptatum ſordes intueri poſſimus. Iccirco plerunq; hinc nos illecebræ uoluptatum trahunt, illinc honeſti, ueriq; purchritudo ad excelſum erigit. Hæc eſt illa paleſtra, & perpetua colluctatio, in qua ſenſus pugnat, & ratio, uiciſſimq; uincunt, & uincuntur. Hanc luctam in ſe ipſo experiebatur Apoſtolus, inquiens. Video legem in membris meis re/pugnantem legi animæ meæ. Inter hæc mediæ ſunt affectiones nullo adhuc habitu ſatis firmæ, ſed quæ mo/do ad hæc, modo ad illud impelluntur, in quibus (ut diximus) frenandis, & coercendis omnis recta ratio uerſatur, Ideo apud Maronem qui ſub uerborum inuolucro figurationibus obliquis cum decore quodam arcana Philoſophiæ tradit, Ratio Aeoli nomine deſignata, quicquid imperii habet, id omne a Iunone, hoc eſt, a ſenſibus recognoſcit. ita enim eam alloquitur.

Quanta inter ſenſum et rationem ſit pugna et colluctatio.

Quam egregie Maro de ratione et ſenſibus ſcripſerit.

Tu mihi quodcunq; hoc regni, tu ſceptra, Iouemq;
Concilias, tu das epulis accumbere diuum,
Nimborumq; facis, tempeſtatumq; potentem.

Omnia ſe Iunoni debere ratio fatetur, ueluti quæ niſi turbationes adſint, nihil magnopere habeat, ubi ſuum imperium exerceat. Nam ſi non inflammetur appetitus

cupiditate rerum terrenarum, & uelut mare turbinũ flatibus agitetur, non admodum indigere uidetur uita nostra imperio rationis, cui qui obtemperat, deo obtemperat. Rectissime est apud Platonem bono uiro legem Deum esse, malo libidinem. Constat autem eos animi motus nõ temere, nec frustra homini a natura datos, cui cum sit insitum, atq; innatum, ut se uitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ uidentur nocitura, timere eum est necesse & obfutura recusare, profutura uero appetere, & sequi. Hinc cum odio, & mali fuga metus, hinc appetitio cum spe bona, & fiducia. Et licet prima quasi titillatio sit a sensibus, per eos tamen (ut iam diximus) ueluti per quasdam fenestras accessus est ad animũ, qui ratione adhibita motus eos sedat, moderatur, & regit. Nam quanuis sensuum sit ipsorum etiam abusus, omnis tamen improbitas inde ducit ortum, quod ab ipsa fuerit ratione recessum, sub cuius ductu, & imperio nulli est permissum aberrare. Sũt nihilominus, qui affirment quosdam fuisse ea immanitate naturæ, inflexibilitateq;, ut humanis affectibus omnino caruerint, qnod de Socrate proditum est, què uxor Xantippe prædicare solebat, eodem uultu semper se uidisse exeuntem domo, & reuertentem, nec unquam tristiorem, hilarioremue factũ ne tum quidem cum in celebri illo Symposio, minutis, & torantibus poculis se plusculum inuitasset. Dicũtur & in Aethyopia populi quidam, qui neq; doleant, neq; irascãtur, nec ullas humanas affectiones sentiant, quos ob idipsum Apathes uocant. Quæ omnia cõmentitia reor, cum nec uoluptatẽ sentire, nec dolorem, nõ hominis

Homines necessario affectibus moueri.

Socrates.

sit non bruti, sed plane lapidis, Quod enim potest esse animal, in quo non appetitio sit, inclinatioq; naturæ? Sed nec hi motus reprehendi solent, quippe, qui a natura nunquam abhorreant, nisi in illis qui relicta natura duce se præcipites dederunt, effrenatisq; motibus rapiuntur. in his Vergilianum illud locum habet.

Motus animi atq; affectiones quatenus sint reprehendendæ.

Tristius haud illis monstrum, nec sæuior ulla
Pestis, & ira Deum stygiis sese extulit undis.

Nam (ut inquit Pindarus) perturbationes animorũ etiam sapientem uirum cogunt insanire. Animis enim perturbatis nunquam iudicare recte licet, nam uel cupiditate, uel ægritudine ita distrahuntur interdum, ut sui compotes esse non possint. Ad hoc accedit, quod tantæ quandoq; peruicaciæ sese mortales obnoxios faciũt, ut scientes, uidentesq; præcipites ruere, quam ad sanitatem redire malint, cum nihil recte administrari possit perturbatione duce, quæ si non omnino tollit, impedit tamen nõ mediocriter rationis usum. ei resistere, nec pati latius diffundi summæ uirtutis est. Omnis autem Stoicorum error inde (nisi fallor) emanauit, quod inter sensum, & intellectum nullum esse discrimen ducebant. Nam cũ duplex sit (ut paulo ante diximus) appetitus, alter a sensu, ab intellectu alter, & is qui emanat a sensu suapte natura rationi obtemperet, illiq; sese accõmodet, Stoici parũ acuti rerũ naturæ indagatores, quæq; a sensu, quæq; ab intellectũ sunt, eadem solius sensus esse censebant. Quippe, qui in physicis ueluti plumbei, nunquã in naturam, præstantiãq; animorum penetrarunt. Quos affirmabant exuto corpore, & cadauere iam absumpto dissolui, & in

Quæ causa Stoicos ad tãtos errores induxerit.

tetire, interim liberaliter eis usuram longioris uitæ uelu ti Cornicibus largiebantur. Quæ opinio si recipiatur, uel in manu est Pigmentariorum, qui Aloe, Myrrha, bal samoq; abūdant, cadaueribus exēteratis, & linitis, animæ uitam propagare. Impie igitur Romani corporibus exurendis, animos quasi capitis iudicio damnato, morte mulctabant. Cæterum soli Stoici sunt reperti, qui per turbationes uoluntarias esse putarint, per errorem nō se iungentes eas a motibus uoluntariis, cum euidētissime constet, illos ad appetitum, hos ad intellectū pertinere. Ideo omnes motus, qui a ratione non abhorrent, uirtu tes appellabant, qui extra cancellos rationis, passiones. Horum sunt præclara illa documenta. Sapientem nun quam ignoscere, neminem misericordem esse, nisi stultū & leuem, Omnia peccata esse paria, turpe esse senten tiam mutare, exorari scelus, misereri flagitium. Quos errores patrum nostrorum memoria magno Ecclesiæ detrimento Nouatiani renouarunt. Sed illorum delira menta, uel (ut ipsi uocant) Paradoxa omittamus, & Ma ronis nostri altissimam sapientiam perscrutemur, qui su pra omnium philosophorum ingenia, hunc locum exe cutus, Animaduertens id esse multo præstantius, natu ra, quod imperat, quam quod seruit, appetitum autem, si recte sibi consultum uelit, rationi, ut pareat oportere. Ostendit omnē aduersus effrenatiores animi motus me dicinā esse a ratione petendā, eiusq; imperio parendū. Alioquin, cū homo sit adeo fragilis, ībecillisq; naturæ, ut in rebus aut aduersis, aut repentinis in perturbatio nem sit, quam in tranquillitatē procliuior, nisi imperio

Quam diuine scripserit de animi affecti bus et pertur bationibus.

rationis regatur, breui pereat est necesse. Ideo eas per turbationes uentorum flatibus comparat, qui
Magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt.
Hoc est, circa inferiorem appetitũ, unde innumeræ pro cellæ crebra sensuum agitatione cientur. sed
Celsa sedet Aeolus arce.
Maro in omni suo poemate Platonem sequutus, præci puam animi partem idest, rationem, in capite sicut in corporis arce collocat.
Sceptra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.
Mollit animos, non in feritatem exasperat, & iras nõ era dicat, sed temperat, & cohibet, ideo
Luctantes uentos, tempestatesq; sonoras
Imperio premit, & uinclis, ac carcere frenat.
Animi motus ita moderatur ratio, ut eos coerceat, & intra fines contineat, nec permittat longius euagari quam par est, qui si rationis frenum excutiant, ueluti rapidissimi turbines
Maria, ac terras, Coelumq; profundum
Quippe ferant rapidi secum, uerrantq; per auras.
Ea est perturbati animi natura, ea uis, is impetus, & furor, ut sibi moderari nullo pacto queat, nam cum rationis lumine sit orbatus, quamdiu ea caret, nec intueri perspicue, nec recte iudicare potest. Quo fit, ut tanquam per obscurissimas tenebras incedens, unde egrediatur, quo pergat, quo peruenturus sit, penitus ignoret. Nã si sensuũ blanditiæ ita animũ demulceant, ut suæ ueræ, propriæq; originis immemor, rerũ terrena

rum cupiditatibus irretiatur, non modo nō restringit appetitum, quo solo animus mouetur, & a sensibus ori/ginem ducit, uerum ardentem ultro inflammat, unde insurgit atrocissima tempestas,

Sed pater omnipotens.

Deus, inquam, homini cuius gratia cætera crearat, opti/me consulens, uitiosos animi motus uelut compedibus uinctos

Speluncis abdidit atris

Hoc metuens, molemq;, & montes insuper altos

Imposuit, regemq; dedit.

Animum, uidelicet rationis compotem, ac humanarum actionum moderatorem, qui perturbationes non radici/tus extirpet, nec enim sumus sensus expertes, ut eis non tangamur, nec id per naturam fieri potest, & si fiat mul tum decoris, ac dignitatis uirtuti adimetur. Sed qui eas pro rerum, temporumq; uarietate, modo sedet, modo cohibeat, quãdoq; si usus postulet, mediocriter excitet, earumq; adminiculo utatur, & deniq;

Qui fœdere certo,

Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas.

Nam rationis ope, & præsidio seuocandus est animus, atq; seiungendus a turbulentioribus motibus, & ita huma/næ infirmitati concedendum, ut secundum illud Chilo/nis, nihil nimis agamus. modus enim cum omnibus in re/bus sit adhibendus, temperandis tamen animi cupiditati/bus est apprime necessarius. Tradit autem Areopagita, & quidem uerissime, ex omni passione, corporis faciem habitudinéq; uariari, cum nulla sit ex qua non sequatur

Corporis quoq; habitum uariari ex animi perturbationibus.

aliqua nunc occultior, nunc manifestior corporis immutatio, & præcipue circa præcordia. Quippe ex læti- tia cor diffunditur, ex moerore arctatur & alia, atque alia passione surgente, ad usitatum eius motum, intendendo, remittendoue aliquid additur, aut imminuitur. Ideo illustres quidam medici sex tantum affectiones numerāt; cum totidem circa cordis agitationem esse reperiantur uarietates. Nec minus in reliquo corpore agitati animi noscuntur indicia. ex subito terrore frigemus, & uelut horrore concutimur; unde illud.

Mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.

Ex ira ignescimus, & ardemus, ut

Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet.

Ex re noua, & inopinata torpemus.

Obstupui, steteruntque comæ, & uox faucibus hæsit.

Nulla denique est affectio sine aliqua corporis imutatiōe. Quemadmodum uero Plato illam animæ partem quæ rationis est expers, in duas rursus particulas secat, easque suis in locis disiungit, ut iram in pulmone, cupiditatem circa præcordia locet, ita & nos in anima sensiua duplicem appetendi uim affigimus, alteram concupiscibilem alteram irascibilem appellant, nam in re quæ nonnihil obscuritatis offundit, utar uerbis uulgatioribus, licet nōdum in eloquentiæ peculium admissis. Cum res quælibet natura duce tendat ad bonum, uelut ad finē, recteque ueteres dixere, bonū esse quod omnia appetunt, hisque aduersanť quæ obsunt, quominus finē attigāt. Ideo quæ

In anima sensiua dupliciem esse uim cupiditatis, et iræ.

bona uidentur, omnes sequimur, fugimusq; contraria. unde tradit Anaxagoras lite, amicitiaq; omnia gigni. Necesse est sensus quoq; ipsos circa boni appetitum, maliq; fugam uersari. Ideo si semel obiecta est species cuiuspiam quod bonum uideatur, ad id adipiscendum natura excitamur. Contra si quippiam ingruit quod mali speciem praeferat, illud declinamus, horremusq;. Sed quia in bonis adipiscendis saepenumero difficultas proposita est, ideo illorum gratia plerunq; labores maximi, grauissimaq; pericula sponte subeuntur, nonnunquam uero quae bona ducimus nobis omittenda potius uidentur, quam per tot labores, difficultatesq; adipiscenda, & hoc propter diuersos, inter seq; contrarios affectus, cum commotio illa quae est ab ira nos ad difficilia, atq; aerumnosa, & ardua impellat, quae uero a cupiditate ad grata, & periucunda. Hoc exemplis fiet illustrius. Laterensis cum tribunatum ambiret, in eius animo spes quaedam illius magistratus obuersabatur, ut res bona, & quae plurimum decoris, ornamentiq; esset allatura. & ideo togam candidam induerat, contra uero meditatus quid laboris, molestiaeq; ea petitio in se haberet, tribus esse circumeundas, manus cuiusq; prehensandas, potentioribus supplicandum, centuriatim largiendum, nomenclatorem, diuisorem, sectorem quaerendos, demum ad nutum Iulii Caesaris tunc consulis tribunatum gerendum, his offensus ex numero candidatorum se eximi iussit. At Cicero cum ei a .P. Clodio dies esset dicta, animo uoluebat, quantum in se mali

Quam sint contrarii affectus illi qui a cupiditate, quiq; ab ira proficiscuntur.

exilium habere, & ei præsertim, cui aquæ, & igni interdiceretur, sed rursus meditabatur, quod ei difficultates essent superandæ, ut id malum euaderet, cum Clodio armis decertandum, primarios uiros de se optime meritos gladiis operarum Clodianarum obiiciendos, bellum ciuile excitandum, remp. in extremum discrimen adducendam. quæ ne fierent, maluit furori Clodiano cedere, sponteq; exulare. Ex his liquido constat, bonum, malumq; sic animo apprehēdi posse, ut opinemur uel hoc effugere, uel illud adipisci perdifficile esse, quodammodo supra nostram facultatem situm. Quocirca natura solertissima rerum opifex, non solum eam uim, quæ est cupiditatis, generi animantium infixit, sed etiam irascibilem adiecit, quæ in id uehemētius intendat, a quo appetitus cupiditatis alumnus propter difficultatem auertitur, licet appetitio illa, quæ non a sensu, sed a ratione proficiscitur, estq; ipsius mentis siue comes, siue assecla, simplex sit duntaxat, uoluntasq; latino nomine appelletur. Vtranq; sensiuæ potentiæ uim Poeta quasi oculis conspiciendam subiicit, ubi consultat Dido quid suis rebus fractis, & accisis potissimum conducat, sic enim ratiocinatur.

Vtranq; sensiuæ potentiæ uim Maro quasi oculis subiicit.

En quid agam? rursus ne procos irrisa priores
Experiar? Numidumq; sequar uestigia supplex?
Quos ego sum totiens iam dedignata maritos.

Se irrisam dolet, de Procorum nuptiis non diffidit, sed degeneris animi ducit, iis supplicare, quos totiens fuerat aspernata, ideo ad aliud se conuertit.

Iliacas igitur classes, atq; ultima teucrum

Iuſſa ſequar ?

Id primo obtutu arripit ut bonũ, ſed ſtatim multiplex ingeritur difficultas, Troianis non confidit, quos ingratos iandudum eſt experta, ſic enim eos per Ironiam inſectatur,

Quianam auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores ueteris ſtat gratia facti.

Ab iis cauẽdum cẽſet qui a prima origine perfidi, periuriq; noſcuntur. Neſcis heu perdita ? necdum
Laomedonteæ ſentis periuria gentis ?

Illud quoq; in dubium reuocat, ſolane ſequatur Aeneã, an tyrios ſecum adducat.

Quid tum ſola fuga nautas ſectabor ouantes ?
An Tyriis, omniq; manu comitata meorum, inſequar ?

Indecorũ putat, ſi Aphricæ Regina nullo comitatu in alienas terras demigret. At deſperat Tyrios ad nauigandum poſſe induci, qui antea licet odio, metuq; Pygmalionis urgente difficulter mari ſe cõmiſerãt, ideo inquit

Et quos Sydonia uix urbe reuelli,
Rurſus agam pelago? & uentis dare uela iubebo?

Cum omnia difficultatis plena conſpiciat, potius quam hoc illudue aggrediatur, mori decernit, ſicq; animum offirmat.

Quin morere, ut merita es, ferroq; auerte dolorem.

Supereſt de affectuum ortu & ratione paucis diſſerere. Sunt autem affectus non uni ſed diuerſi, inter ſeq; ſæpe contrarii. etenim cum offertur nobis ſpecies aliqua, quæ nocendæ uim habere intelligatur, ex ea afficimur ſtatim metu, incipimuſq; expaueſcere, at cum offertur e con- *Quæ ſit affectuum diuerſitas, et unde ortum ducant.*

trario species aliqua utilis iucundiue assequendi excita-
tur, ibi cum cupiditate simul atq; habendi studio spes
quædam, atq; fiducia boni eius adipiscendi. quod cum
adepti sumus, gaudium repente enascitur, uel illa potius
quæ diffusiori quodam significatu appellatur uoluptas.
Ast ubi formido irrepserit, suspitioq; boni alicuius
amittendi, aut illud iam amisimus, ibi dolor nos occu-
pat atq; tristitia, & ne singula exequar, illud in uniuer-
sum dictum uolo, res, actionesq; quascunq; nostras habe
re ubiq; secum comites, aut uoluptatem, quiq; affectus
uoluptuarii ipsi sunt, aut dolorem, atq; molestiã quæq;
affectiones graues sunt, atq; ærumnosæ, qui duo affectus
in actionibus nostris ita uersantur, ut eorum alter sem-
per comes assistat, nullumq; humanum inceptum
prorsus deserat, accommodatissime scribit Tragicus
quidam,

Nulla sors longa est, dolor, ac uoluptas

De quatuor generibus affectuum et ut unumquodq; ab alio differat..

Inuicem cedunt, breuior uoluptas. Est autem affectio
siue perturbatio (ut definiendo rem exactius explice
mus) appetitus uehementior animi concitati, unde sic
uel sic affici rectum esse ducimus. Cum autem om-
nes turbidi motus aut boni, aut mali opinione citen-
tur, quatuor perturbationum genera bifariam æque di
stribuuntur, duo ex duobus opinatis bonis, totidem
ex duobus opinatis malis ortum habent. Ex bonis
opinatis sequitur lætitia, & libido. Lætitia est uolu-
ptas gestiens cum ex opinione magni præsentis boni
animus effertur, & effuse, insolenterq; exultat. Libido
siue cupiditas, siue spes ea sit appellanda, est uehemens

appetitio opinione futuri magni alicuius boni, ad quod consequendum appetitus illectus, & inflammatus rapitur. Et sicut hæc duo genera bonorum opinione excitantur, sic duo reliqua metus, & tristitia, siue ægritudo, opinione malorum, nam & metus est opinio futuri, iamq; aduentantis mali, ægritudo uero est demissio, & contractio animi ex opinione magni præsentis atq; urgentis mali, quod intolerabile esse uideatur, nam quæ uenientia metum, eadem instantia ægritudinem afferunt, earumq; rerum absentium est metus, quarum præsentium est ægritudo, quæ duo cogitatione differunt, re plerunq; annexa, consequentiaq; uidentur. Ideo quidam metum (ut inquit Cicero) præmolestiam appellabant, quod sit quasi dux ægritudinis, consequentisq; molestiæ; quod si sustuleris ægritudinem, sublatus erit pariter, & metus. Quælibet autem perturbatio proprium aliquid, & peculiare ex se gignit, ut ægritudo consternationem & morsum doloris, metus recessum quendam animi, & fugam, Lætitia profusam hilaritatem, libido immoderatam appetentiam. Ex his quatuor perturbationum generibus duo spectant ad eã animi partem, quæ est cupiditatis alumna. Lætitia exultans, & ægritudo moerens, reliqua duo ad uim irascendi, scilicet metus turbans, & libido appetens. Sub unoquoq; autem horum generũ species plures cõtinent̃. nã sicut uoluptati subiiciũtur delectatio, lætitia, gaudiũ, hilaritudo, iucũditas, exultatio, titillatio, alacritas, prõptitudo, expergiscentia, festinatio, sedulitas, uigilãtia, diligẽtia, studiũ, quæq; aliæ affectiões q̃ q̃si ancillæ uoluptati

Sub unoquoq; horum generum quæ partes continentur.

ſubminiſtrant. Ita parte ex alia dolor has adducit ſecum, uelut comites, & miniſtras, moleſtiam, triſtitiã, moerorem, ceſſationem, languorem, recuſationem, laſſitudinem, tarditatem, ignauiam, negligentiam, deſidiam, remiſſionem, quæq; cum primis aduerſantur uoluptati. Sub libidine continentur ira, odium, excandeſcentia, inimicitia, ſimultas deſiderium. Ex metu uero pigritia, pudor, terror, pauor, exanimatio, formido proueniunt. Cũ omnis autem multitudo (ut tradunt Mathematici) ad unitatem redigi poſſit, omnes affectionum partes ad quatuor primas referuntur, quas Boetius ita enumerat, gaudia pelle, pelle timorem, ſpemq; fugato, nec dolor adſit. Turbida mens eſt, uinctaq; frenis, hæc ubi regnant. Sed quia tradit Plato ex eadem ueluti radice, uoluptatem, ægritudinemq; oriri, & ex altera, in alteram aditum patere, quicquid enim ſua præſentia iucundum eſt, id ſua abſentia moleſtiam afferat eſt neceſſe. Ideo hi quatuor animi motus in unam affectionẽ coeunt, uidelicet Amorem, quæ eſt quædam naturæ inclinatio ex apprehenſione boni, iucundiq;. Quapropter idem Plato putat amorem cunctarum affectionum eſſe fontem, & originem, qui ad omnes cupiditatum æſtus genus humanũ inflammat, unde illa Maronis exclamatio.

Omnes animi affectiones ad unam tantum genus redigi poſſe.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

Et rurſus ea ueluti communi gentium decreto approbata ſententia.

Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.

Vnde cauſam principiumq; habeant animi perturbationes.

Affectuum autem cauſã, principiũq; alii ex alio trahũt. Aſtronomi ex ui quadam, poteſtateq; ſtellarum ſenſus

mutari putant,ut a Saturno metus,a Ioue lætitia proue/niat,sic iram Marti,audaciam Soli,cupiditatem Veneri ascribunt,atq; alia aliis. Illudq; est cõmune facinoroso/rum omnium patrocinium(quod tamen plerũq; a sapientibus asseritur) Neminem peccare nisi fato, & ipsa scelera mortaliũm sideribus imputanda. Contra autem Deorũ munera,esse uirtutes. Vnde .M. Manilius poeta æque insignis atq; Astronomus, nõ solũ hominũ fortunas,uerum etiam mores atq; uitia Coelo ascribit,huius hi sunt uersus.

Nascentes morimur,finisq; ab origine pendet,
Tunc & opes,& regna fluunt,& sæpius orta
Paupertas, artesq; datæ,moresq; creati,
Et uitia, & clades.

Pleriq; id totum ad corporis habitudinẽ,qualitatẽq; re/ferunt,ut qui abũdant puro,& defecatiori sanguine, sint ad lætitiã procliues,ut Philosophus ille, qui perpetuo cachinno rumpebatur. Qui aquoso, & pituitoso ad timorẽ,ut Decimus Brutus, qui Octauii metu foedissimis latebris omnem uitæ decorẽ coinquinauit. At qui acuto,& feruenti ad irã,ut Alaricus Gotthorũ Rex,qui ex Stiliconis perfidia ira percitus,urbẽ Romã incẽdio, ruinisq; deformauit. Qui uero atra bili,ad moerorẽ, ut .P. Rutilius,qui fratris repulsam consulatus tam ægretulit, ut ob eam causam e uita decesserit. Et certe magna est uis ad habitũ mentis ex iis,quæ in corpore gignuntur. multa in eo existũt,quæ acuũt mentẽ,multa quæ obtũdunt,ut illi tardiori sint ingenio,qbus (ut inquit poeta)

Frigidus astiterit circum præcordia sanguis.

Omnes uero melancholici (si quid Aristoteli credimus) ingeniosi. Parū autē interest hoc, illudue sentiamus, dū modo cōstet nō agere Astra primo, & per se in animā, sed in corpus ipsum ad cuius īmutationē animi quodā modo uidentur īmutari. Cū magni referat quo recepta culo, & quasi diuersorio animus utatur. hinc illud Platonis, Animi insequūtur corpora, quod ita accipi uolo, id nō naturali necessitate, sed inclinatione quadā fieri, ut corpus subsit animæ tanq̄ instrumentū artifici. aliter autē operaẗ faber ferramēto trigono q̄ quadrato, & aliter scalpello obtuso quā acuto, hinc illud ex sacris literis, corpus quod corrumpiẗ, aggrauat animā. Tertiū quippiam sensit Lucretius poeta ualde bonus, sed qui Epicuri sordibus musarum ornamenta dehonestauit, hic ex uaria, diuersaq; ui, & natura Atomorum, has in animo affectiones imprimi opinatur gigniq;,

Astra agere in animam nō nisi per accidens.

Naturas hominum uarias, moresq; sequaces.

Indeq; euenire, ut

Procliuis hic iras decurrat ad acres.

Ille metu citius tentetur, at ille,

Tertius accipiat quædam clementius æquo.

Ridicula de animi affectibus Lucretii opinio.

Insunt etiā brutis eiusmodi motus naturales ab hominibus nō longe diuersi, ut audacia Leoni, ira Tigridi, timor Damæ, auaritia Cornici, & singula singulis. Sed in brutis omnes eiusmodi motiones bonæ sunt, & cōmendandæ, cū eorū naturæ probe cōgruant, in hisq; duntaxat Epicuri sententia locū habet, licet qnq; ea damnemus quatenus uel cupiditati nostræ aduersentur, uel inferant nocumenta. At in homine res aliter se habet, nā cū animū so

Motus animi aliter in brutis, aliter in hominibus sese habere.

lo moueri appetitu oſtenderimus,appetitũ autẽ eſſe du plicẽ,alterũ, q ſolis ſenſibus excitaṫ, rationiq̃ minime obtẽperat,alterũ qui ĩperio rationis duciṫ. At ratio ubi animũ ab effrenata cupiditatũ tyrannide,ſeruituteq̃ eripuit,tũc nos omnibus procellis,tẽpeſtatibuſq̃ ſuperatis in tutũ,ac tranquillũ quietis portũ reducit. Sed ubi ſenſuũ perturbatio inualeſcens,excuſſo rationis freno appetitũ ſuis illecebris ita corripit,ut malit in ſeruitute uoluptuoſe degere,quã in libertate ſecure,ac moderate uiuere,Tũc ueluti tenebris inuoluti,nec rõnis luce illuſtrati,

Excutimur curſu,& cæcis erramus in undis.

Nã qui mare ingreſſus in uehementiores fluctus inciderit,nõ quo uolet,ſed quo ingruentiũ uentorũ flatus impulerit,nauigare cogitur,uel inuitus. Hactenus de ortu, rationeq̃ affectuũ ex cõmuni philoſophorũ ſchola diſſeruimus. Si quis autẽ acutius intueaṫ,duplicem inueniet earũ originẽ,& utrãq̃ ex opinione profectã. Alterã humilẽ,& degenerẽ,& nobis fere cũ beluis cõmunẽ, alterã præclarã,& generoſam ex aculeo, & impreſſione ipſius uirtutis emanantẽ. Sicut.n.ad cõprehenſionẽ ſenſuũ ſequunṫ quidã motus, qbus incitamur ad aliqd ſectãdũ, fugiẽdũue,ita ex ipſius mẽtis exagitatione quædã oboritur rationis affectio. Deinde uolũtas quæ quaſi media eſt inter mẽtis cognitionẽ,& ſenſuũ,eã affectionẽ in corpus ipſum trãsfundit. Sic.n.ratio uolũtate ĩtemũcia imperat mẽbris ĩferioribus,mouetq̃ illa. Et quãtũ ad hoc, eſt quædã colligatio ſenſus ad rationẽ,& cõtra ut uiciſſim actus unius redundet in alterũ. Quẽadmodũ ſi qs(exẽpli gra)rõne decernat diuinũ cultũ rebus oĩbus eſſe

De his affectibus qui nõ a ſenſibus ſed a ratione originem ducunt.

præferendum,deinde per uoluntatem imperat sensibus, ut colẽdo cœlesti numine oblectẽtur, lætitiaq; exultẽt. Hac ferebatur illibata Virgo uoluptate,cum cecinit, Et exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Hæc est summa, absolutaq; uirtutis perfectio in affectus quoq; commigrare, sicut uitiorum ex intimo sensu placere, hominemq; quadam corporis titillatione delectare. Hinc bonorum uehemens illud aduersus noxas, flagitiaq;, odium, hinc illa contra impios insultatio.

Discite iustitiam moniti,& non temnere diuos.

Et de impiis,ac sacrilegis ulciscendi cupiditas,hinc tam effusa de honestis actionibus exhilaratio. His ille affectibus ducebatur qui dixit. Domine ante te omne desiderium meum.& rursus. Oculi mei semper ad dominum. Hæc est illa ad rem diuinam suauitas, & uoluptas, de qua in canticis Salomon. Trahe me post te,curramus in odorem unguentorum tuorum. Has Paulus uocat spirituales passiones; superioris illas animales, illæ uersantur circa utile & iucundum, hæ circa honestum, illæ commodi, uel uoluptatis, hæ iusti rationem habent. Cum autem omne bonum eo sit perfectius, quo ad plura diffunditur,perspicuum est ex animi affectibus non parum incrementi uirtutibus accedere.

Ex affectionibus uirtutes .S.Augeri.

Quis enim ambigat eum maiori laude dignum? qui non solum uoluntate, sed etiam appetitu ad bene agendum inclinatur? Quod non obticuit Propheta,Cor inquit, & caro mea exultauerunt in deum meũ. idem uidetur sensisse Augustinus, cum affirmat misericordiam ad uirtutem attinere. Tradunt etiam peripatetici uerecũdiam in adolescente esse

affectionem commendandam, unde illud comicum. Erubuit, salua res est. Hæc de animi passionibus in uniuersum tradidimus. pingui (ut dicitur) minerua, & sine ullis laqueis, captionibusue dialecticis, quæ in tanto iam habentur pretio, ut qui ea ignorat, uulgo non satis excultus doctrina putetur. Nunc seorsum, & sigillatim de duobus affectibus, metu, & fiducia, inter quas fortitudo est media, paucis differemus. Et ne ambiguitate fallamur, uerba hæc, ira, timor, audacia, libido, & id genus, quandoq; motus naturales indicant, qui cum arbitrarii non sint, nec laudi, nec uitio dantur, quãdoq; alio quodam significatu declinationem, & egressum a uirtutis semita designant, quo sensu uitiorum nomina sunt. Nos (ut res postulabit) modo hac, modo illa notione utemur.

Nomina perturbationũ habere duplex significatum.

Metus futura conspicit, ideo ueteres definierunt, timorem esse expectationem mali. Et licet omnis passio sit in sensuum appetitu, sensus autem apprehendere futura nequeant, ui tamen quadam, impulsuq; naturæ ex iis quæ præsentia sensu apprehendimus, ad futura uel appetenda uel metuenda mouemur. Solus autẽ amor si rem exacte scrutari uolumus, timorem parit. cũ non aliunde gignatur timor, quam ne id cuius amore ducimur, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum.

De metu, et unde causam ortumq; habeat.

Recte itaq;, & naturaliter quæcunq; nocendi uim habent, timemus. Et quanq̃ fortasse mala non sunt, ipsa tamen opinione formidantur. Sed ita si & propinqua sint, & appareat aliqua euadendi spes. Ideo mortem licet semper imminentem non admodũ timemus nisi cum morbus, uel maior imbecillitas aduenit,

tursus cum omnis uiuendi spes fuerit adempta, cessat timor, timemus enim

Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri.

Et mœror tristitiaq; succedit, nam quæ metuimus uentura, eorum aduentu tristamur. Nec tamen omniũ, quæ in malis ducimus, eadem est timendi ratio, alia quippe; honestum est metuere, & non metuere turpe ac flagitiosum. Quid.n.est improbius? uel (ut inquit diuus Paulus) crudelius, quam infamiam non timere? quid immanius, quam filio grauius ægrotanti, aut in acie manũ cum hoste cõferenti nõ metuere? Vide ut Aeneas felix ille quidem, non quod ab eo genus prodierit latinum, sed ea ratione qua felix habitus est Achilles, ad cuius tumulum cũ Alexander in Sigæo astitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ uirtutis Homerum preconẽ inueneris. Ille, inquam, Aeneas aduersus omnes & gladios, & dolos Argiuorum imperterritus, ex periculo patri filioq; imminente, in muliebrem fere pauorẽ incidit, inquiens.

Timorẽ quandoq; esse honestum, quãdoq; turpem.

Et me quem dudum non ulla iniecta mouebant
Tela, nec aduerso glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitiq;, oneriq; timentem.

Qui hæc timet potius cautus, benignus, & misericors quã meticulosus est appellãdus, ea uero nõ timere uidetur magis stolidi, & immanis hominis quã sensu, rationeq; bene utẽtis, Adeo ut metũ oĩ ex parte abiicere maxime uitio sit dandũ, cũ timor plerũq; ad uirtutem aditum faciat. quid enim aliud sibi uult? principiũ sapientiæ timor domini, & quod Paulus Philippenses admo

net,ut cũ metu,& tremore saluté operentur. Hos auté timoris,formidinisq; damnamus,qui habent mollicié quádam,animiq; torporem,quiq; periculis,atq; aduersis repente oblatis,ita consternantur ut prope uideãtur attoniti. Mox enim eos inuadit conturbatio, eiusq; comes exanimatio, ut nullus eis præsidii consiliiq; locus relinquatur,de his scribit poeta.

Qui timor sit damnandus,et fugiendus.

Degeneres animos timor arguit.

Ii in doloribus præcipue cernuntur,quã sint eneruati,& demissi,utq; nihil durũ tolerare possint,statimq; concidant foemineum in modũ, fiantq; totius rationis expertes. Ideo in fabulis dicitur Hecube in canem uersa, & Niobe in lapidem,& utraq; ob luctum,atq; moerorem. Est autem meticulosorum uariã consuetudo, ratioq; diuersa,isti in eo peccant quod metuenda,& non metuenda iuxta pauent,& ut inquit Poeta,

Varias timoris esse species

Omnia tuta timent.

Tantaq; adeo mollicie soluuntur,ut ne apis quidem aculeum (quod scribit Cicero) sint laturi absq; summis clamoribus. Alii cum angusti, pusilliq; sint animi, ea tamen loquuntur,& agunt,ut fortes haberi uelint. Alii uero quanquam grauibus in rebus atq; periculosis ea metuunt, quæ fortasse metui oportet, timent tamen, aut non perinde ut oportet, aut ubi minime est opus, & a medio, mensuraq; ita recedunt, ut pene uideantur exanimes, foedissimasq; pauoris latebras quærere. Quosdam etiam ipsa præmeditatio terret, metus autem ubi uehementius turbarit animum, omne consilium eripit, mentemq; labefactat, ut tunc timeamus

cum nulla sit timoris causa. Licet aliquando animus ipse futurorum præscius uentura mala præsagiat, qui cũ ignoret quid timeat, timet tamen, ut de Mezentio.

Agnouit longe gemitum præsaga mali mens.

Quemadmodum nescio qua superiore ui, eademq; coelesti, aliquando animus ad maxima quæq; audẽda compellitur, ut de Niso tradit poeta.

Dii ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale, an sua cuiq; deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iandudum inuadere magnum
Mens agitat, nec enim placida contenta quiete est.

At meticulosi eo quãdoq; impelluntur, ut mori uelint, non quod pulchrum id iudicent, sed ut aduersa defugiant. mollissimi enim est, & imbecillis animi, quæ ingruunt mala, & pericula, uoluntaria morte deuitare. Cum & ob id ipsum adeo grauiter apud ĩferos mulctentur, ut,

Vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.

Sunt autem quædam uelut indifferentia, quæ quoad rationem morum, non admodum refert, timeantur nec ne, nam qui proscriptiones, inopiam, orbitatem, repulsas, atq; id genus uerentur, non omnino uituperari solent. Et tamen inuenti sunt, qui paupertatem non curarunt, qui in exilio sponte uixerunt, qui filiorũ obitũ æquissimo aĩo tulere; qui magistratũ gerere contempsere; ob hoc ipsum beatiores, quod priuatum ocium publicis negociis prætulerunt. Hactenus de timore, nunc de audacia. Scimus eam esse rationem contrariorum, ut inter se longissime distent; nihil autem est a timido remotius

De audacia quæ opponitur timori et quantũ distet a fortitudine.

quam audax, Audacia igitur metui aduersatur, ut contrarium & maxime seiunctum. Cæterum ut male naturaliter metuimus, & quia metuimus, declinamus, ita bona expetimus, excitamurq; aggrediendis illis, quibus ut bonis nos potituros confidimus. Et ut quædam honestum est timere, sic in quibusdam confidere turpe. Est autem audacis ante quam periculum adeat, & in aggressionis principio, supraquam satis est confidere cum nullum periculorum delectum, nec in re gerēda quicquam pensi habeat, magisq; temeritate, & impetu rapiatur, quā certo animi iudicio. Itaq; sese periculis obiectat, ut uix sentiat quid petat, quidue suscipiat, ideo uidetur ab initio habere quippiam forti simile, & illius animum præ se ferre, cum tanquam adumbratam fortitudinis personam gerat. Audaces igitur plurimū sibi arrogant, suntq; uētosi ac tumidi, quos adamussim in certamine pugilum delineauit Maro.

Talis prima Dares caput altum in prælia tollit,
Ostenditq; humeros latos, alternaq; iactat
Brachia protendens, & uerberat ictibus auras.

Est autem audacissimus quisq; elata, insolentiq; oratione atq; ut seipsum iactat, extollitq;, sic alienæ laudis est detractor, & tanquam contemptor. Vide quam de se magnifice, quamq; de Aenea contumeliose dicat

Hac ego Dardanium dextra sub tartara mittam,
Desertorem Asiæ, sedeant, spectentq; latini.
Et solus ferro crimen commune refellam.

Audacis est temere periculū adire, mox deficere et languere.

At ubi in mediū periculum deuenere, ut parū firmis uiribus, imparesq; incoepto succumbunt, nā mox intimi-

tatem incidunt, deinde magis, magisq; deficiunt, donec omnino concidant animis, uideanturq; ipsis timidis imbeciliores. Vt Turnus ille qui paulo ante tam ferociter uerbis insultabat, ubi ad cominus pugnandum inuitatur ab Aenea.

Verte omnes tete in facies, & contrahe quicquid
Siue animis, siue arte uales,

Vt totus formidat, ut totus cõturbatur, ac perhorrescit, tanquã depræhensus, nec animo, nec corpore subsistit.

Cunctaturq; metu, telumq; instare tremiscit;
Nec qua se eripiat, nec qua ui tendat in hostem,
Nec currus usquam uidet, aurigamq; sororem.

Vir autem fortis nihil sibi arrogat, nihil habet tumidũ, nihil insolens, nihil inflatum, & si quandoq; in mentionẽ rerum a se gestarum inciderit, moderate hunc in modũ loquitur.

Et nos tela pater, ferrumq; haud debile dextra
Spargimus, & nostro sequitur de uulnere sanguis.

De ira et quæ sit eius definitio ex quibusue affectibus gignatur.

Hæc de timore, deq; audacia dicta sufficiant, iam series ipsa postulat ut de ira disseramus, quam Maro comitem fortitudini sic adiungit. Neq; terga ira dare, aut uirtus patitur, & rursus.

Conferre manum pudor, iraq; monstrat.

De hac paulo latius agemus, cum nullus animi affectus sit concitatior, & manifestior, de eoq; philosophi sententiis diuersissimis colluctentur. Nos media incedemus uia, inter Aristotelẽ, quæ irã calcar uirtutum appellat, tantũq; ei attribuit ut neget quicquã splendidi fieri posse, nisi prius ira animũ impleat, & spiritus accẽdat.

Et Senecam stoicorum (ut sentit Lactātius) rigidissimū, qui iram opinatur non esse secundū hominem, neq; naturalem, tantumq; abesse, ut conferat ad animi magnitudinem ut uitium sit muliebre, nec modo posse radicitus euelli, sed etiam eam excludere, quam regere esse facilius. Et ut ex nostro instituto a definitione incipiamus, Ira est accensio sanguinis circa cor, cupiditate puniendi eius, a quo iniuria te læsum existimas, quæ ex duobus affectibus gignitur, spe, & moerore. Nam iratus ægre fert sibi illatam iniuriam, lætatur ex uindicta quam animo concipit, ulcisci enim sperat & par pari referre, ut cum Aeneas ad ulciscendos euersæ urbis cineres se ita excitat. sumpsisse merentis

Laudabor poenas, animumq; explesse iuuabit.

Scitum est illud Homeri. Ira stillāte melle dulcior in animis uirorū crescit. Cuius finis est ultio, nam ubi quis suo arbitratu ultus est, irā abiicit, ut non insulse a nescio quo philosopho, Ira dicatur uictoriæ conciliatrix. Ira aliter etiā definiri potest, ut sit concitatus appetitus ea tollēdi quæ nostris actionibus ingerunt difficultatem. nec enim soli homini iumentoq; irascimur, sed & aleator tesseris, & scriba calamo, & pictor penicillo, & quisq; artifex instrumēto minus idoneo succēset, illudq; plerūq; atterit, & confringit. Inest autē ira in eā parte animæ, quā irascibilē uulgato uerbo pauloante nominauimus. Quæ iccirco nomen ab ira sibi sumpsit, uel quod oēs illius partis affectiones ad irā quodāmodo referant, uel quod illa sit passio omniū notissima, cuius excessū iracundiā noīamus, quæ māsuetudini uidet opponi. Ex frequēti.n. ira

Pars animæ irascibilis cur sic appellatur.

ſæpiuſq; repetita, gignitur quaſi quædam ad iraſcen-dum procliuitas, cum quis ex nulla, uel leuiſſima cauſa concitatur, Sed ira attribuitur naturæ, iracundia uitio. Vnde iratus, & iracundus, quorum alterũ eſt ex cauſa, alterum ex moribus. Medici affirmant ex frequenti ex-candeſcentiæ uſu, fel in homine augeri. rurſus ex fellis extenſione, hominẽ fieri iracundiorem, & propẽ nullis de cauſis iraſci. Ideo dicimus eum iacere in fermento, qui aſſidue iracundia tumet. Hic affectus homini a na-tura neceſſario eſt datus, ratione tamen ſicut reliqui mo-derandus, Et ut Stoicos delirantes, & Senecam obiurgan-tem omittamus, ira ratione molliri poteſt, eradicari non poteſt, cum animus ſuarum affectionum ſit non extin-ctor, ſed moderator, ut qui eas perimere nequeat, miti-gare queat. Nec ille eſt laudandus qui iraſcitur nunquã, alioquin & trunci, & ſtipites laudentur. Sed qui ratione ſe compeſcit, indignationem cohibet, a puniendo, ani-mum reuocat. Non minoris enim laudis eſt temperare iracundiam, & forte maioris, quã animo non commo-ueri, cum illud ſit uirtutis hoc naturæ. Sed nec uetat Propheta nos iraſci, immo iubet. Iraſcimini, inquit, & no lite peccare. ubi concedit quod eſt naturæ, prohibet quod culpæ. Sic Paulus Epheſiis ſcribit, non cadat in uos Iracundia, ſed non occidat ſol ſuper iracundiam ueſtrã. Nam ſicut pati non ubiq; laudi, ſic iraſci non ſemper uitio datur, tamq; in culpa eſt, qui nimis iraſci-tur, quam qui omnino non iraſcitur. Siquidẽ non iraſci ubi oportet, eſt improbe factum nolle emendare, plus uero iraſci quã oporteat, peccatum peccato cumulare.

Iram a natura homini neceſſario eſſe datam, nec extirpari poſſe.

Vt nimiũ iraſci uitio datur, ita nunquam iraſci.

Sunt quidam adeo segnes,& remissi,ut nulla iniuria, nul lius contumelia excitari possint,quos sic arguit poeta.

Quis metus o,nunquam dolituri,o semper inertes

Tyrrheni?quæ tanta animis ignauia uenit?

Alii uero nō humano more irascūtur,sed ex paruo mo mento,furore ardent,animo ad ultionem incenso,ac in/ flammato,qui in rabiem,& ulciscendi libidinem ita ex/ candescunt,ut non multum absint ab amentia(affectio/ nem enim lumine mentis carentem amentiam appella/ mus)nihil aduertentes quousq;, quoue modo sit punien dum,quicquid impetus suggerit rectum putant,& ut in quit poeta)

Furor arma ministrat. & alibi

Rimanti telum ira facit.

Ab utrisq; abest ira opportuna,& moderata,nec est quæ rendū an qs irascat͂ sed quare irascit͂, sicut quo ad ratio nē moris, nō multū refert,an qs sit tristis,sed quare,nec an timeat, sed qd timeat. Irasci scelesto,mœrere ex bo norū oppressione,timere periclitāti,est & officii,& pie tatis, at scelerum atrocitate,& facinoribus non cōmo/ ueri,nequitiæ potius quam modestiæ ascribitur. Nec quicquam cōsultius agimus quam cum,& nostris,& alio rum erroribus succensemus.tibi enim non irasci cū pec caueris,maius est crimen quam illud ipsum quod pecca ueras.& ut irasci ubi non oportet,est intemperāti,ita nō irasci ubi est opus,impudentis. Nec enim solum,ut est apud Laberium

Furor fit læsa sæpe patientia.

Sed patientia plærunq; uitia serit,negligentiam alit, ad

Opporti ira et moderata ira quantopere sit laudanda.

peccandum inuitat. Nulla resp. sine aliqua iræ acerbita/te commode regi potest, immo nec paterfamilias suam domum sine aculeis iracundiæ moderari, qua etiam si careat, simulanda est; ut familia in officio contineatur. Prohibenda est tamen nimia excandescentia, & tanquã immanis belua uinculis, & cathenis frenanda, & intra metas, & cancellos rationis cohibenda. Nam ut cauendum est ne metu fracti quod rectum est deseramus, ita etiam nos conuenit turbulentissimos iracundiæ, indignationisq; motus temperare, quod studiose admonet Paulus, inquiens. Sit omnis homo uelox ad audiendum, & tardus ad iram. Alioquin nullum uitium, neq; atrocius, neq; detestabilius hominẽ euertit, cætera enim animũ ĩpellunt. Furor, iraq; mentem præcipitant, ut inquit poeta. Hinc natum est illud Platonis, nihil esse tam contrarium reip. quam sit iræ commotio, & impetus furoris, qui & usum rationis adimit, & consultationem tollit, nam (ut uulgo dici solet) ira consilium non habet. Verissimeq; Bias Prienensis dicere est solitus, duo maxime consilio aduersari celeritatem, & iram. Cum iracundus ignorantiæ tenebris inuolutus, luceq; ueritatis amissa, quid, & quo ordine sit agendum ignoret omnino, & uelut insanus raptetur, quantum enim ab insano distat qui ne actionis quidem suæ conscius est, tantumq; abest, ut ira si fuerit effrenis, & immoderata fortitudinis opera iuuet, ut ea nihil magis fortibus conatibus aduersetur. Interemptis Turnus custodibus hostilem urbem irruperat,

Et si continuo uictorem ea cura subisset

Vehementior iracundia quã sit perniciosa et detestanda.

Iram immoderatam nocere potius, quam prodesse fortitudini.

Rumpere claustra manu, sociosq; immittere portis,
Vltimus ille des bello, gentiq; fuisset.
Sed ira quæ mentem atq; consilium, rationem deniq; omnem a uero, rectoq; detorquet, eum præcipitem ad cædem, & occisionem rapuit, & ut est apud eundem
Sed furor ardentem, cædisq; insana cupido
Egit in aduersos.
Nec est admodum in iis ratio quærenda qui semel de uia præcipites ire coeperint. Ideo ueteres dixerunt eos qui effrenati feruntur aut libidine aut iracundia (quamuis ipsa iracundia libidinis sit pars) ex potestate exiisse. Nam sicut pupillus adultus exit ex potestate tutoris, & filiusfamilias patris, sic ii dicuntur exiisse ex potestate qui non sunt in potestate rationis cui totius animi imperium a natura est tributum, cum uehementiori ira percitus uim omnem rationis amittat, & in id raptetur quod Solomon attribuit impietati, inquiens totam iram suam profert impius. Quæ furori est adeo proxima, ut poeta alterum pro altero frequenter usurpet ut est illud.
Sine me hunc furere ante furorem. & item illud.
Heu furiis incensa feror
In quo toto genere illud est perniciosissimũ, quod quisq; iratus causam suam probat, nec ulli ira sua uidetur iniusta, unde fit, ut dum ad alienũ peccatũ coercendũ festinat, in grauius ipse ĩcurrat, cũ præ animi cæcitate sæpe innocẽtes ad crimen adducat, & quos castigãdos assum pserat, opprimat potius quã castiget, sub iustæq; ultiõis

Praecepta quaedam ad temperandam nimiam iracundiam.

specie immanitate grassetur . Iccirco non inutile arbitror uiam aperire, qua iram cohibere, & moderatrice ratione temperare possimus, nec credibile est generi humano naturam tam infensam fuisse, ut cum corporibus tot res salutares adhibuisset, animis nullam inuenerit. Prima autem & prope unica cautio est, ne haec pestis in actionibus nostris quicquam iuris sibi uendicet, ut nihil prius agamus irati, quam concitatus animus ad tranquillitatem redierit, cũ huic affectioni haec sit natura, ut dilata languescat, prolata uero in magis, magisq; cõflagret. Ideo optimum est (ut tradit Plato) aduersus iram remedium, dilatio quoad eius furor deferbuerit. Et alioquin aduersus iram, caeterasq; libidines, & omnem deniq; animi aegritudinem, magnum nobis a natura datum est auxilium, quod affert longinquitas, & dies. Quam me delectat illud Architae Tarentini qui cum uillico factus esset iratior, quo te modo, inquit, accepissem, nisi iratus essem. Quotus enim quisq; est, qui non per iram agat aliquid poenitendum, dicatue? unde fit ut quicquid iratus in alium iniuste committit, deferuescente ira, iuste poenas a se ipso exigat, ut Alexander qui cum per iram interemisset Clitum familiarem suum, uix a se manus abstinuit. Hoc uoluit prohibere Apostolus, inquiens non uosmet ipsos uindicetis, sed date locum irae. Illud igitur Athenodori Tharsensis in intimo est pectore insculpendum, qui impetrato ab Augusto commeatu, iamq; recessurus his cum uerbis est allocutus. Cum ira Caesar te caeperit, nihil prius neq; dixeris, neq; feceris quã quatuor, & uiginti elementa literarum graecarum, tecum ip

se percurreris,& memoriter recensueris. Aliud est effi-cax medicamentum ut sicut Rex Thelephus ab Achille a quo fuerat lethaliter uulneratus, uulneris remediũ accepit, ita nobis ab ira, qua sumus saucii, omnis aduersus iram medicina est petenda, nam ut clauus clauum, ita ira iram trudit. Vis aduersus alios cohibere iracundiam? ti bi ipsi quod in ira sis nimis procliuis, frequẽter irascere. Tunc enim aliis irasci desines, cum tibi succensere incipies. Nec ullum est maius alimentũ iracundiæ, quã sibi ipsi blandiri, & patrociniũ suæ excandescentiæ quærere, sicut nullũ est ad irã, cæterasq; animi perturbationes sedandas præsentius remediũ, quã cogitare omnes concitatiores motus opinabiles esse, & ob eã rẽ suscipi, quod nos ita esse affectos rectum esse iudicemus. Nã illud nõ satis tutũ reor quod primũ nõnulli putant, in ira uocẽ cohibere, silentiũq; sibi indicere. quid enim prodest in abdito & uelut tacite stomachari, ac suo furori quodam modo latebras quærere, cũ plerũq; illud uirus intra præcordia cõclusum uehementius æstuet, quod si foras erũpet, paulatim dissipabitur; atq; euanescet, omnis enim eiusmodi perturbatio animi placatione abluit. Illud potius approbauerim, unũquẽq; cum maxime excãdescit, seipsum uelut in chrystallo, speculariue lapide ĩtueri, ut labra tumeant, dentes crepent, lingua hæreat, & si uerba fundit, quid tamen loquatur ignoret, facies ignescat, scintillent oculi, toto deniq; corpore, animoq; intumescat, qualem expresserit poeta.

Efficax remedium contra iram.

Non prodest homini irato cohibere uocẽ

His agitur furiis, totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis

Dentibus infrendens.

Ira pulcherrima ora, decoreq; omnẽ dehonestans, homi nem uelut Proteum aliquem immutat, ut uix a notis, do mesticisq; nosci queat, nec fortasse a seipso ut ei dicere liceat quod Plautino Sosiæ. Vbi ego perii? ubi im mutatus sum? ubi formam perdidi? Qualem autem esse putas illius animum? cuius imago tam fœda est. Iccirco iuxta Socratis documentum, qui etiam speculo ad disciplinam morum utebatur, nihil æque huic mor bo leuando prodest, quam in speculo tandiu oculos infi gere, quoad oris deformitate offensus, iracundiam om nem abiiciat. Nec parum ad hunc morbum leuandũ ha bet firmitatis ab eo cui succensueris procul abesse, nam ut si ligna de igne sustuleris, flamma imminuta breui ex tinguitur, ita eo semoto in quem debacchabaris, mox ef feruescentis animi languescit impetus, qui est sedandus non solũ moderationis causa, sed etiã ualetudinis. nanq; ira ut hominem ab omni cõsilio, menteq; deturbat, ita bona ualetudine spoliat, estq; cõmunis animi, corporisq; contagio, nec plures gladius quam ira occidit. Cum sint plæriq; huic pesti tantopere obnoxii, ut tunc maxime irascantur, cum irasci desinunt, dolent enim sublatã sibi irascendi causam. Sicut ille qui familiarẽ morigerũ, & ad nutum omnia loquentem, sic obiurgauit, dic aduer sus me aliquid, ut duo esse uideamur. Hoc genus homi nũ fugiendũ præclare docet Solomon, noli esse, inquit, amicus homini iracundo, neq; ambulare cum uiro furio so, & paulopost. Impetum concitati spiritus ferre quis poterit? Eo tendit illud Symbolũ Pythagoræ, ignem

Alia remedia ad hunc morbum leuãdum.

Nimis iracundos esse euitandos.

gladio ne fodias,id est,iracundū,& tumentē animum ne lacessas,uel si lacessiueris,placa. Quod Nestor Agamē-noni sapienter suadet,

Magnanimum cui corda tument,placemus Achillem,
Supplicibus donis,& amicæ uocis honore.

Tres sunt præcipue affectiones,ira,timor,cupiditas, quæ si rationis freno non cohibeantur,hominē præcipitant. Ideo poetæ tres furias esse finxerunt,quæ animum illecebris capiunt,stimulis agitant, anxietate premunt. De his extant Claudiani uersus non minus memoratu digni, quam Philosophorum decreta.

Tres affectiones si nō cohibeantur plurimum obesse.

Si metuis, si praua cupis, si duceris ira,
Seruitii patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris rex esse tui.

Sed iracūdia in pricipe est maxime detestabilis,ꝑpterea quod ab ea facilis est ad crudelitatē ꝓlapsus, estq; ueluti fulmē ubi cū potestate iungit̃. Ideo prudēter idē Poeta.

Diis proximus ille, Quem ratio, non ira mouet.

Talem te Iuli Clemens experimur, qui cum diuinum simul & humanum,non minus re, quam uerbo repræsentes imperium,ita omnes iracundiæ aculeos acie rationis obtundis, ut omnia consilio, prudentiaq; modereris, Pindari uersuum memor.

Benignitas, Prudentiaq; summi Pontificis.

Viues uitam optimam, si iræ imperes,
Ira enim multa facere cogit mala.

Quam latus hic mihi aperitur tuarum laudum campus, cuius ingressu abstineo, ne quod aliquotiens expertus sum,in laude etiam uerissima modestiam tuam offendā.

Et ut cœptum orationis cursum sequar, duo restant explicanda, alterū ira ne (quod Peripatetici uolunt) sit cū ratione, cum nullus affectus magis rationis usum euertat, alterum (quod omnes tradunt) an ira inueterata odiū sit. Licet ratio quantum ad suas ipsius actiones non utatur organo corporeo, utitur tamē quibusdam uiribus sensuum quæ impediuntur corpore perturbato, ut apparet in dormiente, & temulento, Et ira in primis quæ corpus uehæmentius agitat, uexatq; quod non obticuit Propheta inquiens. Turbatus est præ ira oculus meus. Nulla uero affectio (ut supra patuit) primo, & per se, imperio rationis obtemperat, sed duntaxat uoluntate quasi arbitra ita constituente, ac mandante. Non tamen absurde dicitur, iram esse cum ratione non quidem præcipiente, ut facit uoluntas, sed denunciante, ac indicante quoniam ratio de iniuria illata decernit, & irascēdi causam, mensuramq; demonstrat. Videturq; aliquid boni præ se ferre, cū appetitio uindictæ (ut alibi docuimus) ad usum iustitiæ pertineat. Illud autem est iræ propriū, ac peculiare ut sola contrario careat. Siquidem odium aduersatur amori, desperatio spei, dolor lætitiæ, audacia timori, itemq; aliud alii, at iræ nihil est contrariū. Id ea ratione contingit, nā iratus uel ideo non ulciscitur, quod eius imbecillitas omni caret ulciscendi facultate, & tunc ira cessat, eiusq; loco subit dolor qui (ut antea uidimus) ad uim concupiscēdi spectat. Aut quia omnem abiicit ulciscendi uoluntatem, uel quod sibi satis factum putat, uel quod clementer ignoscit, usus illius consilio qui dixit. Mihi uindictā, & ego retribuam. Viri magni, & ex-

Quo sensu dicatur irā esse cum ratione.

Iram carere cōtrario.

celsi munus est obliuisci iniurias, in aduersariumque ultionem nunquam moliri, quippe quæ nihil in se habeat dignitatis, nihil amplitudinis, & ita sublata omni animi irritatione, succedit honestissima quædam exhilaratæ mentis uoluptas, quæ itidem ad alterā animi partem attinet. Cum uero dicimus iram inueteratam odiū esse, non ita accipi uolo, quasi eam affectionem, quæ prius fuit ira, odiū fieri, sed quod ex ira pluribus causis collecta, diuturnoque tempore obdurata, odium prodeat, & simultas oriatur. Nam, ut uirtus nos ad amorem inducit etiam illorum quos nunquam uidimus, ita uitiū inflammat ad odium, magnaque habetur de alterius improbitate coniectura, si bonis uiris sit odio. Ideo Homerus, ut Thersitem uitiosum ostenderet, inquit. *Quo sensu dicamus iram inueteratam esse odium.*

Odit, & hunc magnus Pelides, odit Vlysses.

Licet autem uideri possit odium, ac inuidiā easdem esse animi affectiones, propterea quod utrunque amori, beneuolentiæque aduersatur, longissimo tamen interuallo distant, cum quibus causis odium cessat, iisdem excitetur inuidia. *Odium ab inuidia quid distet.* Si quem enim commutatis moribus ex imo uitiorum gurgite emergere, & ad gloriam uirtute niti conspiciunt, eum odisse desinunt, inuidere incipiunt, raroque est uirtus adeo præstans, quæ inuidiæ morsus possit effugere, nam qui nihil memoratu dignum agunt, aliena gloria offenduntur. Etiam quasdam hominum pestes experimur, quæ nihil aliud student, quam ut per bonorum detractiones, atque calumnias id efficiāt, ut boni qui sunt, improbi, & humanitatis, mā suetudinis, benignitatisque cultores, inhumani, crudeles, sordidique uideantur. ubique repe

ritur Drances aliquis. Quem gloria Turni
Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris.

Nulli præterea iuste inuidetur, plures tamen iustissime odio habemus, & nisi oderimus, accusamur. Ideo quibusdam laudantibus Cherillum Spartæ prætoré, eius collega respondit. Quomodo probus est Cherillus? cum ne in malos quidé sit acerbus. Sed Christiana pietas nos docet homines quidem diligere, at eorum uitia odio habere, neq; propter uitia hominem odisse, neq; propter hominem uitia diligere. Et hoc est illud perfectum odiũ, de quo inquit Propheta. Perfecto odio oderam illos, & ut uox illa tyrannica est, Oderint, dum metuant, ita nec hæc amicitiæ satis opportũa. Odi tãquã amaturus, ama tanquam osurus. Hæc latius explicauimus, ut planior esset ad fortitudinem accessus, hoc est ad eam médiocritatem, quæ uersatur in sedãdo metu, fiduciaq; regenda, nullo enim itinere ad mediũ facilius peruenimus, quã quo ab utroq; extremo disiungimur, cum hæc medii sit natura, ut in neutram extremorum partem inclinet, sed ab utroq; discedat. nam

De ipsa fortitudine et quibus in rebus ea uirtus uersetur.

Hinc, atq; hinc uastæ rupes, geminiq; minantur
In cœlum scopuli.

Quod pcipue i his affectibus cernit quorũ fortitudo est moderatrix, cũ alter ab agẽdo deterreat, alter ad agẽdũ impellat. hæc uero uirtus metũ ut recessum quẽdã animi & tanquã fugã sedabit. Audaciæ uero quæ exupat, & ferocius exultat, legẽ, modũq; cõstituet. Cõtingit. n. aliquẽ cõfidere tũ magis quã oporteat, tũ minus, tũ aliter quã oporteat, itidẽ & metuere, at fortitudo nec inerti metu,

nec turpissima actionũ duce cõfidẽtia ducit̃,cũ q̃ opor tet,& gratia cuius oportet, & quantum oportet,metuat, cõfidatq;. Vnde patet circa eadẽ,audacẽ,meticulosum, fortẽq; uersari,diuerso tamẽ modo.illi nãq; exuperant, & deficiunt,hic mediocriter sese habet, & ut ipsa ratio iubet,tã sustinet,quã agit oĩa sedate,ac sapienter. Eius uidet̃ esse propriũ motus animi appetẽtis regere, & se/dare,semperq; aduersante libidine in omni re seruare cõ stantiã & mediocritatẽ. Virtus hæc,ut reliquæ omnes in mediocritate, hoc est,in medio,inter utrunq; uitiũ spa/cio consistit, & prætoriũ sibi utrosq; inter hostes collo/cauit,ibiq; constituta nos recti,ordinatiq; admonet, nec aberrare a certo, suoq; itinere unquam finit. Est autem rectum quod neq; in dextrum, neq; in sinistrum ullo modo declinat. Accommodatissime igitur dictum est uirtutes in medio uersari,neq; ab illo deflectere,quod ra tio ipsa mediũ esse docuerit. In nobis autẽ uirtutes sedẽ sibi constituerũt aut in ipso tantũ intellectu,ut Scientia, Sapientia,Prudentia,aut in appetitu intelligẽtiæ comite ut Iustitia,aut in ea aĩæ parte, quæ cupiditatis est alũna, rationi tamen obsequitur, & paret, ut Temperantia,aut demũ in ui ipsa irascibili, qualis est fortitudo.Quas oẽs uirtutes & e contrario uitia moꝝ esse nõ naturæ,indiciũ est,quod discẽdo,agẽdo,assuescendo comparant̃,nã cũ ignoremus ipsi ab initio agẽdi modum,ac uiam, doceri prorsus nos opus est,q̃d sit bene,atq; honeste agere, uel sentire,& q̃bus illud rõnibus asseq̃mur.Quocirca pinde, ut affectus ipsi uirtutes nõ sunt,sic neq; reliquæ uires fa/cultatesq; nobis a natura cõcessæ, p q̃s tũ faciles, aptiq;

Fortitudinem in mediocritate uersari.

In qua animi parte uirtutes collocentur.

ad agendum sumus. Ideo naturæ ipsius utendum est potestate, ac muneribus, meritoque illi assurgendum, gratiæque maximæ habendæ, quod nobis instituendis atque augendis se tam munificã, liberaléque præstiterit. Sed quemadmodum circa alias uirtutes contingit, ut unum extremũ magis distet a medio quam alterum (longius enim abest a liberalitate qui est auarus quã qui prodigus) ita, & fortitudini metus aduersatur magis quam audacia. perferre enim quam aggredi, & difficilius est, & animi etiam firmioris, & sedare metum quam fiduciam regere. Hunc uero errorem ex cuiusque animo sublatum cupio, ne opinetur in bello, & inter præliandum fortitudinem aut solũ, aut præcipue uersari, a cæteris uero uel excludi, uel exiguum locum obtinere. Nam licet bellicæ fortitudinis laudes pleniori uideantur ore celebrari, illudque de Aenea præconium ubique circumferatur.

Fortitudinem ciuilem militari non esse inferiorem.

Stetimus tela aspera contra
Contulimusque manus, experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.

Ex hac tamen domestica, & ciuili, non minus uberes fructus percipi solent, nec minus ea præclara sunt ducenda, quæ domi geruntur, atque in toga, quam quæ foris, & in lorica, cum uera fortitudo non tam in laboribus, periculisque militaribus, quã domi priuatosque inter parietes uersetur. Siquidẽ suus cuique hostis intus est, & intra præcordia, fortitudinis armis superandus, aduersaque omnia constanter, intrepideque toleranda, quæ propter rerũ humanarum inconstantiã, uicissitudinemque fortunæ, quæ plerunque prosperis rebus triste aliquid adglutinat, eueniant

plurimo,est necesse. Quotus enim quisq; reperit͂,qui hu/
manos casus,& reflantis fortunæ procellas nunquã fue/
rit expertus? Quid est in hoc procelloso uiuẽdi pelago
communius quam ægritudo,luctus,exilium,egestas,car/
cer,orbitas,repulsa,infamia? Sed adest malorum domi/
trix fortitudo,quæ hæc omnia mitigat, tolerãdaq; ostẽ
dit,& nos tanto animo esse iubet,ut quicquid in hoc bre
ui uitæ decursu potest euenire,contemnamus pro nihi/
loq; putemus. Cunctaq; humana infra se posita ducens,
ea non modo constanter ferenda suadet,uerum maiori/
bus etiam uiribus statuit superanda, nec solum sæuienti
fortunæ reluctatur eamque uictã, & superatã in fugam
uertit, sed animi etiam bona ne externa ui,aut corrũpan
tur,aut eripiantur suo præsidio tuet͂. Viri fortes nulla la/
borũ magnitudine,aut calamitatũ difficultate frangunt͂,
aut mortis metu,qui sapientũ etiã animos percutit, Et li
cet ex Peripateticorũ sentẽtia,circa pericula dũtaxat &
res aduersas fortitudo uersetur. Nescio tamen an secũdis
in rebus,magis quã aduersis,quisquã quasi Palladis Aegi
de,hac uirtute munitus esse debeat, cũ nõ minus sit artis
uentis nimiũ prospere flantibus uela contrahere, quã re
luctantibus uitare naufragiũ. Fortis est duris in rebus ani
mũ nõ submittere,at longe fortioris ad rerũ apicẽ subla
tũ nõ insolescere. Fortis est pericula contemnere,& pro
decore capitis discrimen adire,at fortioris mederi libidi
nibus,frenũ iniicere superbiæ,ĩperare iracũdiæ,pestesq;
oẽs cupiditatũ ex animo prorsus euellere, adeo ut sæui
entẽ fortunã multi tulerint fortiter,blandientẽ pauci tẽ/
perate,illic ipsa difficultas ad uirtutẽ quasi ĩpellit,hic cõ

Fortitudine omnia aduersa domari.

Non minus in prosperis quã aduersis fortitudine opus est.

tra prosperitas ad incontinentiā excitat. Rari admodū in ipso rerum successu uincere animum, cupiditates co/hibere potuerunt, nam (ut uerissime scribit Poeta,

Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Quod quo difficilius est, eo gloriosius, atq; præstantius habetur. Vera fortitudo excellentē rerū humanarū dispicientiā ostendit, nec honores, magistratus, imperia maximi facit, quippe quæ sæpissime non hominū meritis, aut uirtuti sed opinioni, & fortunæ, interdū & pecuniæ demandant. Nec tam eos æmulari studet qui ampla nanciscuntur imperia, quā qui pie, iuste, moderateq; gubernant. Quod absolutissimæ consumatæq; uirtutis munus esse puto, cū nullū sit uitiū, quo ægrius, qui magno, excelsoq; sunt animo, liberentur, quā honorū imperiiq; cupiditate. Non graue est aspernari uoluptates, maiora spectātibus. facile est Sardanapalli, aut Heliogabali mollissimas delitias, ac luxū cōtemnere, atq; adeo odisse, et plerunq; diuitiæ ab excellenti ingenio negliguntur. At honores, imperia, magistratus quoniā eximiū qddā, & eminens in se continere uident, animū etiā excelsum in transuersum rapiunt, & id sæpe honestatis specie, cū optimus qsq; iudicet & quidē uerissime nulla re homines magis Deo similes esse, quā dandis beneficiis, id autē putāt maxime præstari posse ab iis, qui summā rerū adipiscūtur. Quæ quidē cupiditas in ambitionē, & postremo tyrannidē erumpit, nec ad magnitudinē, sed ad superbiā, & dominatum sublimia plerunq; ingenia inducit. hinc fraudes, hinc cædes, hinc reliqua īmania flagitia oriuntur,

In rerum humanarum contemptu fortitudinem maxime ostendi.

cũ hi, dũ uel tyrannidẽ sibi cõparent, uel cõparatã tue/antur, non solũ singulos ciues, sed totas urbes, integrasq; nationes ferro, igni, flammaq; populantur, cunctaq; militum libidini subiiciunt, qui neq; agros cultoribus spoliare, neq; hominũ, pecudũq; praedas abigere uerẽtur, qui pueros tenerasq; uirgines ex parentũ complexu aut ad mortẽ, aut ad libidinem rapiunt, qui denique publica, priuata, sacra, prophana funditus euertunt. Quos Cyclopes, quos Laestrigonas cũ istorũ imanitate, & saeuitia cõferemus? Vehemens est Maronis aduersus hoc hominũ genus insectatio

Dominandi cupiditas saepe homines ad flagitia inducit.

Dii talem terris auertite pestem
Nec uisu facilis, nec dictu affabilis ulli
Visceribus miserorum, & sanguine uescitur atro.

Hi secũdioris fortunae afflatu, se nescio quid felicitatis adeptos dũ alios tyrannide pmunt, falsissime arbitrãtur, ignari tanto grauius deũ in homines scelestos animaduertere consuesse, quanto diutius humanam pertulerit contumeliam. Qui ideo sontes plerunq; patienter tolerat, ut sese colligant, ad sanitatemq; reuertantur ne animaduersionis tarditatem seuerius luant. Quae enim Tyrannorũ uita esse potest, qui omnes suas fortunas uidẽt in alea esse collocatas? Altius certe uiri uere fortis animus spectat, qui mortalia despiciens immortalẽ illius uitae gloriã sequitur ad quam sola iustitia, nos perducit. Impudentiũ quoq;, inuidentiumq; latratus contemnere, habereq; pro nihilo magni, fortisq; animi est, nam aduersus eas arbores peruicacius incumbunt turbulentissimi uentorum flatus, quae & altioribus sunt, & firmioribus nixae radicibus.

Quam sit detestanda Tyrannorũ uita.

Viri fortes quibus sint moribus, et quae afferuntur.

Ad quos omnes turbines uiri fortis, ut inquit Poeta, Mens immota manet, lachrimae uoluuntur inanes. Etiam irā cohibere, qua nihil consuli recte potest, & insolentiā, superbiamq; uitare, quā uictoria potissimū solet afferre, fortissimi uiri est munus. Non alit, nec incendit uir fortis inimicitias, uerū & sedat, & extinguit potius, haud enim dominādi cupiditate ducitur, sed habere quos foueat, quos tueatur, & uincere magis, quam uinci beneficiis studet. Sed ut felicitas humana habet, nescio quid elatum, & insolens, ita haec uirtus cōtumax est, nec facile flectitur, ut deterioris imperiū subeat, quod totū non a superbia sed ab animi magnitudine proficiscitur. Nulli, neq; homini, neq; turbationi, neq; casui succumbit, resq; quo magis arduae plenaeq; laborum, & periculorum sunt, eo fortiori animo aggreditur, idq; honestatis gratia, haec enim uirtutis est finis. Non puto absurdum

Documēta, per quae haec uirtus facilius acquiratur.

uelut formulam quandam praescribere, qua tam excellentem, atq; heroicam uirtutem aduersus rerum humanarum difficultates dimicantem facilius assequamur. Nam licet uirtutum sit nulla, quae non sese omnibus praebeat expetendam, ad paucos tamen earum possessio deuenit, quoniam & difficilis, & laboriosa. Quae enim uirtus sine graui corporis, animiq;, & opere, & munere haberi potest? quod in ipsa fortitudine magis apparet, quae in primis difficilis est, & supra quam dici potest rara. nec quisquā nisi assuescendo fortis euadit. Idemq; de iusto, & temperato sentiendum est, cum quaelibet uirtus sit animi habitus, quem ut quis non facile ualet exuere, sic induere est perdifficile. nec nisi longa, assi-

duaq; exercitatione, frequentiq; usu acquiritur. Nam cũ tria esse in homine intelligantur, uis illa, atq; habilitas a natura insita, quæ a recentioribus potentia dicitur, & affectus a natura nobis itidem tributi, & demum ipse habitus. Priora duo quod homini a natura insint, naturalia dicuntur, habitus uero exterior quædam res est, atq; ab ipso homine agendo, assuefaciendo, seq; frequenter exercendo comparatur. Ideo & habitus dicitur, quia extrinsecus est adhibitus, & quasi quidam uestitus hominem qualis sit in actionibus suis indicat fortiter agentem, fortem liberaliter, liberalē, sicut turpiter, effœminate, turpē effœminatum. est enim ipsius habitus proprium indicare qualis fuerit actio, actionisq; frequentatio. Licet enim principia quibus ad agendum trahimur, ea insint nobis, sintq; naturalia, actiones tamen arbitrii sunt nostri, & uoluntariæ. Non igitur ab affectibus, nec ab ea ui ac habilitate, quæ nobis ad agendum est innata, nominari uirtus potest aut debet, cum ea bonum sit hominis, non quod uiuit, & sentit, sed quod actione utitur ab ipsa ratione temperata. Nam consuetudo assidua, & rectæ actiones, diu, multumq; frequentatæ in habitum uertuntur, ab habitu uero omnis uirtus emanat, uel ipsi potius habitus sunt uirtutes. Recte igitur, atq; apposite a peripateticis definiũtur uirtutes, esse animi habitus in mediocritate constitutos, atq; ab electione profectos. Non ergo habilitas, neq; affectio homini insita bonum, uel malum aliquem reddit, aut indicat, uerum habitus ipse bonis, & honestis, aut contra turpibus, malisq; ex actionibus comparatus, utputa for

De ratione habituum et quo pacto habitus acquirantur.

Non ab affectibus, nec a natura habilitate, sed ab habitibus uirtutem nominari.

tis hominis exercitatio, frequensq́;, ac moderata actio, iure optimo uocabitur uiri fortis habitus, nec qui aliquid magno, elatoq́; animo facit, continuo fortis est appellandus. Vna hirundo (ut est in prouerbio) non facit Ver, nec una actio uirum fortem. Sed nec illa fortia, liberalia ue dicuntur, quae fiunt ab ambitioso, simulatoue ciue, & in libera patria regnum affectante, uerum ab homine, ut par est, forti, ac liberali atq; ab eo qui ad uirtutem quancunq; aliam se instituit. ipsa enim uirtus nihil extra se quaerit cum sit animorum uera, naturalisq́; alimonia, nec aliquid simulatum patitur, aut fictum, astu uacua, a fraude auersa, a fuco prorsus aliena. Quam ut adipisci ualeant compescendae sunt naturales appetitiones, & crassiores quaedam animi sordes, uel negligentia, uel iam longo usu inhaerentes, leuiore prius manu abradendae ne insolens harum rerum animus, remedia prius exhorreat quam futuram inde utilitatem agnoscat, in multisq́; demum consuescendum, quibus ipsa natura ab initio quodammodo reluctari uidetur. Vt non modo ad fortiter agendum simus propensi, sed etiam idipsum dum agimus oblectemur tunc enim habitum comparatum esse scimus, & cuiusuis proprium iam effectum, si agentibus nobis, ac exercentibus, quae uirtutis sunt munera, uoluptas inter agendum aderit, aut minime saltem dolebimus, ferimusq́; non grauate, quae per se ipsa sunt molesta. Ideo poeta ut huius uirtutis laude insigniret Aeneam, hac alacritate eum fortia adeuntem facit.

Vir fortis quis sit habendus et unde nosci possit.

Quae sint euitanda, ut hanc uirtutem assequamur.

Præcipitatq; moras omnes,opera omnia rupit,
Lætitia exultans,horrendumq; intonat armis.

Alioquin qui strenue & nauiter agit, si interagendum non lætitia exultat, tantum abest a uere forti, quantum continens a temperato, nam temperatus qui iam habitum contraxit,sine ulla difficultate, ac molestia negocium conficit, continens uero qui nondum constituto habitu nititur, etiam abstinet, sed ægre, & non sine lucta, & licet eum fere ad portum reuexerint fluctus, diu tamen uitiorum turbo iactat, & naufragum, atq; fluctuantem ab illis quibus mersatur erroribus, uix demum longa ætas recipit. habet ille tamen finitimum quiddam, & uirtuti proximum, quæ continentia dicitur, in qua si diu se exercuerit,paulatim temperantiam adipiscitur, fitq; uirtus id quod hactenus uirtus non erat, sed ingressus ad uirtutem, nam quanuis uterq; idem præstet,continens tamen eo deterior est, quia cum dolore abstinet. Nec satis est firmus aduersus uoluptates, temperans uero beneuolens, lætusq; abstinet. Subit quis molestias,labores, periculaq; bellica, in quibus de uita, de libertate,de honore agitur, & gloria. si malelibens,& inuito,ac coacto similis,longe hic a magnitudine,dignitateq; abest uiri fortis.ubi uero libés,uolensq; ea munera obit,uel saltem non inuitus ad illa accedit, certissimi de illius iam habitu quidem sumus. Eadem est cæterorum quoq; habituum ratio. Itaq; iucúditas,& delectatio in usu,actionibusq; adhibita,ac retenta,signa manifesta sunt habitus iam cóparati,atq; omnino perfecti.

Tunc habitus in nobis esse acquisitos si interagendum lætentur.

Vitia quæ fortitudini maxime aduersantur.

Quod si fortitudinis habitum assequi cupimus, uitia omnia abiicienda sunt, & ea præcipue quæ huic uirtuti aduersantur, sicut ignauia, quæ a nauanda opera animum deterret, simul & segnities, quæ est plena humilitatis & remissionis. Item diffidentia, quæ aggredi aut nihil permittit, aut ab incæpto desistere turpissime cogit. Libido in primis, quæ malorum omnium est origo, & fons, & animum ab æquo, rectoq; ubiq; detorquet ex cuius uelut seminario pullulant omnes animi pestes, nam ob luxum & molliciem, quæ sunt laboriosa, & molesta fugimus, ex quorum fuga nascitur desidia, & effœminatio, & utriq; comes nequitia. Ideo philosophi qui summum malum in dolore posuere, nullum fortitudini locum reliquisse uidentur, quam enim quis dolores formidat, tam sequitur uoluptates, quibus etiam sese domandum permittit. Quid autem turpius quam frangi doloribus, eneruari uoluptatibus. Quod si quis animo uoluerit, qui ex illis cruciatus proueniant, quæ mala, quotq; afferantur tormenta & sensibus, & corpori in cuius bonis popinarii isti philosophi omnia collocant, desinet adamare tantopere uoluptates. Quanta sit autem fœditas hominis eneruati, & nihil agentis, facile quisq; uidebit, si in eius animo obuersetur species alicuius, ita mente, & corpore ociosi, ut nihil omnino cogitet, nec digitum quidem moueat. Quid erit eo homine miserius? qui non aliter censendus est,

Voluptatis quanta sit turpitudo

Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

uel ut aliquis Endymiõ, qui a Luna olim consopitus in

Latmo mōte adhuc fertur obdormire. Plurimum autem conducit in omni humana actione, si aliorum exempla proponantur, quorum quanta sit uis docet illa Maronis exhortatio. *Exemplis ad fortiter agendum mouemur.*

Sis memor,& te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas,& auunculus excitet Hector.

Quis diffidat aduersi aliquid constanter posse tolerari, cum maiora etiam a pueris,& mulierculis patrata cognouerit? Alexandro sacrificante,puer candentem carbonē ex acerra prolapsum brachio nō excussit,quoad exustæ carnis foetor Regem offenderet. At Democles puer præstāti forma,ne in balneis a Demetrio inexpletæ libidinis Tyranno,nefanda pateretur, in feruētis aquæ lacum desiliit,repenteq; est extinctus. Lacedemonius adolescens ne obscœnam operam domino nauaret,se ab altioribus ædium fenestris præcipitē dedit, & Cleomenis regis filius audita patris morte eodē præcipitio uitā finiuit. Quid de foeminis? quarum animi solent esse maxime imbecilles. Quam generose Lucretia stuprum licet coactum suo sanguine expiauit,quo spiritu Chlœlia abrupit uincula, solaq; noctu Tyberim natando traiecit, de qua Maro. *Exempla fortium feminarum.*

At fluuium uinclis tranaret Chlœlia ruptis.

Veteta hæc, recenti memoria, cum Mahometes Mytilenem adortus Cecennum eius insulæ oppidum oppugnare cœpisset,facta oppidanorum eruptione, Marulla uirgo,cuius pater inter præliandum occubuerat,paterno clypeo, gladioq; in aciem armata prodiit,& cum oppidani,ob sæuientem stragem, ac interitum terga darent,

ſola in acie confertiſſima prælians, nec iaculorum, ſagittarumque nimbis ceſſit, nec catapultis, aut tormentorum ictibus deterrita, animo inuicto, & infracto acriter pugnãdo hoſtem, qui iam ſe intra mœnia irrupturum ſperabat, uera uirtute a muris repulit, Theſalidem argiuam imitata, quæ patriam Argos a Cleomene Spartanorum rege ualidiſſimis copiis obſeſſam, ſupra uirilem fortitudinem defendit. plena eſt huiuſmodi exemplis Chriſtiana hiſtoria, unde apparet quantum in animis uirorum firmitatis ſit, ac roboris, ſi conſtare nobis uelimus. Malorum quoque præteritorum recordatio animum ad aduerſa fortiter toleranda corroborat. quid enim aliud agit illa conſolatio?

Malorũ præteritorum recordatio uirũ fortẽ ſolatur.

Vos, & ſcyllæam rabiem, penitusque ſonanteis
Acceſtis ſcopulos, uos & Cyclopea ſaxa
Experti. Finis autem fortitudinis eſt iucundus, unde illud.
Durate, & uoſmet rebus ſeruate ſecundis.

Licet a rebus per quas acquiri ſolet, nonnihil offuſcari uideatur, ut in pugilibus uſu uenit, quos finis delectat, ſcilicet uictoria, & corona, cædi uero moleſte ferunt. Nam fortitudinis materia, & quaſi campus eſt labor, & difficultas, rerumque terribilium contemptus. Terribilia uero ex peripateticorum ſententia bifariam diuidimus, alia enim ſunt quæ omnino captum hominum exuperant, quibus uel tolerandis, uel peruincendis nullus humanæ prudentiæ, rationi ue relinquitur locus, ut terræ motus, eluuiones, exuſtioneſque terrarum, quas neceſſario

Duplex terribilium genus et quomodo in his uir fortis uerſetur.

certis, ſtatiſq; temporibus accidere, Platonici docent. Hæc cuiq; ſanæ mentis æque ſunt extimeſcenda, cum per naturam fieri nequeat, ut ea (niſi forſan ab inſanis) non formidentur. Et ſi etiam fieri poſſet ex eorum tamen contemptu nihil laudis, decori ue conſequeremur, ſicut nec turpitudinis, infamiæ ue, ſi ea ut par eſt, timeamus. Sunt alia uero terribilia, quæ concutere quidem animos ſolent, his tamen tolerandis, atq; etiam peruincendis uirtus eſſe uidetur idonea. Quod ſi etiam acrius ingruerint, conſtanter ne nos de præſidio deturbent, reſiſtere poſſumus, ne ſuccumbere, & cedere ſæuienti fortunæ uideamur, quæ fortis uiri animum peruellere forſitan poterit, & pungere, eius certe uires frangere non poterit. Nec probo ſententiam illam uel docentis, uel irridentis Epicuri, qui tradit ſapientem ſi in Phalaridis tauro concludatur dicturum, Quam ſuaue eſt hoc, res enim triſtis eſt ſine dubio dolor, aſpera, amara, inimicaq; naturæ. Ideo uiro forti morbus, egeſtas, inedia, uulnera, mors deniq; moleſta ſunt, doloremq; afferunt, nec enim uir fortis eſt, quod olim Marſias, nunc uero Paſquillus, ut quaſi ſaxeus motum, ſenſumq; ani / ferit. Quin auſim affirmare, uirũ forte acrius doloris morſum ſentire. Eſt enim uir fortis idẽ, & prudẽs ſuiq; æqſſimus æſtimator. Ideo noſcit ſe dignũ, qui & diuturnitate uitæ, & fortunæ cõmodis pfruatur, quo ſcilicet diutius exercẽdæ uirtutis materiam, et inſtrumẽtum habeat. Ideo ſe illis priuari indigniſſimum ducit, fert tamen

Vir fortis dolore non caret tamẽ propter uirtutem oĩa tolerat.

non æquo tantum animo, uerumetiam magno, atq; inuicto, quia honestum est ea subire, turpe uero non tolerare. Repentina uero, ac inopinata, præcipue uiri fortis magnitudinem ostendunt, cum nullus in his fere relinquatur consilio, aut electioni locus. Nec fit mediocris ad ægritudinem accessio, cum quid insperati nec opinati mali obrepit. Multum autem prodest prouisio animi, & præparatio, nec res ulla est, quæ tam obtundat imminuatq; ægritudinem, quam perpetua in omni uita præmeditatio. hinc Anaxagoras nunciata morte filii respōdit. Sciebam me genuisse mortalem. Nam in iis quæ prius fuerunt prospecta, ratio ipsa, animiq; confirmatio plurimū adiumenti afferunt, cū in re prouisa fœmina confidat se fortitudinis munus expleturam.

In repentinis et nō opinatis maxime fortitudo cognoscitur.

Hunc ego, si tantum potui sperare dolorem,
Et perferre soror potero.

Adeo ut nullum efficacius sit doloris, uel tollendi, uel saltem imminuendi remedium, quam ipsa præmeditatio, & sui ipsius confirmandi mora. Non imprudenter eadem Dido,

Tempus inane peto, requiem, spatiumq; furori,
Dum mea me uictam doceat fortuna dolere.

Nam in iis quæ subito emergunt, cum nullum ad uires colligendas spatium detur, necesse est habitu præcipue niti, animiq; robore malis ingruentibus obuiam ire, quod eo præclarius est quo difficilius. Quæ uel præcipua est causa, cur bellica pericula, & sint, & uideantur grauiora, quo repentina magis. Ipsa rerum series nos eo deduxit,

De bellica fortitudine, et an distet a ciuili.

ut iam de bellica fortitudine agamus,quam pleriq; a ci/uili longe diſtare arbitrantur. Nam cũ ſit uiri fortis morbum,egeſtatem,ac reliqua,quæ nec ab improbitate, nec culpa noſtra proueniunt,minime timere reperiuntur, qui nec morbum, nec paupertatem metuunt, liberaliterq; ſua erogant. Iidem tamen in bello meticuloſi ſunt, animiq; imbecillioris,ut proditum eſt de græcis,qui ex hoſtium aſpectu terrebantur, morbos patienter,atq; humane ferebant. rurſus alii,quibus eſt, Viuida bello,

Dextra uiris,animuſq; ferox,patienſq; pericli.

Ferro decertare acerrime poſſunt,ægrotare uiriliter nequeũt,ſicut de Cimbris,& Celtiberis traditum eſt,qui in præliis exultabant, lamentabantur in morbo, quorum omnium ratio conſtabit,ubi de ficta,adumbrataq; fortitudine agemus. Cæterum uir fortis ille eſt cẽſendus, qui ex uirtute decus,gloriamq; adipiſci contendit,nã generoſiſſimus quiſq; honoris,laudiſq; eſt maxime appetens.

Vir fortis cupiditate honoris,et gloriæ ducitur.

Exultantiaq; haurit

Corda pauor pulſans,laudumq; arrecta cupido.

Ineſt in mentibus noſtris inſatiabilis quædam cupiditas gloriæ propagandæ, Ex quo naturæ atq; animi motu & quodammodo impulſu, uir fortis duriſſima quæq; aggreditur,conſulto tamen,& habito prius delectu. Nec enim tam laudandus eſt qui ardua, difficilimaq; capeſſit (cũ non pauci dum magna ſupra uires adoriuntur,pondere rerum preſſi ſuccubuerint) quam qui ratione conſilioq;,ſuſcepta fortiter,conſtanterq; perficit, licet fortuna in rebus bellicis plurimũ iuris ſibi uendicet, ubi ut inquit Poeta.

In rebus bellicis quantum ſit fortunæ attribuendum.

Sors & uirtus miſcentur in unum.
Nec ſolum quicquid ex ſententia geſtum eſt, id pene omne ducit ſuum, uerumetiam clades uictoriis, & uictorias cladibus ſæpe commutat, & (ut idem inquit)
Multos alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.
Non eſt tamen ſæpe fortunæ alea tentanda, immo quo ſecundiores ſucceſſus affert, eo magis eius inconſtantia metuenda, ſed licet belli exitus fortunæ dādus perſæpe ſit, tamen illa ipſa quæ bello adhibet̃ dimicatio, ſemper uirtuti eſt attribuenda. Nec tam conſiderare oportet, ſi id quod qs aggredi parat, aliquo modo fieri poſſit, quã ſit ne id fieri iuſtum, æquumue, nam animi magnitudo iuſtitia uacans immanitatis potius quam uirtutis nomen meretur. Et ſi quis totum orbem terrarum in ſuam rede gerit poteſtatem, non tamen fortis eſt putandus, ſi id egerit iniuſte. Quis enim illos fortes appellet, qui

Quæ a uiro forti ſint ſuſcipienda et in his qualiter uerſandum.

Infandum contra omnia bellum
Contra fata Deum peruerſo numine poſcunt.
Iccirco Poeta Thraciam, quam cupiditatis Symbolum fecit, a uiro forti fugiendam cenſet inquiens.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
In qua regione iccirco Mars natus perhibetur, quod habendi cupiditate ut plurimum bella geruntur, beatiſſimam enim uitam multi ſe adeptos putant, ſi opibus, unperioq; reliquos mortales ſuperent. Qua cupiditate inflammati non dubitant non modo nefanda uerumetiam innumeris laboribus, periculiſq; refertiſſima bella ſuſcipere. Rurſus non ſolum id intueri oportet quam hone

ſtum, iuſtumq; ſit, quod aggredimur. ſed uires, ut antea diximus, cuiq; metiendæ ſunt, ne impares oneri turpiter ſuccumbamus, ut Lauſus, quem pie ſed ſupra captũ ætatis dimicantem obiurgat Aeneas,

Quo moriture ruis? maioraq; uiribus audes?
Fallit te incautum pietas tua.

Sunt autem ardua, & maxime formidoloſa ea, quæ mortem uidentur allatura, cum nihil morte ſit terribilius, ſed præſertim circa eam mortem uiri fortis laus eluceſcit, quæ in bello contingit, quam ueteres pulchrã mortem appellarunt, unde illud.

Circa mortem maxime fortitudinẽ cognoſci, et eam quæ in bello contingit.

Pulchrumq; mori ſuccurrit in armis, & item illud

An ſeſe medios moriturus in hoſtes
Inferat, & pulchram properet per uulnera mortem.

In præliis autẽ uiri fortes ita uerſantur, ut præ gloriæ cupiditate aut uulnera non ſentiant, aut ſi etiam ſentiũt, mori malint, quam uel tantillum de dignitatis gradu dimoueri, & quod de Mezentio ſcribit Poeta.

Manet imperterritus ille.
Hoſtem magnanimum operiens, & mole ſua ſtat.

Quippe qui probe intelligat, aut in hoſtem ſuperando, aut ſi id minus contingit, in morte oppetenda laudem, & decus eſſe collocatum, ideo honeſtam mortẽ, turpi fugæ anteponit, & ſtrenue moriendo ſe ita ſolatur.

Sancta ad uos anima, atq; iſtius inſcia culpæ
Deſcendã, magnorum haud unquã indignus Auorum.

Quis enim niſi imbellis & eneruatus græcum illum uerſiculum approbet? quem Demoſthenes

Quam turpe ſit ex prælio aufugere.

Oblitus decoriſq; ſui ſociumq; ſalutis.
in ſuæ fugæ patrocinium exhibebat.
Qui fugiebat rurſus præliabitur. immo uerius qui fugiebat, rurſus fugiet. quando enim uincet, qui cũ fugeret, uictus eſt? quiſquis hoſtem metuit irritat, & qui fugit, ad prædam inuitat, nec quiſquam melior eſt in bello, quã qui animo præſenti fertur ad bellum. Indignus eſt autem uita, qui cum opus eſt, non audet contendere & dimicare pro uita. Quid autem uiro forti cum fuga?
Vſque adeone mori miſerum eſt?
Quo conſilio uir fortis in prœlio congrediatur.
Vſq; adeone parcendum cruori? quaſi humana mens in Empedocleo ſanguine demerſa iaceat. Congreditur uir fortis animo ita obfirmato, ut aut uirtute uincat, aut mortem oppetat quã honeſtiſſimam, & ſecum ita decernit.
Aut ſpoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut letho inſigni.
Strenue enim agendo gloriã quærit, quæ uirtutis, recteq; factorum comes eſſe debet. merito Turnus ſorori ſuccenſet ei fugam ſuadenti
Dextra nec Drancis dicta refellam,
Terga dabo? Turnum fugientem hæc terra uidebit?
Exempla illorum qui mori maluerũt quã aufugere.
Celebratur. P. Furii memoria, qui cũ aduerſus Aequorũ gentem pugnaret, & ab eorum multitudine circumuentus moneretur, ut abiectis armis hoſtium miſericordia uitam ſeruaret, mori pugnando maluit quam ignauam uitam uiuere. At Paulus Aemilius temeritate Varronis collegæ clade apud Cannas accepta, Lentulo Tribuno fugam ſuadenti reſpondit, Abi, tu & me in hac ſtrage meorum patere expirare. Sed quid unum, alterum ue memo

rem? A Gallogræcis pugna cum Antigono Macedonum rege infeliciter commissa, cunctæ copiæ occumbere maluerunt, quam fugiendo timoris signa hosti relinquere. Quotiens uero Romani exercitus ad non dubiā mortem cōcurrerunt? Sed omnis hæc laborum, periculorumq; susceptio ad honestatem est referenda, & pietatis officia, ut Scipio Aphricanus, qui adhuc adulescens patrem consulem lethaliter uulneratum ex Annibalis gladiis eripuit, ut Aemilius Lepidus, qui itidem patrem captum hoste prius interempto apud Ticinum liberauit, ut Leonidas, qui in angustiis Thermopylarū, patriam, ne Xersis iugum subiret, est tutatus, ut Cocles qui solus in ponte rem Romanā sustinuit, ut deniq; omnes, Qui manus ob patriam pugnando uulnera passi.

Vera fortitudo est ad honestatem, et pietatem referenda.

Alioqui siue Impatoris Maximini robur fueris nactus, q & Hercules, & Antæus est appellatus, siue Lysimachi, qui cū Leone in cauea, ut laniaretur occlusus immanissimam feram gutture collisam interemit. Siue Iulii Valentis Augusti Centurionis qui plaustrum onustum tam diu solus sustinebat, quoad totum onus deponeretur, currumq; magna ui equorum raptum, manibus in contrarium reuocabat. omnis tamen hæc corporis firmitas potius feritas quam fortitudo est appellanda, si iustitia & pietate uacet. Nec est ut aliunde huius uirtutis exempla intueamur, cum tot gloriosissimi martyres, animo erecto & infracto incredibiles hauserint calamitates, acerbissimosq; corporis cruciatus tam alacriter sustinuere, ut non ad mortem trudi, sed in cœlum ascendere uiderentur, gauderentq; quodāmodo abeundi ex

Quam perfecta in Martyribus fortitudo.

hac uita causam se legitimam nactos, tam generose pro fidei maiestate præliati, ut ex eorum uulneribus plus gloriæ, quam sanguinis emanarit. Quid autem boni in se habere potest caduca hæc, & incerta, fragilisq; uita, uariis ac pene infinitis obiecta periculis? quam securitas hebetat, sollicitudo coarctat, prospera inflant, aduersa deiiciunt, lætitia dissoluit, infirmitas frangit, moeror deprimit, & singulis pene momentis per tot mutabilitates agitata eũ finem habet, ut cum esse desierit, ne fuisse quidem putetur. Felices igitur illi qui ex eius poculo Circæa toxica non bibunt, qui eius non capiuntur illecebris, qui illud Maronis in animo semper habent.

Nihil esse in hac uita, quod magnopere sit appetendum.

Stat sua cuiq; dies, breue, & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ, sed famam extendere factis,
Hoc uirtus opus.

Miserrimus autem qui mortem formidat, quæ propter uitæ breuitatem nunquam a nobis longius abest, & propter ancipites casus ceruicibus nostris semper impendet, quicquid illud est, quo animus a corpore sciungitur leue est, & qualecunq; sit, est ad punctum temporis. siue tardabis, siue properabis, uolat ætas, tantumq; abest ut mors malum sit, ut pie uiuentibus nihil ea melius esse possit. Cupio inquit Paulus, dissolui, & certe non aliud est mors, quam istorum nexuum solutio, animiq;, & corporis separatio, hoc est partis immortalis, a parte mortali & commigratio, commutatioq; melioris uitæ. Qua liberamur grauissimis dominis, moerore, & uolupta

Viris bonis mortem esse potius appetendam quam metuendam.

te, aliiſq; innumeris peſtibus, quæ nos his corporis uin/culis alligatos aſſidue exedunt, lacerantq;. Adeo ut illis duntaxat ſit metuenda mors, quos uita male acta æternis ſuppliciis deſtinauit perpetuis tenebris alligan/dos apud principem ſuum, quem uiui coluerunt. Hi ut die, noctuq; mortis formidine torqueantur, oportet. Quid enim non metuat, qui ſe omni opprobrio, omni dedecori ſentit obnoxium? Nam etiam ſi homini tot flagitiis immerſo nulla ſit diuinæ iuſtitiæ ſuſpitio, nulla notio, non poteſt tamen eſſe tam animo obdurato, aſſi/duis, inauditiſq; ſceleribus, & ita peruicaci, quin ui natu/ræ, bonitateq; rationis uincatur interdum, ſecumq; ta citus meditetur, quam uitam ſemper uixerit, quænam egerit & quodnã ſit iuſtitiæ præmium, uel ſupplicium, homines enim fallere fortaſſe poſſumus, imprudentes & rudes, at deum certe, & nos ipſos nunquam poſſumus. Et licet nonnulli philoſophi fuerint ingenio uſq; adeo de prauato, & ab omni hominis natura, dignitateq; alieno, ut animum opinarentur una cum corpore interire, diſſipari, dilabi, erudititiſſ.mi tamen cuiuſq; fuit ſen/tentia, animos uitiis & ſordibus contaminatos deprimi in tenebras, atq; in cœno iacere, at caſtos, puros, in tegros, incorruptos leui quodam, & facili lapſu ad æthera, ideſt, ad naturam ſimilem ſui aduolare, idq; aper tiſſime in Phædone oſtendit Plato. O felix igitur o ter q; quaterq; beatus, qui hoc ergaſtulo ſolutus in cœlum, tanquã in domiciliũ ſuum remigrans Galaxiæ ingreſſus iter audit dicẽtẽ, Intra in gaudiũ domini tui, & uiciſſim reſpondet, Iam hyems tranſit, imber abiit, & receſſit

Solum ſceleratis mortem eſſe metuendã.

Quid ueteres de animi imortalitate ſenſerint.

flores apparuerunt,tempus putationis aduenit,hanc feli citatem adipiscuntur pauci,quos æquus amauit
Iuppiter,aut ardens euexit ad æthera uirtus.
Et ii præsertim,qui dum se in hoc uitæ curriculo exercent,per mentis candorem ad diuina sublati,minimam sibi societatem cum corpore esse uoluerunt,et dum hanc crassam,et concretam mundi regionem incolerent, mentis tamen aciem ad cœlestia sustulere. Sed ne uidear longius a proposito aberrare,uir fortis in rebus omnibus quibus munere suo fungi potest,officiumq; cum dignitate tueri,inuictum sese atq; intrepidum præstabit,fortis enim omnia uincit animi obduratione,et tolerãtia. Qui ut talis esse possit,ab ephœbis assuescat pati laboriosa, dura,aspera,toleratuq; difficilia. nam ut inquit Poeta.
Vsq; adeo a teneris assuescere multum est.

Quæ fuerit priscorum institutio, ut fortes euaderent.

Priscis illis prudentioribusq; regibus morem fuisse legimus filios pueros post institutionem iustitiæ,quæ præcipuum est(ut inquit Plato)et firmissimum regni fundamentum,uenationibus exercere,quo per oppugnationẽ uictoriamq; ferarum,ad militiam fierent magis idonei, hinc illa uenantis Ascanii ălacritas.
Iamq; hos cursu,iam præterit illos.
Spumantemq; dari pecora inter inertia uotis
Optat aprum,aut fuluum descendere monte Leonem.
Hæc illa fuit ueterum Romanorum,qui solis ortu et occasu imperium terminarunt,educatio.
Durum a stirpe genus,natos ad flumina primum
Deferimus,sæuoq; gelu duramus,et undis,
Venatu inuigilant pueri,siluasq; fatigant.

Flectere ludus equos,& spicula tendere cornu.
Et ut scribit idem,
At patiens operum,paruoq; assueta iuuentus
Aut castris terram domat,aut quatit oppida bello,
Omne æuum ferro territur,uersaq; iuuencum
Terga fatigamus hasta.

Et quæ sequuntur. Non luxu,non mollicie,non uolupta tibus animum,corpusq; eneruantibus,

Romanæ iuuentutis qualis olim educatio.

Rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemq; una sibi muro circundedit arces.

Quid olim in delitiis habuerit Romana iuuẽtus,quibusq; lusibus oblectaretur,non obticuit Poeta,

Ante urbem pueri,& primæuo flore iuuentus
Exercentur equis,domitantq; in puluere currus
Atq; acres tendunt arcus,aut lenta lacertis
Spicula contorquent,cursuq;,ictuq; lacessunt.

Nam qui nec laborem metuet,nec uoluptatem sectabitur,facile ad ipsam fortitudinis arcem ascẽdet. Cui multum confert imitatio,ideo qui fortis euasurus est,aliquẽ sibi proponat,quem imitetur,& cuius gloriam tanquam ducem habeat,eoq; quasi authore nitatur. Ideo optimus fortitudinis magister,ita Euandrum loquentem inducit.

Intentionem plurimũ prodesse fortitudini.

Hunc tibi præterea spes,& solatia nostri
Pallanta adiungam,sub te tolerare magistro
Militiam,& graue Martis opus,tua discere facta
Assuescat,primis & te miretur ab annis.

At ubi qs ex pueritiæ disciplina ad res fortes obeũdas se conuerterit, in iisq; uidebitur satis exercitatus,oẽmq; scientiam rei militaris probe calluerit, si militari impe-

Authoritas quantum conducat ducibus belli.

rio fungi, copiisq; praeesse capit, omni studio, & conatu in eo laboret, ut plurimū sibi authoritatis compararet, quo apud suos uenerationi, apud hostes uero terrori sit. Iphicrates Atheniensis acie cum barbaris dimicaturus, uereor inquit, ne Iphicratem barbari isti norint, quo ipso nomine soleam alios hostes reddere consternatos. Antigonus quoq; aduersus Ptolaemei praefectos classe conflicturus gubernatori dicenti hostium naues longe esse plures, at me inquit praesentem aduersus quot naues opponis? Et licet authoritas ex rebus sapienter, fortiterq; gestis plerunq; comparetur, tamen si fama increbuerit Imperatorem esse pium, religiosum, ac coelesti numini charum lōge augustior, & sanctior etiam a turpissimis, flagitiosisq; habebitur. Licet enim quisq; ut est nequā, & improbus, non nisi de flagitio, & scelere cogitet, nescio tamē qua interiore coactus ui bonos non minus ueretur, quam metuit. Nec quisquam tam fractae existimatiōis, tamq; profligati pudoris facile reperitur, qui non fateatur, & id cogente natura, quemq; decere omni studio, ope, & diligentia, remis, uelisq; (ut aiunt) ad uirtutem contendere, & qui id nō appetit, in nullo hominū genere esse reponendū, adeo natura uiuendi dux optima, quantumlibet deprauata, corruptaq; hominum ingenia cogit quandoq; uel inuita decoris, honestatisq; meminisse. Ideo Scipio Aphricanus, quo milites arctius in disciplina contineret, quotidie ante diluculum cellam Iouis adire cōsueuerat, quasi consultaturus de Rep. cum Ioue. at Sertorius ceruam albam sibi oblatam diuinitus finxit, eamq; instinctu Dianae monere, & docere, quae utilia factu essent. Sublata enim

Viros bonos etiam ab improbis et flagitiosis uenerationi haberi.

Ex religione praecipue authoritatem Principibus quaeri.

authoritate raro,aut domi,aut foris quicquā præclari fieri poteſt. Numa Pompilius ex Egeriæ nymphæ præcepto Remp. moderari & cerimonias inſtituere ſimulabat. At Lycurgus ius ciuile Sparthanorū ad apollinē retulit. Zoroaſter quicquid apud Bactrianos conſtituit,id a bono numine accepiſſe credi uoluit. Zamolxis quicquid Scythis obſeruandū tradidit ,id Deæ Veſtæ acceptum referebat. ſumma ſemper habita eſt authoritas,quæ religionis opinione cōparatur. Hoc nō omiſit Maro in ſuo Aenea,qui uniuerſa claſſe ignibus pene abſumpta,ubi nec uires heroum,īmenſaq; flumina profuerant,Iouem in auxilium uocauit,uixq; precibus bene finitis,

Omnes

Quattuor amiſſis,ſeruatæ a peſte carinæ.

Imago et ſimulachrū fortitudinis, et quas uirtutes ſecum habeat comites.

Age uero imaginē fortitudinis pingamus,ut olim iuſtitiæ Chryſippus,qui eā pingendam docet forma uirginali, aſpectu uehementi , luminibus oculorum acrioribus. Et ut Phidias interrogatus , quonam exemplo Iouem Olympicum exſculpiſſet ,hos Homeri uerſus protulit,

Atq; ſuperciliis Saturnius annuit atris,
Ambroſiæ fluxere comæ de uertice Regis
Aeterni,aſt nutu magnum concuſſit Olympum.

Eſſe uiri fortis omnia prudenter agere.

Itidē nos conemur Vergilianis coloribus huius deæ faciē adūbrare,quā ne ſolā putes,dextro eius lateri iuſtitia,ſiniſtro prudētia ſemp adhæret. Nihil habet uir fortis pceps nihil turbulētū,nihil fluctuoſum & a primis ſtatim pgreſſiōibus ad finē uſq; ppetuō quodā tenore ſibi cōſtat,idē q; ubiq; appa:et,ſempq; an̄ caſum pſpicit,ad idq; ſe pparat; q ut eſt aptus,ac uerax,ita cautus,& ſagax,nec qcq̄

agit, aut molitur, nisi prudentia prius in consilium adhibita. Scit non omnes ad omnia accõmodatos, & personarum, temporum, aliarumq; plurimarũ rerum rationẽ esse habendam, cum nõ idem sit officium dictatoris, & equitum magistri, nec id centurionis, quod gregarii militis munus, & loco grauissimi probri habet uerbum illud, non puturam, ne cogatur ingruentibus periculis se ita incusare,

Ante equidem summa de re statuisse Latini
Et uellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere consilium, cum muros obsidet hostis.

Sublata iustitia nullum esse fortitudini locum.

Iustitiæ uero adeo est studiosus, ut ne trãsuersum quidẽ unguem ab ea secedat, nec ulla dominandi cupiditate à splendissima illa animi magnitudine abduci potest. Nõ facile reperias apud Maronem de fortitudine agi, quin ei Iustitia quasi comes adiungatur, ut de AENEA Ilioneus.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.

Et de eodem Drances,

Quibus coelo laudibus æquem?
Iustitiam ne prius mirer, belli ne laborem?

At Homerus, cui noster Maro uel est æquandus, uel anteponendus, quippe qui multa ex se peperit, & quæ ab illo accepit, fecit plæraq; meliora, has uirtutes, fortitudinem, iustitiamq; in principe maxime admiratur, quas ita iunxit.

Ille bonus bellator erat, iustissimus idem.

hunc uersum Alexander Macedo adeo commendabat,

ut eum omnibus Homeri uerſibus diceret anteponen/ dum. Ineſt autē huic Deæ heroicus decor, regiū ſuper cilium, oris dignitas, ſtatura procera, totius corporis circunfuſa maieſtas, quæ plurimum de coelo traxiſſe ui/ detur, & quencunq; ſibi deligit atq; imperio idoneum ducit, his exornat corporis dotibus, ut de eo dici poſſit Tragicum illud.

Pictura fortitudinis et quomodo tripliciter uultum uariet.

Species primum digna eſt imperio.

Sed ut ferunt poetæ, quēdam Hiſpaniæ regem, nomine Geryonem triplicem fuiſſe, ſic noſtra hæc dea triplici facie mutatur, cum ſit ante congreſſum hilari habitu, uul tu compoſito, fronte ſerena, & quieta. Vide quanta ani/ mi tranquillitate hoſtem aggrediatur, ſubridens ſedato pectore Turnus, ita inquiens,

Incipe, ſi qua animo uirtus, & conſere dextram.

Et profecto niſi ſedato ſit animo neceſſe eſt eū inter cō grediendum turbari, & in præceps ruere. At in cōgreſ/ ſibus inter dimicātiū dextras in ipſiuſq; pugnæ ardore

Cum tota it turbida coelo
Tempeſtas telorum, & ferreus ingruit imber,

longe diuerſum induit uultum, fit acer, & uehemens, ac terrentis ſpeciem præſe fert, ipſumq; aduerſariū uel frō tis rigore perterrefacit, tunc enim,

Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro.

Virum fortem eſſe clementem, nec humano ſanguine gaudere.

Parta autem uictoria fit idem miſericors, et benignus. ſe cus enim agere, et aduerſus uictos inſolentius ſe gerere. quid aliud eſt, quā uictoriā foedare? Præcipua uiri for tis laus eſt clemētia, quippe qui illud propoſitū habet

Parcere subiectis,& debellare superbos.
Nec enim uir fortis cædibus gaudet,& tanquã fera sagi natur cruore,nec aliã belli gerẽdi causam ducit, quã ut tuto,& honorifice in pace ei uiuere liceat,
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Ideo ad ignoscendum est procliuis,rebusq; cõpositis nõ solũ iniuriarũ obliuiscitur,sed etiã amici,& patroni ꝑso nã induit,& moderate oĩa,tranquilleq; administrat, Nam qui ad decus,& gloriam est natus,maiori laudi ducit eos beneficiis suis amicos reddere,qui fuerant inimici,quã in uindictam exasperari, Nullaq; re plus gaudet ,quam ubi aliqua hostibus ignoscendi offertur occasio.quam clemẽ ter Aeneas.
Pacem ne exanimis,et mortis sorte peremptis
Oratis,equidem,et uiuis concedere uellem.
Nam in ipso quoq; uincendi cursu ita se gerit,ne studio cædis aut rapinarum bellum gerere uideatur,ob hoc Ni sus obiurgat amicum.
Sensit enim nimia cæde,atq; cupidine ferri.
præscribit ei finem,ne supra modum sæuiat.
Pœnarum exhaustum satis est,uia facta per hostes.

Morem antiquorum triũphandi detestatur,et Philippi Mariæ benignitatem commendat.

Detestanda omnino uetus illa triũphãdi cõsuetudo, tũc enim captiui reges , cum a portis,usq; ad forũ triũphãti um currus honestassent , simul atq; in Capitoliũ flectere cœperat imperator,abrepti in carcerẽ necabãtur. Quãto splendidius factum Philippi Insubrũ ducis , qui recenti memoria,nauali dimicatione ad Caietam memorabili ui ctoria potitus,cum Alphonsum Aragonũ regem , et tot ꝑterea ex utraq; Hispania,et,Italia, et Sicilia principes

in potestatē redegisset, non modo illos in triūphū agere nō sustinuit, ūlla ue ignominiæ nota pstringere, sed magnis honoribus, et splēdidissimis muneribus cumulatos pstinæ dignitati restituit, adeo, ut q iure belli diutissime captiui esse meruissent, uictoris benignitate nō modo se liberos, sed multo maiores, potētioresq; factos ītellexerit. Peculiare autē est uiro forti, ut sit fraude uacuus, minimeq; insidiosus, & talis cū quo (ut habet prouerbiū) in tenebris mices, adeo uerax, ut quæ ex eius ore manant, perinde sint accipienda, uelut si ueritate euangelica firmarentur, oditq; inprimis illud Chorebi.

Dolus an uirtus, quis in hoste requirat?

Iram autem ita adhibet, non ut præcedat, sed ut subsequatur, rationiq; obtemperet, sitq; adminiculo fortitudini, nec sibi permittit per iracundiæ impotentiam (quæ magna Martis est labes) quicquam ferocius decernere, sed ut Entellus, acrior ad pugnam redit, & uim suscitat ira, uel pius ille Aeneas acuit martem, & uim suscitat ira.

Vt autem nostra hæc dea habet latera duabus pulcherrimis sororibus munita, ita quatuor sequuntur pedissequæ eiq; sedulo inseruiunt. Prima est Tolerātia laborum, ac molestiarum domitrix. deinde Perseuerantia, quæ est in ratione bene considerata, stabilis, & perpetua permansio. Tertia Generositas suadens cūcta propter laudes, decusq; contemnenda. demum Patientia, cui primam palmam tribuit Maro, sic enim Nantes senior ex Palladis disciplina, hortatur Aeneam. *Quatuor esse fortitudinis pedissequas.*

Nate dea quo fata trahunt, retrahuntq;, sequamur,
Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

est autem patientia rerum arduarum, ac difficilium hone statis causa uoluntaria perpessio, Cæterum est alia quæ dam degener, et adulterina fortitudo lōge aliis coloribus adumbranda, quæ tantum a priori distat quantum fuci, et crabrones ab apibus ueris, Hæc ut omittā, anxiam illā magis quam legitimam Peripateticorum diuisionem, ad tres gradus redigi potest, quorum primus ab ipsis animi affectionibus ducitur, unde prodeunt actiones parum ad modum ab iis qui fortiter agūt diuersæ, cum pleriq; in dustriæ subsidia, atq; instrumenta uirtutis, in libidinem audaciamq; conuertant. Quam multa factu difficillima audet amator, quam grauia, et indigna æquo animo tolerat, quam manifestis periculis amoris potiūdi gratia obiicitur, at libidinosissimus quisq;, et stuprorum exercitationi assuefactus frigore, et fame et siti, ac uigiliis perferēdis, quod de Catilina tradit Cicero, fortis apparet. Nōne Turnum cum Aenea singulari certamine congressurū

De adumbrata fortitudine quæ ad tres gradus redigi potest.

Turbat amor, figitq; in uirgine uultus,
Ardet in arma magis.

Spes quoq; audaciam gignit, nam qui confidunt se superiores euasuros, intrepidi unūquodq; periculum aggrediuntur, animoseq; aduersarios, inuadūt, ut de Aenea ex uulneris acerbitate, pugna excedere coacto, Turnus.

Primus adumbratæ fortitudinis gradus qui ab affectionibus ducitur.

Subita spe feruidus ardet,
Poscit equos, atq; arma simul.

At ubi hostis acrius premit, aut loci detterret iniquitas, mox proiectis armis uertūtur in fugam. Nec minus ipsa desperatio animos facit, ut illius, qui sic populares ad mortem hortatur.

Moriamur,& in media arma ruamus,
Vna ſalus uictis nullam ſperare ſalutem.
Nam,& mulieres in extremo periculo animos tollunt,
Primæq; mori pro mœnibus audent.
Quid dolor? qui ſuis ſtimulis agitatos, perinde ut cæcos in exitium rapit, præcipitatq; etiam fœminas, qua fero cia ſe confodiens Dido infremit.
Moriemur inultæ?
Sed moriamur,ait,ſic ſic iuuat ire ſub umbras.
Quin timor etiam ipſe fortitudini opera ſimillima ædere ſolet,& ſæpe in eundem hominẽ conueniunt, ſimulq; duæ res diuerſiſſimæ coniunguntur, metus & audacia.
Quid autem ira ubi contempto rationis imperio amens, atq; in furorem acta deſæuit? qua percitus pius ille Aeneas, Turnum memoria patris Anchiſæ uitam deprecantem, interemit.
Poſtquam ſæui monumenta doloris,
Exuuiaſq; hauſit furiis accenſus, & ira Terribilis.
Et ne ſingula percurram,nulla eſt uehementior, effrenatiorq; animi perturbatio, quæ non aliquod opus edere ſoleat a ueræ fortitudinis actione non admodum diſſimile, in hoc autem conſiſtit ōmnis uarietas quod fortes decoris, & honeſti cauſa, dura, aſpera, terribilia aggrediuntur, ſuſtinentq;, & ut inquit Poeta,
Vitamq; uolunt pro laude paciſci.
At hi, alius alia de cauſa. Secundus adumbratæ fortitudinis gradus ab ipſa rerum ſcientia, uſuue, uel quod utriq; eſt contrarium ab ipſa ignorantia emanat,

Secundus gradus qui a ſcientia.et ignorantia prouenit.

Quapropter Socrates fortitudinem, scientiam esse putauit, sic fortis dicitur medicus, qui fretus artis peritia intrepide ægris medetur. uide qua fiducia, Iapix Aenea lethali uulnere saucio,

Spicula dextra

Sollicitat, uersatq; tenaci forcipe ferrum.

Artem quam quisq; nouit, sine metu aggreditur, tentatq; animose, quæ est expertus, sic Nautæ peritia nauigandi confisi, ferendisq; procellis assueti non perturbantur marinis tempestatibus, sic milites ueterani, qui nouerunt qua ratione ictus aduersarii declinari queant, quoq; modo petendus sit hostis, ea contemnunt, quæ bellicæ rei imperitos terrificant, fretiq; armorum uel usu, uel scientia confidentissime in certamen prodeunt, præsertim si eorum Imperator adsit.

Tum uero incumbunt, urget præsentia Turni.

Qui tamen ubi pericula, & hostium impetus exuperant, terga uertunt, fœdissimamq; fugam honestæ morti præferunt, ut nuper Ticinensi prœlio Heluetiis euenit. His sunt proximi, qui per ignorãtiam fortes uidentur, et qui uel ignorant, quibus cum sibi negotiũ sit futurum, sicut Androgeus qui cum amicos arbitraretur,

Sensit medios elapsus in hostes,

Obstupuit, retroq; pedem cum uoce repressit.

uel cum rem sibi futuram cũ imparato hoste putant, & ideo acriter initio certamen ineunt, at ubi aduersariũ fortiter resistere, et comminus manus conserturũ intelligant mox in fugam uertuntur, ut Teucris cõtingit cum Labie

no, quem ad pugnã imparatũ existimauerãt dimicaturis. Tertius est fortitudinis gradus, quã politicam appellant, cũ ciues honoris dignitatisq; spe allecti, aut supplicii metu excitati strenue, animoseq; decertant. Nam in Rep. bene instituta fortissimus quisq; a ciuibus maxime honoratur, estq; in pretio. Ignaui contra, ideo plæriq; honoris, magistratusq; adipiscendi causa pericula aggrediũtur, in hisq; fortissime agunt, nam ipsa fere Resp.

Tertius gradus adumbrata fortitudinis quæ politica nuncupatur.

Inuitat pretiis animos, et præmia ponit.

Qui tamẽ a uera, perfectaq; fortitudine longe absunt, nã ob adipiscendũ honorem magis quã ob uirtutẽ strenue rem gerere uidentur. Longiori tamẽ interuallo seiũguntur, qui uel minis, uel poenarum metu, uel etiam pretio uel demum prædæ cupiditate capti, in pugnã prosiliũt, & in ea animose, strenueq; uersantur. Scimus etiam exhortationes, uituperationesq; tanti esse momenti, ut quandoq; labantes erigant, & in uictoriæ quasi possessionem reponant, quemadmodum Tarchon Tyrrhenis.

Nomine quenq; uocans, reficitq; in proelia uictor.

Sic enim eos obiurgat.

Quo ferrum? quidue hæc geritis tela irrita dextris.

eo illa tendunt ad fortiter dimicandum irritamenta.

Quos alios muros? quæ iam ultra moenia habetis?
Numina nulla premunt, mortali urgemur ab hoste
Mortales, totidem nobis animæq; manusq;.
Fidite ne pedibus, ferro rumpenda per hostes
Est uia, & id genus plurima. Nam sagax imperator & antequam signa conferat, & in medio pugnandi ardo-

Quibus causis moueatur miles ad strenue pugnãdũ

te suorum militum

Nunc prece,nunc dictis uirtutem accendit amaris.

Hos pugnaces,acres,strenuos bellatores appellare licet, fortes non licet,quos etiam suppliciorum quandoq; metus impellit,ut fortiter agant,& subire hostis gladium malint,quam Imperatoris secures. Fuit olim militaris disciplinæ,ut exercitus qui uel rem male per ignauiam gesserat,uel loco cesserat,culpam grauissime lueret,cũ Tribunis,ac Cẽturionibus uirgis de more cæsis, securiq; percussis,ex reliquis decimus quisq; sorte ad suppliciũ duceretur,uel uniuersi militia exauthorati inopem,ac infamem uitam agerent. His ueluti quibusdã notis uera fortitudo a fucata,& adulterina discerni,seiungiq; facile potest. Sed cum omnem bene uiuendi rationem in animi robore,ac magnitudine positam esse ostenderimus,quæ nulla in re magis,quam in bello elucescit,propter tot difficultates,& acerba pericula,quæ in prœliis contingunt, quorum species fœda,horribilisq; apparet,cum

Hortatur principes Christianos ad arma cõtra Turcas mouenda.

It tristis ad æthera clamor.

Bellantum & iuuenũ,& duro sub Marte cadentum.

Et est crudelis ubiq;

Luctus,ubiq; pauor,& plurima mortis imago.

Quid est quæso, in quo Christiani principes fortitudinis explere munus splendidius possent? quam si arma in Turcas conuerterint,& Christianam Remp. teterrimi,impii,nefariiq; huius impẽdentis exitii periculo liberarint, cum si secus fiat,nec libertatem a maioribus traditã, nec dignitatem tot iam sæculis florentẽ,diutius retinere pos

ſimus, cum omne calamitatis genus a crudeliſſimis hoſtibus ſit expectandum, quibus tanto ſumus odio, ut nihil Chriſtianorum cæde, ſanguine, cruore ſanctius ducãt. Et licet tot regna, & prouinciæ, quæ huic immaniſſimo tyranno parent, de incredibili hoſtium potentia coniecturam faciant, eaq; credantur geſſiſſe, quæ ſine maximis, ualidiſſimiſq; copiis, nec ſubſiſtere, nec confici poſſint, plæraq; tamen perſpicue, ac luce clarius oſtendam, ex quibus non ſolum intelligere, ſed etiam fateri oporteat, & Turcarum uires modicas eſſe, & Chriſtianis principibus expeditiſſimum patere ad uictoriam iter, eoſq; ſatis ſuperq; fore non modo, qui propulſare omnẽ barbarorum impetum, ſed etiam euertere, & extinguere omnino poſſint, et Chriſtianæ reip. non tam ſaluti, quam incremento, atq; amplitudini eſſe. Quod ſi nulla difficultas, nullus labor terrere uos debet ab hoc pulcherrimo, religioſiſſimoq; facinore, quod diuina prouidẽtia nõ modo nõ deſeret, ſed amplexabitur magis magiſq; in dies, quid faciendum eſt propoſita non facili ſolum, ſed exploratā, certaq; uictoria. nuſquam maiora ſunt præmia cõſtituta, quam ubi, et humanum ſtabilitur imperium, et non ſolum homines, ſed etiã Deum gratiæ (ſi fas eſt dicere) facimus debitorem. Et pro breui, exiguoq; labore triũphi illi maximi felicitatis æternæ, infinitiq; promittũtur, Sed cum liber hic ad iuſtam magnitudinem excreuerit, quæ ad rem Turcicam pertinent, in aliud uolumẽ commodius reiiciemus.

Turcas eſſe imbelles, et eneruatos li cet plæriq; aliter ſentiãt.

FINIS.

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRCENSIS AD CLEMENTEM VII. PONT. MAX. DE REBVS TVRCICIS LIBER.

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRCEN.

Ad Sereniſſimum Ferdinandum Hiſpaniarum Principem, Archiducem Auſtriæ, Romaniq; IMPERII VICARIVM EPISTOLA.

FEcit periculi magnitudo Inclyte Ferdinande, quod hac miſera tempeſtate domi, foriſq; non tam imminet, quam infert, ut reliquo de uirtutibus opere, auſpicio Summi Pontificis inchoato, & nondum abſoluto, librum unum de Fortitudine tempeſtiuius æediderim, cui alterum de bello Turcis inferendo adieci, eodem prope argumento. Vbi enim uir fortis ſplendidius munere fungetur ſuo, quam cum eſt pro anima, pro uita, pro religione, pro Deo deniq; dimicandum? aut ſi pereundum eſt; ubi licebit glorioſius, atq; honeſtius, quam pro tot, & tantis rebus in acie perire? Quapropter duo hæc, re coniuncta, nec loco, nec tempore ſeiungenda duxi, nam cum clariſſimorum uirorum exemplo ætate iam ingraueſcente a publicis negotiis, ad priuatam quietioremq; uitam me contulerim, & animus in maximarum rerũ pertractatione ſemper uerſatus, inerti otio torpere non poſſet, me totum ad eam philoſophiæ partem, quæ eſt de moribus, explicandam, excolendamq; conuerti, quam pleriq; ueterum doctiſſime quidem, ſed ſubtiliter magis quam

dilucide tradiderunt. Vt si mea quantulacunque indu/stria,& tibi,& maioribus tuis aliquando usui,ornamentoque fuit,hæc ipsa philosophiæ studia a me olim in celebri Lutetiæ Parisiorũ Academia,diu,multumque agitata,deinde per inanem ambitionem longo interuallo intermissa,demum his annis ingrauescentibus repetita,tibi uberrimos,eosdemque suauissimos fructus afferant, Magna sunt enim adminicula uirtutis,quibus,qui solide nititur,mirabili incremento indies auctus surgit in gloriã, quæ recte factorum,etiam si id nõ agas, semper comes esse solet. Quis auté de te maxima quæque sibi nõ polliceatur? in quo adhuc adolescente uidemus omnia pietatis officia adolescere,& adulta propagari? eaque iandudũ te præstare,quæ ab ista ætate neque postulãda erant,neque expectanda; et quod Darius Xersis pater de se dicere consueuit,inter pugnas,& difficultates quotidie prudentiorem fieri. Qui cum Turcarũ periculo sis proximus, immo non proximus,sed implicitus,immersusque periculo,non tam necessitate repellendi a tuis finibus infestissimæ gentis latrociniũ,quã studio Christianæ Reip. subleuãdæ,solus audes ab ipsis prope Italiæ foribus,atrocissimũ hosté propulsare; cæteris Christianis Principibus in cõmuni omniũ naufragio(ne quid grauius dicã)cõniuentibus. Quæ res quã calamitosa sit,quãque funesta, nemo non uidet. Ego certe tanta indignitate cõmotus, nõ potui me cótinere,quin meis lucubratiunculis eos liberius,acriusque monerem,ut aliquando resipiscant,& ad Christianã Rép. capessendã,extremãque calamitaté,quæ cuique obuersat ante oculos,auertendã, animũ inducãt.

Te uero,quod mei eſt officii etiam,atq; etiam hortor, ut uoluntatem tuendæ religionis a te ſemel ſuſceptam conſtantiſſime retineas, & quarum rerum labores, ac diſcrimina, maxima cum tua, ingentiq; laude ſuſcepiſti,earum pulcherrimam palmam, exoptatumq; triumphum ne relinquas. V A L E.

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRCENSIS AD CLEMENTEM VII. PONT. MAX. DE REBVS TVRCICIS LIBER.

VEreor CLEMENS Septime Pont. Max. ne a quopiam existimer impudentior, qui censeat mei non esse, neq; muneris, neq; facultatis, ut ad ea summos Principes, Regesq; excitem, quæ uel in primis regalem magnitudiné præ se ferant; ac propterea mihi id eueniat, quod Peripatetico Phormioni, qui cum Annibale coram clarissimo Imperatore, per id temporis apud Antiochum regem exulante, de Imperatoris officio, deq; omni re militari copiose disseruisset, pro mercede irrisionem, pro laude ignominiam reportauit. Interrogatus enim Annibal, quid de illo iudicaret, respondisse fertur, multos se deliros sæpe uidisse, sed qui magis quam Phormio deliraret, uidisse neminem, qui cum nunquam neq; hostem, neq; castra inspexisset, præcepta de re militari traderet. Sed cum accidere sole at præsertim instantibus periculis, ut infimæ etiam sortis homines, in commune consulant, si quid aut boni, aut tuti ultro sese obtulerit, idq; in Christiana religione præsertim, ubi quos fortunæ beneficium impares facit, omnes pares sumus in Christo Iesu, apud quem facultatum nullus, sed meritorum duntaxat est delectus, facit magnitudo periculi, quod ante oculos uersatur, ut ea proferam, quæ & tuæ Beatitudini iudico ad laudem immo:

talem, & uniuersæ Christianæ religioni ad salutem, & tranquillitatem profutura. Licereq; mihi maxime arbitror, uel ob ætatem, uel ob plurimarum rerum usum in publica causa, extremoq; discrimine, quid sentiam, in medium afferre. Non puto post urbē Romam a Gothis direptam, & Italiam totam ferro, igniq; deuastatam plus periculi Christianæ Reip. fuisse, quam hac misera tempestate a Turcis inferatur. Nō Epirotæ, non Pœni, non Gothi, non Vandali, non Longobardi; nulli deniq; peregrini exercitus, tantum terroris, calamitatisq; hominibus nostris attulere. Quæ enim unquam exterarum gētium uires terra simul, mariq; Italiam inuaserunt? Oculis intuemur, quam omnis Christiana resp, non modo perculsa sit, sed fere prostrata, & euersa, & ex uulnerum acerbitate, atq; magnitudine iam sentimus, procellas, tempestatesq; Turcarum, extremā prope noctem, tenebrosamq; caliginem, offudisse fidei, religionisq; splendori, truculētissimi hostes in media Europæ luce, cædibus, & depopulationibus omnia cōplent, & nostris elati dissensionibus indies magis, magisq; crassantur. Quoquo uadunt, quicquid est obuium, disturbant, ac dissipant, nec ullos sibi repugnantes inueniunt. Eorum impetus, qui ab initio facile cohiberi potuit, ita in immensum erupit, ut ueluti perfracto magni fluminis aggere, nulla mole, nullis obicibus contineatur, quin ruina, & sanguinis profluuio omnia compleat. Terra inuadimur, mari affligimur, per plana, per montes, per conualles, omnibus locis oppugnamur. Dum extrema negligimus, uētū est ad intima, & dum foris non resistimus; domi su

Quantum periculi christianæ Reipub. a Turcis impendeat.

mus exinaniti. Fuerunt quandoq; a Christianis Principibus magnifici de uniuersa Mahometica superstitione delenda indicti, celebratiq; conuentus, sed nulli unq̃ progressus sunt consecuti, immo hostibus potius initiũ datum, audendi aliquid immanius in Christianam religionem, cum omnes nostros cõatus cassos, nulliusq; momenti fuisse aduerterent. Nos, nos, inquam, friuolis quibusdã, inanibusq; rumoribus, adminicula non mediocria Turcarũ uiribus attulimus, & quiescẽtem (ut ita dixerim) Lupum in Christianum gregem irritauimus. Iam impius Mahometes non solũ Mysiam, Phrygiam, Cariam, Lyciam quatuor Asiæ opulentissima regna, sed quicquid patet a Phoenicibus in Hellespontum, occupat. At in Europa a mari Euxino pene quicquid iacet inter Danubium, & Dalmatiam usq; ad montes, qui diuidunt inferiorem Pãnoniam ab Italia, teterrimo premit domi natu, ut Propheta de Mahomete scripsisse uideatur. Dominabitur a mari usq; ad mare, & a flumine usq; ad terminos orbis terrarum. Sed uetera hæc, & deplorata. Superiori quinquennio huius tyranni pater Selinus Syriã, & Aegyptũ in potestatem redegit, quarũ hæc & aeris temperie, & Nili fluminis irrigatione tam ferax, & opima est, ut olim Romanorum horreum diceretur. Syria uero, quæ circa Libanum, & Cassium montes usq; ad Synopem extenditur, quanti sit facienda, diuina pollicitatio testatur, nã promissionis terrã, quã Deus populo suo constituit, Iudæã esse scimus. hanc autem esse Syriæ partem quis ignorat? Et nisi tempestiue

Quot prouincias tã in Asia quã in Europa Turcæ occupent.

Vires Christianæ Reipub. quantum ille tyrãnus attriueri.

Deus eũ uita priuasset, tam infaustum, miserabileq; prodigiũ (quæ nostra est ignauia) iandiu in Italiã irrupisset. Ab eo est Tyrannus iste progenitus cui duo insunt diuersissima, & inter se contraria uitia, cum crudelitate admixta mollicies, & cum luxu iuncta crudelitas. Qui est adeo effœminatus, ut nihil ab eo formidandũ, adeo īmanis, ut nihil ī eo molle uideatur. Et licet ea naturæ prauitate sit inquinatus, tamen desidia, & contentionibns nostris factum est, ut nemo unquam alius ex hominum memoria extiterit, qui breui adeo tempore, tantã fomidine atq; terrore, uniuersum prope terrarum orbem impleuerit. Ab eo illud acerbissimum uulnus accepimus, quod nuper amissis Taururo, & Rhodo in uisceribus Christianæ religionis altius insedit, ab eo prouinciæ firmissimæ, opulentissimæq; pene sub conspectu nostro quotidie uexantur. Vltimum exitium Pannoniis imminet, eo q; facilius hostes de his uictoriam sperant, quod Taururo nuper potiti tutũ, expeditumq; per Danubium ad Pannoniam transitum habent. Dalmatia quam Iapides olim tenuerunt, in ruinas fere tota concidit. laceræ nobilium domus, sine tectis fora, plena cũcta squaloris, & pulueris, deforme iustitium. Croatia olim Valeria inter Drauum, & Danubium sita, ita peruicaciter oppugnatur, cũ ingenti miserorum illorum clade, & exitio, ut non procul absit ab interitu. In Illyrico Martis ui & armorum rabie, omnia perculsa iacent, pastinationes relictæ, agricultura deserta, nauigatio interclusa. Quis ignorat intra Germaniæ claustra hoc est Carniam, & Carinthiã, hisq; proximam Iapidiam, quam Stiriam uocãt, bis superiori ãno

Prouinciæ a Turcis nuper deuastatæ.

Dalmatia.

Croatia

Illyricum.

diros, impiosq; Turcarum exercitus irrupisse, & circunquaq; liberrime uagatos, captiuorum permulta millia, & ingentem prædam abegisse. Ipsi uidimus, incolas oẽs palantes in fugam uerti, clamores, miserabilesq; eiulatus in coelum ferri, passim uastari agros, atq; cæde compleri uniuersa. Cum per omnẽ sexum per omnem ætatem pestis illa debaccharetur, occisi senes, pueri in cunis iugulati, matronæ præsentibus maritis, misereq; spectare coactis, flagitiosissime cõstupratæ, At ephebi (o inauditum mortalibus malum) nõ in seruitutem, sed in flagitiũ ac libidinem arrepti. Reliqui, quibus barbarus ensis non tam pepercit, q̃s ad maius supplicium reseruauit, catenis circuniectis humo raptati, quos credibile est (si per catenas flectere colla potuerũt) in infelicem patriam sæpe oculos retorsisse, speculantes si qui pro se liberandis arma ferrent, si quid usquam auxilii appareret, non mortem, quæ in tantis malis remedium est, sed extremas ærumnas deprecati. Non est immanissimus ille tyrannus genere mortis simplici, & usitato contentus, hos secat medios, hos traiectat palo, illos rota insertat, alios insuit culeo, omnes noua supplicii, & exquisita acerbitate discerpit, Mortem in maxima, & postrema clementia numerat, & illos secum in gratiam rediisse credit, quos sine nouis cruciatibus simplici morte necari iusserit. Qui inimicus legibus, foedera uiolat, inimicus Deo, templa incẽdit, inimicus religioni, sacerdotes aut intra sacras ædes concremat, aut pro iumẽtis utitur, per eosq; abiectissima quæq; exercet, pudẽdaq; ministeria. Inimicus nobilitati, qui Principes trucidare, lacerare discerpere uoluptati

Irruptio, et deuastatio nuper a Turcis in Germania facta.

Quãta sit istius tyranni crudelitas.

ducit,non cupit præesse optimatibus, sed obesse. regna quærit,non ut possideat, sed ut perdat,nec Christianos lacessit,ut uincat,sed ut Christianũ nomen ei tantopere inuisum funditus deleat. Quid uobis sit animi hæc audientibus nescio, qualis esse debeat non ignoro. Quod si nos non mouent aliorum calamitates, & Christianæ religioni (quod dictu miserrimũ est) tot impune a barbaris illatæ iniuriæ, moueant saltem nostræ clades, nostræ erumnæ,nostræ calamitates, moueant populi,qui ditioni nostræ parent,quibus eadẽ,quæ reliquis impendent pericula. Cogitemus q̃ prope habeamus,q̃ crudelem Christianorum non hostem,sed excisorem, quo tendat,quid moliatur, q̃ nihil prope tentauerit ad hunc diem,quod nostra ignauia nõ peruicerit. Incendiũ illud, quod hactenus exarsit in Græcia, & Thracia cum iam nõ habeat aliunde materiã ardẽdi,ex Italia, & Germania quæret. Quid dixi quæret? imo iam inuenit,iam instat, iam urit oĩa,uidẽtes,scientesq; ultro in perniciẽ ruimus. Quæ tu Clemens Septime pro tua in Christianam religionem pietate sedulo mente reuoluens, & tot, tantisq; malis occurrere festinans, simul atq; summus Pontifex es declaratus, amplissimum Cardinalem Campeium uirum integerrimũ,& doctrina,eloquẽtia,rerumq; pertractandarum usu adeo præstantem, ut in quo istorum potissimũ excellat,iudicatu sit difficile, ad prouincias periculo propinquiores, & præsertim ad Germaniæ principes,oratorẽ delegasti, ut eos accẽderet,inflãmaretq;, ad bellum contra sæuissimos Turcas suscipiendũ, & christianã Remp. ingẽtibus procellis pene obrutã in pristi

Turcas eo tendere,ut Italia, et Germania potiantur.

Ampliss. Patris Cardinalis Campei legatio.

nam dignitatẽ uendicandã. Sed cũ uir ille sapiẽtissimus eos alio cogitatus suos intẽdere, tam pulchrũq; negotiũ differri animaduerteret, confestim ad Hungaros, & Boemos est ꝓfectus, illos ut cõfirmaret, & ex iacẽtibus, ac afflictis erectos, aĩososq; redderet, hos ut hortaretur, atq; induceret ad fidẽ defendendã, christianãq; religionẽ a Barbarorũ impetu tutandam. Boemi a Dalmatis licet oriundi, quod & morũ, & linguæ similitudo facile ostendit, Pannoniisq; coniuncti, perinde tamen ut Germani eam legationem cunctabundi, ac oscitantibus similes accepere, quasi ea res parum sua interesset, cũ econtrario nihil cladis, calamitatisue Hungaris impendat, quod non in eorũ cladem, calamitatẽq; sit redundaturũ. Quis enim sit usq; adeo mentis inops, qui minus aduertat, in quoscunq; Christianos Turcæ sæuiunt, eos in uniuersam Christi Iesu sæuire religionẽ? & qui alienos portus, alienas regiones, aliena moenia defenderit, eum suos portus, suas regiones, sua moenia defensurũ? Nisi forte existimamus, si qui Christianæ religioni ꝓpugnaculo sunt, Dalmatæ, Hungariq; perierint, Turcas tandẽ quieturos, & ab urbis moenibus, ut olim Annibal tẽperaturos. fallimur certe, fallimur, lupus quo plus rapit, eo fit efferatior, & qui dominãdi libidine imperii fines excessit sui, nunq̃ alieno potest expleri. An Turcã arbitramini, aut Hellesponti angustiis, aut Triballorũ montibus, aut Mæsiæ desertis esse contentũ? cui Syria, Aegyptusq; sordent, qui Asiæ opes, delitiasq; cõtemnit, nec aliud quicq̃ nisi Romã meditatur, nihil actũ putat, nisi in augustissima hac olim Imperatorũ, nunc Pontificũ sede, Mahometis

Omnibus Christianis idem periculum a Turcis imminere.

gladium, sceptrūq; collocarit. Totq; conatibus hoc unū agit, eo summam cogitationū refert, ut nihil post terga relinquatur infestum, quo liberior sit ei ad Italorum, & Germanorum perniciem accessus, aduersus quos eo maiori odio inflāmatur, quo sibi magis metuēdos aduertit. Quid? quod hostis indignitas malorum auget dolorē? nam cum omnis iniuria grauis sit, multo tamen eiusmodi est grauior, quæ ab indignis infertur. Quid autē foedius? quid exsecrabilius dici, aut cogitari potest? quam Christianos Turcis seruire, quibus nullum genus hominum est impurius, nullū obscœnius, adeoq; habent mentem immanitate efferatam, ut nullam esse naturam diuinam omnino suspicentur, humanam uero felicitatē iis uoluptatibus definiunt, quæ honeste nominari non possunt. Nam matrimonii ius omne prorsus ignorant, uxores quo quisq; est ditior, eo plures habet, peculiiq; loco ānumerat, nec ullo iudicio, aut posteritatis cogitatione, sed libidine, atq; impetu animi ducuntur, Neq; umbrā quidem aliquam ciuilis institutionis, nedum uirtutis ullius effigiem agnoscunt, ad omnem turpitudinem, nequitiamq; expositi. Nam ii quibus animorum salus nō est curæ, nullū uitii ducunt uirtutisq; discrimen, & cum ad naturæ prauitatē nequior accessit cōsuetudo, nihil eiusmodi homines belluis præstant. Miseram, atq; infelicē nostri temporis conditionem. Christiani per adoptionē regni cœlestis hæredes effecti, iis parere cogimur, quibus etiam dominari esset turpissimum. Quis est animo paulo erectiore, qui non malit mortem oppetere, quā iis seruire, qui natura etiam serui sunt? Quod si quid patrii ui

Mores, et uita Turcarum quā sit impura, et flagitiosa.

Deflet Reipu. Christianæ calamitates.

goris in nobis resideret, nunquã passi essemus, tam turpẽ contumeliæ notã inuri Christianæ dignitati, nec quos iampridem uenire sub hasta, uel mactari oportuit, uictores, insolentesq; Christianæ Reip. salutẽ, in summũ periculũ, & calamitatẽ uocare. Pro qua defendẽda nostras omnes fortunas, in quodlibet discrimen cõferre, corpus telis, armisq; obiicere, nihilq; arduũ fugere debemus. Et reperiũtur adhuc (quod referre horret animus) qui pacem cum hoc tyranno conciliatam uellent, & Vergiliani illius meminerunt,

Turpe, et periculosum esse, cum Turcis pacem conciliare.

Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

O coecas hominum mẽtes, & Cimmeriis tenebris obscuriores. Quis est aliquo animi robore, & uirtute præditus qui nõ omnẽ crudelissimæ mortis acerbitatẽ subire malit, quã se tanto dedecori obnoxiũ reddere? Et ut eiusdem Poetæ uersibus respondeam,

Si solitæ quicquam uirtutis inesset,
Ille mihi ante alios, fortunatusq; laborum
Egregiusq; animi, qui ne quid tale uideret,
Procubuit moriens, & humum semel ore momordit.

Hæc enim salus, qua morte nõ perniciosior, q̃ præstat nõ esse, q̃ sic esse, & animũ despondere, quã cũ religionis hostibus pacisci. Taceo quantæ sit imprudentiæ ei se cõmittere, qui omni Euripo est mobilior, & tortuosior. quomodo enim seruet alienis fidẽ, quẽ perfidũ uidemus in eos, quos iuxta ac se ipsum tueri debet? Quis nisi insanus, fidẽ speret ab infideli? aut mãsuetudinem a crudelissimo? quã & nobis turpissimũ est optare, & ille nemini dare consueuit. Qui eo consilio facit amicos, ut

quos aperte uiribus nequit, perfidia capiat. quemadmodum Mahometes tyranni huius atauus, qui Imperatores duos Bizantinũ, & Trapezuntiũ, ac totidẽ reges Mæsiũ, & Sinopensem, in summa pace, & integris adhuc fœderis conditionibus regno spoliauit, & crudelissime interemit. Quæ ultra commodiora tempora expectamus? quibus, aut melius nobis, aut facilius Christianæ Reip. consulatur. An cum reliqua Europa in miseram, & erumnosam seruitutem redacta, nos cogamur de liberis, de parentibus, de uxoribus, de uita, de religione, de aris, atq; focis dimicare, & ignem illum, quem in aliena domo comprimere negligimus, in nostra (dummodo liceat) extinguere. Quin potius iamiam aduersus impiũ Mahometem omnes uires, copiasq; conuertamus, quem figura, & immanitate truculentissimæ bestiæ Ioannis Apocalypsis designat. Cuius iam sæuissimis satellitibus uniuersum prope terarũ orbem per omnem intemperantiam parere uidemus. In eum ocyssime fortissimi Principes, florentissimæq; resp. arma sumite, ne cunctando latius serpat uirus. Non est hæc tanta rei bene gerendæ opportunitas quanta nescio an unquã postea dabitur, omittenda. Nam breuissima est occasio, quæ optima, & ut inquit Maro,

Opportunum esse tempus ad expeditionem contra Turcas suscipiendam.

Nunc tempus agi rem,

Cum apud hostes, & exercitus duce, & dux exercitu careat, quod non temere a me dici quæso diligenter aduertite. Habet Mahometes iste peditatum ex uariis seruilibusq; gentibus tam Asiaticis, q̃ Europæis conflatũ. Nam qui genere Turcæ sunt, eos omnes Asiaticos

Ex quibus copijs Turcarũ exercitus sit conflatus.

esse constat. Quam molles, autem, & imbelles Asia gi-
gnere consueuerit, Græca, Latinaq; docet historia. Quippe omnes ignaui, desides, effœminati, quales Asiatici luxus, delitiæq; orientis educant, uix bombycinum pallium, & Sericeos sinus uitando sole tolerantes. Quid imbelles illi, & eneruati, aduersus tam ualidas, & exercitatas Veteranorum copias sint conaturi non uideo. At in exercitu Europæo aliqui sunt ui, Turcarum impietati ascripti, alii metu subditi, & hi propemodum omnes ex superiore Mæsia, Macedonia, totaq; Thessalia. Quorum sors est admodum misera, atq; erumnosa, inuiti enim aguntur in pugnam. Ex his partim adhuc sunt Christiani, & nobis beneuoli, partim cum nuper fuerint, Turcis amici esse non possunt. qua igitur animi alacritate cum iis manus conferent, quos optant fore uictores, quo e teterrima, & immanissima seruitute in libertatem se uendicent. Quos autem equites habet, hi sagittarii sunt omnes, breui duntaxat armati pelta, harpe, & claua, pauci hastas gerunt, & eas quidem perbreues. Vt ad fugam alacres, & expediti, ita ad conserendas manus, pugnamq; statariam minus idonei. Non illi composito, instructoq; agmine incedunt, sed ut populatores improuisi uelut e terra exoriũtur. Si occurratur effugiunt, insultant incautis, repugnantes declinant, nullo loco consistunt, nullo recto itinere aut irrumpunt, aut se recipiũt. Estq; omnis eorum (ut scribit Lucanus)

Quibus armis, telisq; Turcæ utantur.

Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; uagantes,
Et melior cessisse loco, quã pellere miles.

Qui uero inter eos illustriores habentur, galeas gerunt non ferro quidem ductas, sed papyro ferruminatas, & loco thoracum, induunt tenuissimis squamulis telas temere incrustatas, ut non fortium uirorum, ac militum arma, sed puerorum ludicra uideantur. Habentq; gladios recuruos, & in dorsum falcatos, at in mucronem auctos, & præponderantes, qui capuli libramento carent, & nec infigi cōminus, nec referri sursum queunt. Sagittas uero tenues, & inanes, arcus laxos, & angustos, deniq; arma, telaq; omnia ad Asiaticū luxum molliciemq; concinnata. Addamus si libet ad priorem illam peditū colluuiem, Asapidos nominãt, qui omnes remiges sunt, inermes, obscuriq; prædones. Nam peditatus ille paulo firmior (Iannissarios uocant) quo quasi præsidio quondam Mahometes & domi, & militiæ se ipsum munibat, ferme totus apud Rhodum, & in Syrmiis nuper est concisus. Suntq; turcicæ uires adeo exhaustæ, & exinanitæ, ut ad certam non pugnam, sed uictoriam sit properandum. Cum ad debilitatem exercitus accedat imperatoris inscitia. Aiunt (Atheniensem Chabriam dicere solitum) multo formidolosiorē esse ceruorū exercitum, ductu Leonis, quã Leonum Ceruo duce. Quid hic non sperandum est? cum & ipsi Turcæ quasi cerui timidi, fugacesq; sint, & meticulosissimo Domino, eidemq; adulescenti impurissimo pareant. Qui totus est in potu, totus in alea, totus in uenere, qui ut liberius submotis arbitris inter Lenonum, & catamitorū greges libidinosissime uolutetur, ferocissimum quenq; aut gladio, aut ueneno tollendum curauit. Adeo ut iam

Turcarum Tyrannus, quã sit ignauus, et effeminatus.

omnis Turcarum spes, quæ in Selyno erat constituta, in eius filio nutet, & languescat. Recte is iubet, qui ait, Tempus nosce. Non est cōmittendum, ut fractæ, & extinctæ hostium uires, nostra culpa reuiuiscant, recreentur, instaurentur. Nec nos numerus terreat, qui longe minor est futurus, quam fama ferat. sed sint sane quot quot Xerses habuisse fertur, nonne Lacedemonii trecenti duce Leonida uniuersum illius Regis exercitum, qui tot Myriadibus constabat, apud Thermopylas uerterunt in fugam, atq; superarunt? Simillimum Gedeonis facinus qui itidem trecentis ex omni Iudæorum exercitu delectis, Arabum copias non minus numerosas, quam Xersis, inuasit, & de eis, centum millibus cæsis, uictoriam reportauit. Quid illud Dauidis? qui omnem Syrorum exercitum ipse longe inferior numero deleuit, ac Regē Sebachū manu sua interemit. Cuius laudis æmulus Imperator Heracleus singulari certamine prouocatus, Persarum Regē occidit, & utriq;, ut duo illi Romani Cossus, ac Marcellus, ex hostibus interemptis spolia opima retulerunt. Recentius illud Balduini, qui Regno potitus Hierosolymitano ex sacri nominis additione uocato, ducentis, & sexaginta equitibus, peditibus uero noningentis, innumeras Barbarorum copias euertit, ut de his omnibus illud Vergilianum dici possit,

Parua manu maximus copi sæpe profligatas.

Exigui numero, sed bello uiuida uirtus.

Quid grex ille impurus ex imbellibus seruis conscriptus Christiano robori obesse potest? & si multitudo spei quippiam præ se fert, multo etiā plures nostri futuri sunt milites, nec unq̄ uires Principibus Christianis

Exercitus Christianorum longe præstare omnibus Barbaris.

defuere,non modo ad omnem sceleratam illam, & spurcam Turcarum ex barbarico sterquilinio collectam colluuiem,ab uniuersa Europa reiiciendam,& exterminandam, sed ad impiam omnem Mahometicam sectam radicitus extirpandam, & quicquid Barbarorum est sub sole, cum illis omnibus, tum armorum,tormentorumq; genere & uarietate & copia,tum bellandi, pugnandiq; disciplina, & peritia longe simus superiores. Quippe omne genus Turcarum ab initio mercenarium, dubiisq; originibus, fugax est, & ad cominus congrediendum insolens, adeo effœminatum,ut uirile quicquam neque sapiat, neque uelit. Et ubi in uiros incidunt, qui non terga, sed frontem obiiciant, se celerrime ex hostium oculis proripiunt, nihilque potius habent, quam fuga ignominiosæ uitæ cõsulere. Nec eorũ appellanda sunt bella, sed latrocinantium subitarii tumultus, & prædandi occasiones,imbecillitas mira,disciplina militaris nulla, arma ridicula,res gestæ ex perfidia. Quæret hic aliquis,si Turcæ tam imbecilles, quo ergo pacto subiugarunt tot opulentissima,maximaq; regna? at cui dubium uideri potest Pygmeos illos (ut poetæ fingunt) gigantibus etiam ipsis futuros fuisse superiores, si eos offendissent non repugnantes? Nihil est tam fragile, tam humile,tam abiectum,quod ubi negligitur, non afferat detrimentum, efficiaturque consuetudine formidabile. O quam sæpe paruis ueniunt summa mala principiis,sic in ultimum pene Italicæ gentis excidium, effracto CN. Lentuli ludo, Mirmillonum agmen erupit,sic bella urbi Romæ luctuosa,Cilix pirata conflauit,sic Spartaco,&

Cur Turcæ tot uictoriis fuerint potiti.

Viriato arma tenentibus, Romana pila seruilibus ergastu lis diu cessere. Non est ab re, de qua agitur, alienũ, quam misere, nostraq; magis culpa, quam aliena uirtute in has calamitates inciderimus, paucis attingere. Oriẽtis illud iã ætate, & longa quasi ægritudine confectum imperium, sua interiore tabe potius, quam ulla ui hostili defecit, uel uerius ultione quadam diuina, propter pestiferum schisma, quo ab ecclesia Romana dissidebat, & quod Asiaticæ delitiæ religionis puritate quasi extincta repul lularant. Nec aliud fuit in causa, ut quatuor ille Orientis ecclesiæ impiorũ uastationibus, iugoq; subiicerẽtur. Idẽ de uniuersa Græcia dictum uolo, quæ nimis suis confisa ingeniis a Latina pietate defecerat, & in omni uitiorum fœditate uolutabatur. Bizãtium autẽ urbem totius Thra ciæ nobilissimam, & in loco sitam admodũ opportuno, in ipsa scilicet Thraciæ ora, ubi modicus Euripus Asiã ab Europa disterminat, Mahometes induciarum tempo re, omni diuino humanoq; iure calcato expugnauit, eiq; uniuersam Romaniam adiecit. nam postq̃ Cõstãtinus Bizãtium in maius auxit, augustiusq; reddidit, parte una Romani imperii illuc trãslata, Coloniaq; deducta, unde Constantinopolis, & noua Roma cœpta est apellari, ob frequentẽ Romanorũ cultum & mores, qui in his terris inoleuerãt, pars Thraciæ multo maxima Romaniæ no mẽ est adepta, sicq; hodie omnis maritima eius terræ ora Romania nũcupatur, ad Bosphorũ, Propontidẽ, & Hel lespontũ obuersa, cui si Christiani principes, ut par erat, adesse uoluissent, qui nunc tantus terror a Barbaris immi nẽt, nullus esset. Sub id quoq; tempus suæ ditioni sube

Quæ prouinciæ, et per quos a Christiana rep. sint alienatæ.

Constantinopolis quomodo amissa.

Romania Thraciæ pars quomodo amissa.

Pera, quæ olim Perinthus. git Perinthum. hoc enim puto uerum esse nomen oppido, quod situm e regione Constantinopolis, Pera appellatur, licet alii Calcedoné, alii Galatam malint. Thraces uero ac Macedones, totaq; Thessalia, & Triballi, quos *Triballi hodie Sirmii.* nũc Sirmios, & Mœsii, quos Rascianos uocant, solo perculsi metu, uoluntaria defectione in hostis potestaté uenere. *Mæsii hodie Rasciani.* Nam inferioré Pannoniam Stephani Regis uecordia, & stultitia perdidimus, qui se, suaq; omnia infideliũ fidei crediderat. Itidé & Albani, qui olim ab Illyricis ad *Albani hodie Albanisii.* Peloponnéses usq; omnia subiugarunt spe societatis allecti ultro libertaté amisere. Hos aliqui Epiroticum, alii Italicum genus putant, utriq; satis absurde, cum Macedoniæ ora ad Ioniũ uersa, Albania nũc sit, ab Albanis supra Colchidé & Iberiã degentibus appellata, Albanisios uulgus uocat. Argos uero, & totã Peloponnesum, quæ etiam Argea a nomine ciuitatis est appellata Græcorũ Principum uitio perdidimus, quam Veneti non multo post ualidissima classe recuperatam, clade ad Chorintum accepta, deserere sunt coacti, omnesq; ab Isthmo munitiones abducere. Qua quidem tempestate cum discordiarum facibus tota flagraret Italia, hostes Aeno urbe, ac Naupacto, quæ a pangendis nauibus, siue ab Heraclidarum naufragio nomen accepit (nunc Lepantum uocant) direptis, & solo æquatis, quicquid reliquũ fuit Aetoliæ, & Epiri, suæ tyrannidi adiecerunt. Nam cum Valachis, quos quidam falso Boios putant, cum *Valachia quæ olim Dacia.* sint Daci, & quæ nunc Valachia, olim Dacia fuerit appellata a Turcis æquis fere conditionibus est transactum. Proximis autem annis, dum efferata, & trucu-

lenta inter nos arma conuertimus, illa Illyrici pars ab hostibus est intercepta quæ ultra Adrium est, ubi Drauus, & Sauus in Danubium fluunt, alter ex Noricis uiolentior, Sauus ex alpibus Camiis placidior, Illyricum enim olim adeo late patuit, ut eam regionem Romani in prouincias decem & septem fuerint partiti. in Dalmatia quoq; a Delminio per Nasicam euerso nominata, magnam iacturã fecimus, & nationes omnes intra Istriã & Adriaticum mare sitas in extremum discrimen coniecimus. Quid nunc attinet insulas, omnemq; oram maritimam recensere? cum Turcæ olim a nauali dimicatione tantopere abhorruerint, ut non tam homines, quam Simiæ in mari uiderentur, & ne quieto quidem Pelago, atq; tranquillo ratibus insistere satis possent. Dum Christiana classis piraticam exercet, & mutuis spoliis grassatur Chalcide nobili Vrbe, cum uniuersa Euboea, quæ olim propter commoditatem, receptaculum classis Persicæ dicebatur (hodie Nigropontum uocant) expugnata, & direpta, deinde Lesbo Aeolidarum clarissima, & Leucade fama belli Actiaci celebrata, Zacynthoq; uno impetu captis, Rhodoq; nuper intercepta, omnia Maria terrore, formidineq; compleruntt. utq; hæc omnia ad breuem summam redigam, Europa, ciuilibus incendiis flagrante, Christianorum aliqui de improuiso a Turcis lacessiti, & ancipiti bello domi, forisq; distracti, & uexati, accipere conditionẽ sunt coacti, quam Turcæ uoluerunt. Alii uero cum se circunuentos undiq; hostibus, infestisq; armis intuerent, nihilq; in alieno subsidio spei positum, ærumnosissimam serui

Illyrici pars, quæ est ultra Adrium.

Tot insulæ, et loca marani quomodo amissa,

tutē ſubiere. Omnibus Chriſtianis aut perculſis animo, & proſtratis, aut deſidiæ, luxuiq; ſtudentibus, aut inteſtinas diſcordias, atq; odia nutrientibus. Sic ignobilis illa Othomanorum domus tanta præda ex ſubiugatis hoſtibus mari, terraq; potita, ſe & uiribus muniuit, & Imperio decorauit, & per frequentem Chriſtianorum cladem adeo ſuam auxit tyrānidem, ut iam omnibus facta ſit terrori. Sed cur ultra diſſimulo? quid adhuc tergiuerſari libet? tam ingentis & pudendæ cladis plaga eſt detegenda. Nam & præſtantes medici non aſpernantur uulnera inſpicere, quibus opem adhibent ſalutarem, & lethaliter ægrotantibus uenenata pharmaca plerunq; admouentur. Deus, deus inquam, cū diu, multumq; populi ſui flagitia toleraſſet, tot tandem offenſus ſceleribus, Turcas ut furerent, & noſtris malis, damniſq; debaccharētur, excitauit, & gentem ſibi aduerſam, ſuiq; contemptricē in excidium noſtrum armauit. Quippe qui ab orbe condito per ſacros Prophetas minatus eſt, ſe ſuos inimicos ſuorum inimicorum auxilio ulturum. Nanq; abhinc circiter .lxxx. annis, hoc eſt poſt Sigiſmundum Regem ad Nicopolim cū tanta Chriſtianorū pernicie, & Francorum principum ludibrio fuſum, fugatūq;, tot regna ab hoſte immaniſſimo oppreſſa fidē Chriſtianā fruſtra implorant, Solet enim diuina iuſtitia in maximis hominum ſceleribus aliquando cōniuere, & ſero in facinoroſos animaduertere, ut ſeſe colligant, ad ſanitatēq; reuertantur, mox ubi nullū peccandi modū uidet, aſperiore plaga impios percutere. Quis reperitur, quē moueat Dei timor? quē fidei cauſa incitet? quē publica incolumitas

Diuino indicio Chriſtianos propter eorum ſcelera tot calamitatibus uexari.

Mores quam corruptos habeamus.

a priuata incolumitate auertat? qui uel timore amitten-
di ſua, uel cupiditate occupandi aliena, ab officio non
diſcedat? Nulla inter Principes Chriſtianos concor-
dia,nulla pietas,nulla tuendæ religionis cura, nihil aliud
cogitamus,quam ſeditiones, & diſcordias alere, quam
ut alius alium quotidie dolis, & inſidiis inceſſat. Nam
ut uirtute præditi ſolent quietem amoremq; fouere,ita
mali, & ſceleſti mutuis inter ſe odiis, diſcordiiſq; con
flictantur. Lætamur, atq; exultamus proximorum cla
dibus, negligentes noſtras, & per aliorum ignes con-
flagrare etiam ipſi cupimus. Nihil eſt tranquilli, nihil
pacati, uis, et arma ualent, ibi plurimum iuſtitiæ ubi
plurimum potentiæ. cum maximo Chriſti contem-
ptu pro paupertate immenſas opes, per alienas iniurias
nobis comparàmus. Pro miſericordia crudelitatem, pro
iuſtitia immanitatem,pro manſuetudine ſuperbiam,pro
pace pernitioſa bella amplexamur. Nec uno bello de-
functi conquieſcimus,aliud ex alio ſeritur, et in immen
ſum trahimus inexplicabilem catenam malorũ. Inſacia-
bilis cupiditas,pacem omnem,mentiſq; tranquillitatem
eiecit,et hæc fortunæ,quæ exiſtimantur bona, calamita
tis plena,et miſeriis inuoluta,animum agitant,atq; per-
turbant, Vbi uidemus Chriſtianos, Chriſtianis cõſulere?
ubi charitate iungi? ubi utilitatem in commune pro-
curare? Fuit olim Totila Rex Gothorum, qui ſupe- *Totila Go-*
rato Pado totam pene Italiam deuaſtarat, et cædi- *thorum Rex.*
bus omnia compleuerat, huius Diuus Benedictus de-
xtram complexus, atq; exoſculatus, non ueritus eſt eũ
appellare flagellum Dei, utpote qui homo Barbarus,

& immanis, perinde atq; publicus carnifex, diuino iudicio missus esset ad crimina Christiani populi plectēda.

Tomirides cognomento Tāberlanus.

At Tomyrides ille Massagetes cognomento Tamberlanus, qui primo bubulcus, deinde gregarius miles, magno fortunæ ludibrio totam pene Asiam subiugauit. tam ferox, & immanis, ut in obsidionibus prima die candido uteretur tentorio, sequenti rubro, nouissime nigro. candor pacem indicabat, ruber cædem, niger Vrbis, & omnium excidium. Is in obsidione cuiusdam oppidi, cum tertia die pueri, uirginesq; oleas in manu gestantes egressi, illi supplices occurrissent, ad unum omnes interfici iussit. Admonitus a quodam Genuensi, ut mitius cū populis ageret, sic eum facilius imperaturum, respondit, Quid? tu ne putas me hominem esse? & non Dei iram potius, orbisq; uastitatē? Quod nisi cœlitus illucescens Deus saniorem mentem nostris principibus infuderit, de Christiana religione actum puto. Nanq; hactenus ii, qui Christianæ reip. incolumitati, & consulere maxime debuerunt, & iuuare plurimum potuerunt, per libidinem parandi, uel augendi imperii, diuina, humanaq; omnia perturbarunt. Nec requisiti solum ad pacem, uerum etiā quasi precibus fatigati, eam neglexerunt, quid neglexerunt dixi? immo contempserunt, despexeruntq;. Quid enim quinquennales illæ induciæ a Leone. x. forti quidem, sapientiq; consilio, sed euentu parum felici, promulgatæ profuere? Nonne cum tempestas, procellæq; bellorum uiderentur turbinem, uimq; omnem amissuræ, repente inopinati quidam, subitiq; fluctus insurrexere Ita ut suauissimum italicæ pacis ocium, quo tempore

De Christianorum discordiis, et induciis a Leone. X. promulgatis.

quasi postliminio rediisse credebatur, mox deterioribus conditionibus e sedibus suis fuerit extrusum. et nescio qua Erynni, quibusue furiarum facibus maximum incendium per omne nomen Christianũ diffusum. O misera hæc nostra, & inauspicatissima tempora, Principes, Reges, Respublicasq; Christianas, aut metu, & ignauia quadam, ueluti ueterno contabescere, aut qui sunt splendidioribus ingeniis, ad gloriãq; propensi, infelici quodam sydere, intestinis seditionibus, inimiciciisq; sese mutuo conficere. Ad utrosq; seorsum, disiunctimq; nostra conuertatur oratio. Quid per deum immortalem tantum in uobis ignauiæ residet? qui tanquam speretis secunda omnia uobis torpentibus, & oscitantibus euentura, nulla nec ope, nec opera, ac ne consilio quidem, rem communem iuuatis. Qui uos tantus uel sopor, uel terror inuasit? ut quasi mentis, ac sensus inopes, tam præsens periculum, ne a ceruicibus quidem uestris propulsare curetis. Nonne sentitis Italiæ, Germaniæq; uestibula teneri a Turcis? pulsari fores? concuti? perrumpi? Nondum tamen resipiscitis, nondum excitamini, ut uobis saltem ipsis, posterisq; uestris consulatis. Quid aliud per hos annos auditum est? quid aliud nostras circunsonat aures? quã Turcas aliquam Christianorum urbem oppugnasse, & diripuisse? aliquem nostrũ portum occupasse? miseros illos captos, & uinctos, in ærumnosam seruitutem abegisse? hæcq; omnia conspicientibus uobis, & quasi nihil uestra interesset, nec ferre quidem opẽ cogitantibus. Obdormiuit nescio quo pacto excelsum illud, & inuictum robur uirtutis christianæ, ut etiã sine

Principũ Christianorum desidiã, ignauiãq; detestatur.

prælio uincamur, & quicquid ignominiosi hostis libi/dini, aut furori collibuerit, non pati solum, sed perpeti quoq; simus parati. Quis non credidit Rhodo expu/gnata, uos tanta rei indignitate excitatos, integras uestras uires in extremam Turcarum calamitatem conuersuros? At uos tam altus somnus inuasit, ut Endimione magis somniculosi euaseritis, idq; uobis, quod equis meritoriis contigit, ut quo, quis magis illis admouerit calcaria, eo lentiores sint, magisq; cunctentur. Vestra negligentia languidas illas, & eneruatas belluas, robustas reddidistis, & feroces, dumq; ocio studetis tot christianæ regio/nes, ac prouinciæ, teterrimo Turcarum iugo colla subie/cere. Cauete ne dum desidia, torporeq; diffluitis, eo res Turcarum euadant, ut non modo illos opprimendi, sed ne reprimendi quidem, aut sustinendi uobis facultas sit. Nonne cernitis eos in sinu prope uestro consedisse? ad idq; discrimẽ uos redactos, ut si diutius cũctabimini, uo bis omnibus, atq; adeo toti Christianæ reip. extremũ sit exitium breui affuturũ? Quem quæso, existimatis rebus uestris, si uos ipsi defueritis, prouisurum? Nonne scitis eam ob rem constitutos esse a Deo in terris principes, ut seruent, quibus præsunt? defendant, tueantur? eumq; optimum esse principem, qui idem in commune sit utilissimus? Ponite ante oculos nostræ fidei hostes, & illos saltem ad hunc excutiendum torporẽ imitamini, qui assiduitate, usuq; bellandi tantum sunt assecuti ut qui ex horrendis Caucasi montis radicibus in Persida, & Mediam enecti fame, & inermes se receperant, uobis cunctantibus tantũ imperii sibi peperérũt, ut non longe

Ocium quantopere sit fugiendum.

ab Italiæ portis absint. Nihil ocio uirtuti est infestius, nihil perniciosius. Ferunt Parthorũ reges, cũ a maioribus curis uacarent, iacula, & cuspides, Europum Macedonis filium, Abacum, & lucernas fabricare consueuisse. At Mahometem Othomanum coclearia cælare, aut imagines delineare, ut ocium quoquo modo in negotium uerterent. Quod si homines agrestes, si Turcæ uoluptatibus dediti, turpissimum sibi ducunt, & pernitiosum quietem alere, atq; fouere ocium, quid facere decet Principes Christianos, quorum religio plena est honestatis, plaeq; diuina? Per gloriosissimas maiorũ uestrorum umbras, a quibus uos degenerare turpissimum est, & ignominiosum, in primis per salutem populi Christiani, ad cœlestem hæreditatem una uobiscum uocati, per incolumitatem religionis, cuius cultu omnis humana felicitas continetur, in id unum incumbite, ut extremũ periculum a Christianorum ceruicibus auertatur, ut tam turpes maculæ, quæ insident Christiano nomini, tandẽ deleantur, ut eos habeat Resp. christiana propugnatores, quos olim habuit. Nolite multos pati tot miseros, qui eo plus sunt uobis debituri, quo gratius est liberari summo malo, quam iucundis rebus frui. Deniq; cogitate, nisi tempestiue tanto discrimini obuiam ieritis, quo in statu ipsi futuri sitis, & in quo posteros uestros relicturi. Hæc satis ad desides, iam discordes, mutuisq; odiis æstuantes alloquimur. Quis uos præcipites, ac furẽtes in exitiũ, & perniciẽ mutuã concitauit? adeo ne hostilibus inter uos animis, adeo numine infesto uiuitis? ut omnia diuina, & humana pessum ire sinatis. Quid orbem christianũ fallitis?

Discordias Christianorum esse exitiales, et inde Turcas adeo potẽtes factos.

Quid inanibus titulis nobis illuditis? Nonne uos opor/
tuit hæc glorioſiſſima cognomina ex maiorum ueſtro/
rum in Remp. chriſtianam meritis parta, non modo
tueri, uerumetiam amplificare? quæ uel ſola, ad reli/
gionem propugnandam uos incendere, inflammareq;
debent. Quid enim gloriamini nouum orbem inueniſ/
ſe? & quod in Aegeo mari ſemel contigit, ut Delos,
quæ opertis fluctibus latitabat, repente inſula euaſerit;
tot inſulas quaſi ſubito exortas in ditionem redegiſſe.
Quid laudis uobis affert Oceanus antehac maiore ſui
parte occluſus, nunc ueſtræ claſſi totus peruius, & naui/
gabilis? ſi permittitis Pannoniam, Delmatiam, Germa/
niam, ipſaq; Italiæ ueſtibula, Turcarũ armis, incendiiſq;
peſſundari. Sentitis ne adhuc omnem ueſtram inter uos
belli gerendi rationem ſtultam eſſe, & inanem, quippe
qui deteriori conditione ſiue uicti, ſiue uictores, futuri
eſtis? Quod ſi uultis, ab ipſo initio rem omnem cõſide
rare, ob cauſam leuiſſimam de finibus, & neſcio quibus
inanibus titulis, incidiſtis in diſcordiam maximam, hæc
in bellum, bellum in pugnas, & miſerrimas cædes. Quæ
res tandem in mœrorem, & calamitatẽ, ac potentiſſimi
Regis excidium eſt progreſſa. Vos in rep. chriſtiana ita
uerſamini, ut nautæ diſſidentes in naui, qui ubi inter naui
gandum contraria uelle cœperint, ſi uehementior aliqua
uentorum uis incubuerit, nauis repente, & quæ in naui
ſunt, pereant eſt neceſſe. Quo animo arbitramini eſſe
Chriſtianos, qui adhuc Turcarum imperio adiacent? cũ
ſciant Taururum, & Rhodum, duo religionis propugna/
cula, quæ non modo ab omni calamitate, ſed a metu

Nihil eſſe tam firmum, quod diſcordia non dilabatur.

etiam calamitatis erant prohibenda, tot continuos menses obsessa, & oppugnata, frustra opem, frustraq; auxilium a uobis implorasse. Vosq; miserabiles obsessorũ preces aspernatos, arma quæ in hostes stringenda erant, in uestra uiscera conuertisse. Nonne credibile est eos spe omni destitutos, simul atq; Turcarum exercitus audierint aduentare? tubarumq; clangorem obstrepere, hostibus obuiam ituros, supplices manus porrecturos, seq;, & sua omnia illorum ditioni, atq; potestati permissuros? Quod certe non iniuria facient, uestram impietatem, & minimum de christiana salute studium, in aliorum calamitatibus, atq; periculis experti. Si uos recentiora non tangunt, saltem Græcorum, Romanorumq; exemplo ad concordiam animum inducite, ne dum peruicacius digladiamini, & uos ipsos perditum eatis, & nauicula Petri, quæ tandiu fluctuat, naufragio prius obruatur, quam anchoris fuerit, rudentibusq; munita. Salinator cum Tiberio Nerone a quo capitali odio dissidebat, & Aristides Atheniensis, cum Themistocle, per quem ierat exulatum, in gratiam redire non dubitarunt, quo patriam ab imminentibus periculis facilius liberarent. Quippe qui intelligerent utilitati publicæ nullo pacto per eos consuli posse, qui priuato inter se odio dissiderent. At M. Lepidus cum Fuluio collega, die quo censor factus est, homine inimicissimo, statim rediit in gratiam, & inimicicias, simultatesq; deposuit. Nihil est tam firmum, atq; solidum, quod diuisum non titubet, non cadat, non dissipetur. quod Silurus dissoluto uirgarum fasciculo, Cambises

Exemplis antiquorum hortatur Christianos principes ad concordiam

uero equina cauda per singulos pilos euulsa, perspicue declararunt, Sed utroq; multo euidentius in domestico luctu rex Cyrus, qui mœrore, & ira percitus, quod in Euphrate eius filius esset submersus, quasi suppliciũ de ipsis aquis sumpturus, flumen in trecentas circiter fossas deriuari, & a pueris traiici iussit, ita Euphrates, qui collectus, & integer cuiq; traiicienti fuerat formidolosus, in tot diuisus partes etiam a pueris contemnebatur. Pro inexpiabile scelus. Christianos eiusdem corporis membra, eidem capiti cohærentia, eodem sancto spiritu uegetata, christianos inquã, pari pretio redemptos, iisdem sacris initiatos, ad eãdẽ hæreditatẽ ex equo uocatos, in se gladios tam immaniter distringere, extremãq; perniciẽ, & cladẽ, inuicẽ assidue moliri. Habraamus, ut Deo fieret acceptior, ne unicum quidem filiũ dubitauit immolare, nec Moses supplices deo preces effundere, ut se ipsum potius, quã Iudæorũ populũ interimeret, licet ingratũ. Vos ut Christi populus, tot cladibus eripiatur, ne tantillum quidem de iure uestro concedendum ducitis. Loth nec filias uirgines, alienæ libidini offerre dubitauit, cum aliter maioris flagitii contumeliam propulsare non posset. Vos patimini tam numerosum Dei populũ obscœnæ, atq; spurcissimæ Turcarum intemperantiæ tam turpiter, tamq; flagitiose seruire? Resipiscite tandem, Redite in gratiam, iniurias acceptas, atq; illatas obliuiscamini, cohibete iram, ut conseruare religionem possitis. Date has inducias Deo, quas uel mediocri daretis amico, date christiano imperio, quod omnibus periturum est, si peribit, omnibus mansurũ, si manebit. Date ærum-

Omnia esse agenda, ut christiana religio, et dei cultus defendatur.

nis, & calamitatibus oppressorum, quæ tot sunt, ut iam perferri amplius, sustinerique non possint, date iis, quibus prope impēdet exitium, qui supplices uobis manus tendunt, uestram implorant opem, uestris genibus aduoluti, se suaque omnia commendant. Quod si non satis inuicē confiditis, si qua minus synceri reditus in gratiā suspicio residet, nonne summum Pontificem sponsorem, & sequestrum estis habituri? cuius iustitiam, innocentiam, pietatem, nec Seres, nec Bosphorani quidem ignorant. Qui nihil aliud optat, nihil concupiscit, quā ut ea sibi facultas offeratur, & ille aliquando illucescat dies, quo & uestram concordiam, & Turcarum excidium intueatur. quæ duo sunt inter se adeo iugata, & cohærentia, ut alterum recte fieri sine altero nequeat. Quod si spes omnes in huius Pontificis industria, & sapientia collocaueritis, experiemini neque tranquillius ad quietem, neque ad dignitatem pulchrius, neque ad diuturnitatem accommodatius, neque ad facultates accuratius a uobis ipsis prouideri potuisse. Eia agite uestra iam uexilla nonnisi Christianæ pacis hostes territent. Vester ensis nonnisi in Turcarum, Saracenorumque iugula stringatur. Id si egeritis, quis explicet, quos ex impio Mahomete sitis relaturi triumphos? quæ trophæa ex immani illa barbarie fixuri? quāque late Christianæ pacis fines prolaturi? Quod si forte nostros monitus paruifacitis, si ingenio estis adeo immiti, adeoque efferato, ut ex Reip. Christianæ ruina, atque interitu nil moueamini, si sine gemitu, & dolore intueri potestis, non ut scribit ille,

Quantopere summus Pont. ad concordiā componēdam sit idoneus.

Pares aquilas, & pila minantia pilis.

Sed paria ſacroſanctæ Crucis uexilla, in extremũ Chri/ ſtianorum excidium erecta, cogitatione ſaltem fingite (liberæ enim ſunt cogitationes noſtræ, & quæ uolunt, quaſi oculis intuentur) Romam religionis parentem hic coram adeſſe, quæ ſi loqui poſſet, uos ad fidei propu/ gnationem, mutuãq; concordiã his uocibus hortaretur.

Roma loquitur, et Christianos principes ad concordiam et fidei defensionẽ inducit.

Heu impiam, funeſtam, ſanguinariam Turcarum gen/ tem quæ tot cladibus, tot ærumnis, tot calamitatibus me quotidie affìcere non ceſſat. cernite me undiq; Tur/ carum telis confoſſam. heu quam indigna, quã loetalia tot iam annis uulnera accepi a Turcis. Turcis meorum populorum clades, Turcis agrorum depopulationes, Turcis urbium oppugnationes impunitæ, ac liberæ fue/ runt. Turcæ non ſolum fidei maieſtatem labefactare, ſed ſanctiſſimum Chriſti nomen omnino delere con/ tendunt. Me miſeram, atq; infelicem, quando aliquem inueniam, cui ſit curæ ſalus mea? qui tantas miſeratus calamitates labenti Chriſtianæ reip. opem ferat? qui meas preces, meas querelas non aſpernetur? Accurrite per Deum immortalem, o mei alumni, accurrite, & dextram mihi ſalutarem porrigite. quod prius fides, & pietas debuerat, iam cogit neceſſitas. Dum adhuc uiui/ mus, dum ſpiramus, dum Chriſtianam remp. licet lace/ ram, & exanimem in poteſtate tenemus, abiicite, uel extinguite potius omnem animi ardorem, omnes iniu/ rias Chriſtianæ religioni condonate. Videtis ne uobis inter uos digladiantibus, hoſtiũ uires indies inualeſcere, & noſtras deteriores fieri? Videtis ne Turcas ipſos tan/ quã ex altiſſima aliqua ſpecula ueſtras diſcordias obſer/

uantes? qui nihil aliud expectant, moliuntur, agunt, quã uos lassos, & milite pecuniaq; exhaustos, improuisos, inopinatosq; opprimere. Videtis ne si diutius his odiorum facibus ardebitis, ultimum casum christianæ reip. esse subeundum? Facessant procul bella hæc intestina, quæ uos gloria spoliant, tranquillitate priuant, diuturnitate conficiunt. Quod si adhuc ignoratis discordiam malorum omnium, ac miseriarum fontem esse, atq; originem, exemplum de me capite. Quid olim me una Roma fuit illustrius? Ego belli, paciscq; disciplina, & domi, & foris iuxta insignis, eo iam magnitudinis excreueram, ut nulla re prorsus ad summam felicitatem egere uiderer, quippe quæ Solis ortu, atq; occasu limites imperii terminaram. Sed postquã mei ciues partium studia fouere, factiones complecti, pestiferas æmulationes, ambitionesq; alere cœpere, in præceps collapsa dignitatẽ simul cũ imperio amisi. Perniciosiorq; mihi fuit sectus in contrarias partes ciuium fauor, quam aut portis imminens Pœnus, aut receptus mœnibus Gallus, fuitq; meis ciuibus Aliensi die funestior Emathia, & Cannis Collina flebilior. O ærumnas, o temporum calamitates, eo iam miseriarum deuentum est, ut ignobile illud, & agreste Turcarũ uulgus, ex fugitiuis seruis propagatũ, longe, lateq; in populos Christianos imperitet. Illi, illi inquã fugitiui Hierosolymã, uniuersamq; Iudæã tot Patriarcharum, & Prophetarum patriam, & illibatæ Virginis, eiusq; dulcissimi filii domicilium, sacratissimũ illud Mausoleum, in quo Christi Iesu membra diuinitati coniũcta quieuerũt, Mahometica impietate prophanãt.

Discordiã Romanum imperium corruisse.

Deflet christianæ religionis oppressionem.

Heu uos miseros, atque infelices, si tot uulneribus, atque cladibus affecti, nondum resipiscitis, & uestras, summique Dei iniurias non ire ultum curatis. Mei olim ciues quencunque deprehenderant Remp. uel mediocriter labe factantem, his suppliciis affecerũt, ut aliqui ex Tarpeio saxo fuerint praecipites dati, aliorum bona publicata, huius domus solo aequata, illius nomen posteris interdictum. Vos christianam libertatem funditus euertentes, nec minimo quidem digito attingere curatis. Illi nullam mearum urbium obsidionem inultam reliquerunt, uos celeberrimas urbes expugnari, & diripi patimini? Illi cuncta odiorum irritamenta defendendae reip. causa deposuere, uos dum priuatis simultatibus studetis, Christiani nominis prouincias diripiendas, atque inflammandas permittitis. Illi ne minima quidem parte imminutam Reip. dignitatem tulerunt. Vos tot urbium expugnationes, tot prouinciarum direptiones, tot Christiani populi caedes aequo animo toleratis. Quid? quod meorum plerique suos filios, atque adeo in conspectu uirgis caedi, & securi percuti iusserunt, ne quid de publica dignitate amitteretur. At alii pro Reip. libertate se ipsos uoluntariae morti deuouerũt, Vos patimini uniuersum Dei populum obscoenae, atque saeuissimae Turcarum impietati turpiter, flagitioseque seruire. Quae eo indignius sunt ferenda, quod illi huius mundi gloria, ea fecisse uidentur, & eius honestatis studio, quã popularis fama commendat, quae quantacunque sit, tota est breuis, planeque caduca. Vobis autem christianam pietatem tuentibus, coelestis illa, & sempiterna gloria debetur. Quod si

Priscos Romanos in curãda rep. nostris fuisse diligentiores.

Christiani Principes quantopere religionem tueri debent.

esse hi uultis, qui esse debetis, pro salute Christiani po/
puli diu, multumq; ab impio Mahomete flagellati, atq;
attriti. Vos gloriosæ morti, quam secutura est immor
talitas, intrepide, alacriterq; exponite, Christū Iesum imi
tati, qui cum Deus esset, & Dei filius, quo illius origi/
nalis delicti, & perpetuæ culpæ, uos inexpiabili facino/
re liberaret, pudendam, acerbissimamq; mortem ultro,
& perlibenter subiuit. Hæc si Roma in aliquo Areopa
gitarum consessu, publicam religionis causam agens,
uobiscum expostularet, quis Aeschines, quisue Demo
sthenes, uel (quoniā inter latinos res agitur) quis Crassus,
aut Cicero uos a seueriore sententia eripiat? Has tu tem
pestates Max. Pont. (ut ad te iam redeam)
Stans alta in puppi,
Velut Palinurus aliquis longe prouidens, cum primum
es in Apostolici solii maiestate cōstitutus, ad nihil aliud
animum conuertisti, q̄ ad fulciēdam, corroborandamq;
Christianam remp. quam uidebas breui perituram, ubi
minus ei mature, fortiterq; succurratur. Ideirco princi/
pium tui pulcherrimi Pontificatus a pace inter Princi/
pes concilianda es auspicatus. Quo quidem nomine,
Archipræsulem Campanum uirum ea prudentia, ea mo
rum elegantia, ea probitate, ut supra nihil addi posse
uideatur, cuius omne studiū est in his artibus, atq; disci/
plinis, quæ ad bene pertinent, beateq; uiuendum, ad
Hispanias, Galliamq; ac Britanniam delegaras, ut il/
la belli fulmina, qua pollet dicendi suauitate, non se/
cus ab omni pugnandi impetu abduceret, q̄ a Thimo/
theo musico ferunt Alexandrum Regem ab armis ad

Pontifex usq; ab initio sui Pontificatus quam fuerit Christianæ reip. componendæ studio sus.

Archipræsul Campanus.

conuiuium reuocatum. Aſt ubi iam alpibus a Gallo ſuperatis, tota Inſubrium regio nouis bellorum facibus æſtuare cœpit, paſſus es Ioannem Matthæum Gibertum Præſulem Veronenſem, integritatis, ac prudentiæ ſpecimen, a latere tuo diuelli, ut eius ingenio, quo nihil eſt acutius, nihil huberius tanti motus ſedarentur. Hoc eſt uerum Summi Pontificis opus, reconciliare æmulos principes, tumẽtes populos non tam imperio, q̃ ratione compeſcere, infectum reddere, quicquid fieri non oportet. Non ut alii quidam, qui ueluti publicæ quietis inimici, ad perturbandam, inflammandamq; Italiam ardentiſſimis bellorum ignibus, tantum theſauri abſumpſere ob nullam aliam cauſam, q̃ ut ſuos magnos, & præpotentes redderent, cum calamitate, & cladibus eorũ, quos iuuare maxime, amplificareq; debuerunt. Sed licet ſalutaribus tuis monitis nondum omnino fuerit obtemperatum, quoniam animus iracundia, uelut morbo impeditus delectum boni non habet, tamen cum fœdus nuper (quod felix, fauſtumq; ſit) cum tribus potentiſſimis totius chriſtianæ Reip. Principibus inieris, non eſt deſperandum fore, ut breui reliqui quoq; reſipiſcant, & relictis ſimultatibus, publico malint bono ſalutiq; conſulere, q̃ per extremas demum ærumnas, ſpurciſſimis barbaris eſſe ludibrio ſempiterno. Incumbe modo, ne quid deſit, ad perpetuæ pacis ſtabilitatem, ac robur, & ad tollendam omnem belli non ſolũ cauſam, ſed etiam ſuſpitionem. Quod licet in tanta uarietate animorum optare longe ſit, q̃ ſperare facilius, quippe quod non humani, ſed diuini potius fauoris, opiſq; indigeat, ſpes tamen

Ioannes Matthæus Gibertus Præſul Veronenſis.

Summi ſpem pacis inter Chriſt. componendæ eſſe in ſummo Pont.

non leuis est iniecta, tua posse diligentia, prudētissimisq; consiliis breui pacatam reddi christianā Remp. planeq; incolumem. Tuoq; Pontificatu fore, ut quicquid ubiq; est impuritatis barbaricæ, aut ad sanitatem, aut ad internitionē redigatur. Intelligunt omnes in tua unius salute, & dignitate totius populi christiani dignitatē hac tempestate, salutemq; repositam. Religionis uulnera curare, tu potes solus, mederi solus. Vtere authoritate illa apostolica, quæ per uniuersam religionem christianam uenerabilis habetur, & sacrosancta. Et ea cisalpinæ Galliæ parte, quā Insubres incolunt iam pacata, tuos sapientissimos cogitatus eo conuertas, ne qua nouæ tempestatis uis ingruens, iterum concutiat, & perturbet Italiam. Nec enim ulli bellorum fluctus in ea possunt insurgere, quin aliæ quoq; regiones, & prouinciæ exitialibus procellis æstuent. Te duce, & auspice,

Claudantur belli portæ.

Ex pace conciliata quantū gloria sit summo Pont. accessurum.

Omnis inter christianos pugnandi furor de medio tollatur. Plus ueræ gloriæ & celebritatis Numa Pompilius Iani templo per tranquillissimam pacem occluso, sibi peperit, q̄ omnes reliqui reges tot uictoriis, totq; insignibus trophæis illustrati. Plusq; Cæsari Augusto belli portæ bis clausæ, q̄ tot acti de multis hostibus triumphi, splendoris, ac dignitatis attulere. Tu Max. Pont. ut opibus Crœsum, triumphis Pompeium, copiis Xersem. Victoriis Traianū præcedas, nihil tamē tibi maius dare possunt superi, quā ut publicæ pacis author & sis, & habearis. Quid est aliud pax quā animi tranquilla libertas: cuius, & nomen suauissimum est, & res ipsa salu/

Laus pacis, et Pax quam sit necessaria.

tatis. Hæc cunctis placida, odiorum nescia, æmulationis uacua, simultates aufert, iras sedat, dissidentes componit. Hanc qui aspernatur in lubrico uestigium figit, & nauē tempestati, semen harenæ committit. Nam ut scribit Tragicus quidam,

Pacem reduci uelle uictori expedit, uicto necesse est.

In sola pace sita est Christianorum omnium salus, quā si quis tollat, christianam religionem tollet, libertatē communem tollet, una opera tuebimur utrunq;, una utrunq; amittemus. Si a rebus pacē auferas, solem ipsum e mundo sustuleris, maximoq; illo elemētorum corpore disso luto, omnia misceri, distrahi, confundi, & in antiquum illud chaos reuerti conspicies. Pacis est quod frigora, & & calores alternatim sibi cedunt, & succedunt. Pacis est, quod sol, luna, sydera, stellæq; omnes, & immensi coeli orbes stabili, perpetuoq; tenore cursus conficiunt suos. Hæc uelut catena illa Homerica per æthera, ignē, aerē, aquam, terram, in mortalium pectora delapsa, firmissimo nexu cūcta deuincit, & cōcordiæ uinculo coercet. O diuina concordiæ uis, quæ dissipata connectis, infirma corroboras, labefactata erigis. Concordia illi Deo, in cuius potestate sunt omnia, tanto est acceptior, quāto ipse magis concordiæ nexu coelū, maria, terras, & quicquid his continetur gubernat. Nōne hæc tua uerba sunt mitissime Iesu, cum discipulis erudiendis ex tuo ore dulcior nectare fluebat oratio? Beati pacifici, quoniam ipsi terras possidebunt. Nonne quos per adoptionem cœlestis regni consortes effecisti, in coelum ascensurus hac hæreditate locupletasti? Pacem meā do uobis, pa

Solius Dei esse pacē largiri.

cem meam relinquo uobis. Et quia (ut testatus es) eam mũdus dare non potest, supplice uoce, ac mẽte syncera,
Pacem te poscimus omnes
Velati ramis oleæ; ueniamq; precantes.
Effice rerum arbiter, & moderator deus, qui in profundos animi nostri recessus tete insinuas, interioremq; totum hominem scrutaris, ut hoc sacro Iubilei anno iam a Mosis usq;, & Habraami tempestate figura quadã, rationeq; diuina per te constituto, quem e uita decedens Vicario tuo, cum indulgentiarum largitate distribuendũ reliquisti, nos tui ouilis greges, uocem audientes tuam, pacis afflatu exhilarati, cum Propheta canamus, Iubilate Deo omnis terra, date gloriam laudi eius, & demum, ut scribit Poeta quidam tui nominis obseruator,
Christicolæ læto fundant pia iubila cantu.
Hac certe pace perfruemur, non si,
Multa bouum circa mactemus corpora morti,
Setigerosq; sues, raptosq; a matribus agnos.
Quod si ueteres illi a christiana religione prorsus alieni, tamen uictimarum, sacrorumq; omnium illud esse optimum, & ad litandum efficax iudicarunt, sese sanctissimos, iustissimosq; præstare, hisq; artibus superos facilius, q̃ pecudum cæde, atq; cruore placari, propitiosq; reddi, quid nos facere oportet ueræ pietatis alumnos? quos ita edocet Propheta. Sacrificium Deo, Spiritus contribulatus, Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Nonne deum semper pia, integra, incorruptaq; & mente, & uoce uenerari? Nonne supplicia, lachrymas, reliquaq; pietatis officia assidue offerre?

Deinde rogat pro communi Christianorũ concordia.

Qua ratione a Deo pacem impetrabimus.

nosq; his armis, uelut ex Vulcani officina depromptis ad propulsandum, & reprimendum conatum omnem, impetumq; Turcarum munire? His olim armis Ismeliticus populus in libertatem est assertus. His Pharao cum innumero exercitu fluctibus coeuntibus obrutus. His Holophernes uictus. his fratres Machabæi tot uictoriis potiti. sic Iosues solis, & lunæ cursum frenauit, sic Heliæ cœlestis affuit flamma, sic Constantino signum Crucis pro uictoria de cœlo est datum, sic Theodosio uenti, ac tempestates militarunt. Omnis nostra salus (ut inquit Propheta) posita est in conueniendo populos in unū, & reges, ut seruiāt domino. Nobis enim puro, & pacato animo ad cœlestem opem, auxiliumq; Niniuitarū more confugientibus, iusta Dei seueritas ad solitam eius misericordiam deflectetur. Sed ut ad expeditionem Turcicam a qua non intempestiue uidemur digressi, redeamus, non alienum ab instituto esse arbitror eius gentis originem altius repetere, quæ est adeo dubia, & obscura, ut terræ filii dici possint. Sūt qui Turcas inter Sarmatas Asiaticos enumerent, eosq; tradūt ex Caspiis montibus a finitimis pulsos, in Persidem, & minorem Asiam descendisse. Alii nomen fortasse secuti, a Turce Persarum Vrbe, magna & opulenta eam gentem initium habuisse credidere. Alii eos Parthorum progeniem autumant. nec desunt, qui Turcas ex Arabia, quiq; ex Syria oriundos arbitrentur. Vero est similius eos origine Scythas esse, & (ut antea meminimus) ex Caucasi montis radicibus, uastas olim habitasse solitudines. Nam fuerunt fama tam obscura, ut in bello, quod Heraclius Princeps aduersus

De pria Turcarum origine eorūq; successione, et progressu.

Cosdiam Parthorum regem gessit, uix sit eorum nomē auditum. Qui temporis progressu alia, atq; alia appetendo in Persas, & Medos usq; ad portas Caspias ꝓcessere. Saraceni, qui tunc longe lateq; in Asia imperitabāt, adeo ut illos rebellātes Traianus tempestatibus, & fluminibus reiectus superare non potuerit, Turcas permisere in Perside sedes figere, sed ea lege, ut Mahometicis initiarentur sacris. prius enim Turcæ more reliquorum Scytharum idola coluerant. Vnius itaq; superstitionis uinculum ita utranq; gentem copulauit, ut Saraceni pro Turcis, & Turcæ pro Saracenis indiscreta appellatione aliquandiu uocati sint. Saracenos uero (ut hoc obiter attingam) eosdem iudico, qui alio nomine Agareni uocabantur, cuius sententiæ author est Augustinus, qui eos ab Agar ancilla Habraami, Agarenos dictos putat, deinde, a Sara coniuge se Saracenos appellari maluisse. Hi cum Turcis uixere simul promiscue usq; ad Othomani tempora, qui a Galatiæ oppido, in quo natus est, id nomen accepit, homo uehemens, acer, & factiosus, conflata per seditionem multitudine, se primum eius gentis regem constituit. Nam antea Turcæ uagi, & dispersi sine duce, sine legibus præda, & rapto uiuebant. Hic regnum malis artibus adeptus, se omnibus æque finitimis præbuit infensum, cuius conatibus prosperum euentum Christianorum discordia dedit. Nanq; Bithyniam, & fere omnes circa Pontum prouincias suæ fecit ditionis, ac Prusiam, quæ est Bithyniæ caput, frequensq; Turcarum Emporium sibi sedem elegit, ubi domus Othomana usq;

De Saracenis, et unde eorum nomen.

De Othomano, et eius progenie, ac posteritate.

ad Bizantium caput, regiam habuit, sed eam corrupto a barbaris uocabulo Bursiam pro Prusia uocant. Huius filius Orchanes christianis alia curantibus partim dolo, partim uolũtaria popularium defectione usq; ad Hellespontum, ac Euxini litora, & regnum, & arma propagauit. Ex eo progenitus est Amarathus, qui omniũ primus in Europam a Christianis accitus cũ magno nostro dedecore, sed maiori dispendio exercitum transmisit, nã duobus Palæologis de imperio decertantibus, qui inferior pugna fuerat, ad eius opem confugit. Barbarus occasionem Europæ inuadendæ nactus, impigre cum auxiliaribus copiis transfretauit. Sic bello in Græcia redintegrato hostis æque uicto, uictoriq; exitio futurus, tandiu bellum traxit, quoad rebus ambarum partium diuturna dimicatione fractis, Calipolim Thraciæ urbem in extremo Hellesponti a Caligula olim ædificatam, per insidias occupauit. Deinde maioribus copiis auctus, quas ex Asia sibi acciuerat, Thraciam, ac Macedoniam e Christianorum faucibus eripuit, cuius prima pars (ut antea diximus) continet Albanos a Ptolemæo tantum ex ueteribus nominatos, nec ullius in Europa gentis latius excurrunt fines, q̃ Macedoniæ, quippe quæ ab occasu Ionio mari, ab ortu Aegeo, ab aquilone Dalmatia, & superiore Moesia, a meridie Epiro terminatur. Pariq; successu Bessos, & Triballos, loca infra Rhodopen, & Orbelum incolentes sine ullo certamine sibi adiunxit. Ac demum superiorem Moesiam ingressus, cũ Laziro Despote in Cossuniis campis congressus, ac sub inguine fossus occubuit. Huic successit Paizetes, de quo

Orchanes Othomani filius.

Amarathus Orchanis filius.

Paizetes primus.

mox plura. cuius filius Cyricis, uel ut a quibusdam uocatur Calepinus dubiam Martis aleam sæpe expertus, obiit superstite filio Orchane pupillo. Quem tutor, & patruus eius Moses, cupiditate imperandi de medio sustulit, moxq; ipso sine liberis decedente in Mahometem fratrē regnū est translatū. inde cœpta est Othomanæ domus consuetudo, ut cæteris interfectis, unus tantum in successionem relinquatur. Dicunt enim neq; plures in cœlo esse Deos, neq; plures in terra debere agnitu reges. Mahometi successit Amarathus, hic Thessalonicē, quæ est in ora Macedoniæ, diui Pauli epistolis notissima Canastroq; tantum flumine ab Apolonia diuisa, Venetis bello eripuit. Et (ut omittam illas bonarum artium magistras & inuentrices Athenas solo fere æquatas) uniuersam Atticam regionem, cū Megarensi tractu suæ ditioni subiecit, quæ nunc uno nomine Sethinæ sunt, nomen haud dubie ab Athenis ductū. Deinde Phocidem olim Delphici Apollinis oraculo illustrē & Bœotiam, quæ iam ducatus nomen obtinuit, Aetoliam, nunc Despotatus, Acarnaniam quam Achelous fluuius ab Aetolia diuidit, & omnes circa Peloponnesum gentes, usq; ad Corinthiacum sinum incruento gladio recepit. Peloponnesum quoq; (quæ hodie Morea dicitur) uoluntaria popularium defectione obtinuit, & Epidaurum Aesculapii delubro celebrem, funditus euertit, quam Strabo Epicarum dicit, quod cares eam tenuerint. Fuit enim & alia Epidaurus, in Illyrico mari sita, Romana colonia, & a Græcis diruta, ex cuius ruinis Rhagusia iuxta ædificata, libera ciuitas, tantum ipsis Turcis tributaria.

Cyricis primus.

Orchanes secundus.

Mahometes Mosis frater

Amarathus secundus.

Amarathus iam senio confectus, filio Mahometi adhuc puero regnum per manus tradidit, qui Constantinopolim christianis Principibus, tantam mali crescentis molem negligentibus in potestatem redegit, et Paphlagoniam ingressus, Sinopem prouinciæ caput, omnemq; Paphlagoniam obtinuit, Sinopensi Regulo quodam Ismaele se sponte Mahometi dedente. Deinde ad Trapezum animū adiecit, Vrbem Regiā, Emporiumq; Colchorum, ubi olim Pontus fuit, quæ iampridem a Constantinopolitano erat alienata imperio, ob subitā Præfecti defectionē, qui per sūmū scelus prius Regis, postea etiā Imperatoris nomen assumpsit, quanuis Herodotus Cerasontem, & Trapezontem Sinopensiū colonias uocet. Vtcunq; res se habeat, eam Vrbem terrestri, naualiq; prælio oppugnatā pari successu domuit. Huicq; insulā Mithylenem adiecit Arionis carmine nobilitatam, quā hodie una cum tota Lesbo Metellinū appellant. Parūq; abfuit, quin etiam Naupliam expugnaret olim Argiuorum nauale, nunc mutato nomine Neapolim Romaniæ uocatam. His ex sententia gestis, Trapezuntium Imperatorem, una cum Ponticæ oræ, & Cappadociæ Principibus, liberis, uxoribus, Bizantium, uelut in triumphū egit, ductosq; interemit, multitudine eodem tanq; in coloniam deducta. Eo defuncto ad filium Paizetem delatum est Imperium, huius tyranni auum. Nec in hac tota Othomanorū serie ullus est repertus, qui animi magnitudine, aut copiarum robore ualuerit, uersutia tātum, atq; dolo malo cuncta sunt adorti, & gesserūt. Quotiescūq; uero res eis fuit cum uiris, locusq; prudentiæ, ac fortitudini

Mahometes secundus.

Quanta clades Turcis fuerint ab eorum hostibus illatæ.

est datus, semper reperti sunt inferiores. Vtq; aliqua proferam exempla, ne quis amplius eas larvas, uel nondum uisas formidet, Tomyres, cuius anteà meminimus, Paizetem Cyricis patrem in Asiatica Mysia cũ ingenti equitatu, peditatuq; extrema clade perculsum prostrauit, ac in pugna captum, aureisq; catenis uinctum in caüea ferrea omnibus suis expeditionibus præ se egit, et per uniuersam fere Asiam in ludibrium circumtulit, demum pecudis ritu luctuosissime mactauit. At Albani & alias sæpe, & memoria nostra Duce Alexandro, qui Turcarum lingua Scander dictus est, Turcas non modo sustinuerũt, sed ultro adorti maximis sæpe cladibus affecere. Mahometem uero, qui Bizantinum, & Trapezuntium euertit imperium, Droulas Dacorum dux nocte intempesta cum sex millibus equitum, pariq; peditũ numero aggressus, tanta clade affecit, ut eius exercitus feræ totus fuerit concisus, paucis equorum pernicitate simul cum Mahomete seruatis. Nostra memoria Isoncassanus eorũ rex Colchorũ, qui apud Phasim fluuiũ degunt cũ prius per legatos Mahometi denunciasset, ut se Cappadociæ finibus abstineret, quã Alis ab oriẽte, Thermodon a meridie terminat, ita uniuersum eius exercitũ in Armenia, & Mesopotamia pessum dedit, ut Mahometes uix exangues, & semianimes copiarũ reliquias Bizãtiũ reduxerit. Et sub id fere tẽpus in Cilicia, & circa Taurũ montẽ Carmanus uniuersam eius gentẽ afflixit, & ad fœdissimã fugam coegit. Vt iam me pudeat, Christianorũ magnitudinẽ, eũ sibi hostẽ intolerabilẽ persuadere, quẽ tã imbelles nationes ad internitionem sæpe mulctarunt. Prætereo

Tomyris de Paizete uictoria.

Albanorum uictoria.

Droulæ Dacorum ducis uictoria.

Isoncassani uictoria.

Carmani uictoria.

tot strages in mari acceptas,& classem pene totam a Solis Piratis plerunq; absumptam. Quis ignorat Ismaelem Persen, quem Sophitem uocant, solius Mediæ, ac Persidos uiribus, equitatu, & eo quidem modico, omnem Turcicam rabiem sæpe repressisse, contudisseq;. Et ne quis arbitretur barbaros tantum de Turcis triumphasse, Amarathus a Ioãne Huniiade Matthiæ regis patre sæpe fusus, fugatus, & superatus est. Tanta demum clade apud Varnam affectus, ut si Vladislaus rex animosus magis, q̃ callidus eius consilio paruisset, actũ erat de Amaratho, & de omni Turcarum tetra, ignominiosaq; tyrannide. At Mahometes eius filius ab eodẽ Huniiade apud Mœsorum arcem, olim Taururum appellatam, in Saui, & Danubii confluentibus sitam, hodie Belogradum, & Albã græcã uocant, parua admodum manu, tanta calamitate cum uniuerso exercitu est affectus, ut trucidatis Iannissariis, impedimentisq; amissis, uix cum reliquiis copiarum sagitta etiam uulneratus effugere potuerit, huicq; stragi Trebia, Trasimenus, Cannæ, insignia cladibus nomina cessere. Longe uero antea Cyricis a Philippo florentino, copiarum Sigismundi regis præfecto multis prælijs est superatus. Qui non longe postea apud Calipolim pugna nauali a Venetis est classe munitissima, & maxima, cum ingenti suorum clade spoliatus, unde hostes ea dimicatione perterriti aliquot annis omnem maris principatum Venetis concessere. Quorum maxima extant, & pulcherrima in uniuersam christianam remp. officia, quippe qui sæpe Soli omnem illius funesti, ac luctuosissimi belli molem, terra, mariq; sustinuerint. Et nunc

Sophitis uictoria.

Ioannes Huniiades quam sæpe Turcas profligauerit.

Cyricis quam sæpe a nostris debellatus.

Venetorum in Christ. remp. merita.

classe iandiu instructa nihil aliud expectant, q̃ uidere erecta uexilla, primum Sanctitatis tuæ, deinde reliquorum Principum Christianorum ad hoc commune bellum, communibus uiribus, contra communem hostem suscipiendum. Quo quidem nomine istic habent Oratorem uirum clarissimum Marcũ Foscarum, in quo nemo potest satis admirari excellens ingenium, singularem facundiam, eximiam eruditionem, & in primis grauitatẽ mansuetudine temperatam. Qui assiduus te summe Pontifex ad expeditionem contra Turcas maturandã adhortatur, & calcaria (ut est in prouerbio) sponte currenti admouet. Sed nemo neq; crebrius, neq; felicius cũ ea gẽte pugnauit Matthia rege, paucosq; illa ætas habuit, qui & belli, & pacis artibus cum uno Matthia fuerint conferendi. Hic cæteris cunctãtibus in medium armatus, fortisq; prosiluit, & Liburniam barbarorum præsidio deiecto in potestatẽ redegit, quæ a plærisq; uel Croatia, uel Bosna censetur, manifesto errore, cum ea sit regio inter Dalmatas, & Illyricos locata, Liburniæq; finis, & idem Dalmatiæ initium urbs Solona statuatur, Emporium Dalmatarum, uictoriaq; Pollionis celebrata. nec fortissimus rex tam præclaro facinore contẽtus facto in hostes impetu, eos sæpe fudit, fugauitq;, & in diuersissima loca præ timore se recipere coegit. Quid enim non metuerent languidæ, & laxatæ pecudes irritatam, & cognitam Leonis atrocitatem. Nec ullum est genus cladis, quod Matthiæ ductu, & auspiciis non fuerit a Pãnonibus Turcis illatũ. Dies me deficiet, si quot prælia domus Othomana gesserit, cum maximis cladibus suis, exercituumq; suorum

Marcus foscarus Venetorũ Orator.

Mathias rex sæpe de Turcis triumphauit.

enumerare uelim. Illud plane constat, neminem paulo strenuiorē collatis signis, & aperto marte cū ea gente pugnasse qui uictor euaserit. Et quanq̃ hoc ipsū, quod tā sæpe fusi, fugati, cæsiq; fuerint, maximū sit documentū, quod non robore, non copiis, non armis, non militari disciplina ualent, sed opinione, & uano Christianorum metu nonnihil esse uidentur, facit tamen frequēs, & inconsiderata quædam iactatio earum uictoriarum, quas perpetuo quasi cursu de hostibus reportarunt, ut & nostris hominibus formidolosi sint, & res Turcicæ pro maximis celebrentur. Quis enim audiens tot imperia, tot regna, tot prouincias breuissimo tēporis tractu subactas, non opinetur eos qui tam multa, tam uaria, tam longe, lateq; dispersa bella, nunc mari, nunc terra obierunt, esse potentissimos. Quæ opinio, ne cuiusq̃ animo, amplius insideat, ostendam, quod uerissimum est, licet prope contra rerum naturam esse uideatur, nulla re magis, q̃ ex uictoriis, quæ alioquin potentiæ argumentum esse solent, Turcarum inbecillitatem cognosci, et ex nationibus, quas in Europa subiugarunt, eorum tenuitatem, impotentiamq; apparere. Sed primum omniū loca deducamus, quæ Turcæ non armis, sed proditionibus debent, cum exploratissimum sit Thraciam fere totam, Thessalonicen, Corinthum, Peloponnesum, nec minus Theodosiā, Euboeam, Sinopim suorum ciuium defectione succubuisse. Demantur etiam populi, uel quos pacis, induciarumue tempore incautos, inopinantesq;, & ab omni exclusos auxilio Turcæ gentili perfidia repente inuaserūt, uel qui rerum nouarum cupidi sponte seruitutis iugum

subiere. Quo ad cæteros, plus colligi potest ipsorum tenuitas quod nationes adeo modicæ, & infirmæ tandiu illis repugnauere, quã iactari potentia, propterea, quod eas aliquando deuicerint. Et quoniam apud ueteres de situ, nomine, & finibus plurimarum regionũ ambigitur, & alius aliud sentit, nostra uero memoria, antiquis locorum nominibus abrogatis, plæraq; noua, eademq; barbara usurpamus; anteq̃ sigillatim de his agam situs Sarmatiæ, Moesiæ, ac Daciæ est mihi in uniuersum explicandus. Omnes qui extremi gentium, & cæteris mortalibus pene ignoti degunt, a priscis scriptoribus Scythæ sunt appellati, uerum a posterioribus græcis ita seiuncti ut Sauromatæ (Sarmata latino uerbo dicimus) usq; ad Rah fluuium nominentur, reliqui uero Scythæ. Sarmatas rursus bifariam diuisere in Europæos, & Asiaticos, Europæi inter Vistulam, & Tanaim continentur, in quo tractũ est Polonia ex latissima camporum planicie, quam gentili lingua Pole uocant, Polonia dicta, quæ utranq; Vistulæ complexa ripam, ex parte Germaniæ Marcomanis, & Catis iungitur (nunc Morauos, ac Slesitas uocant) ex parte Sarmatiæ (nanq; omnes ultra Vistulam regiones ad Sarmatiam pertinent) positi sunt Githones, Phæni, Vmbrones, Varini nunc Vami, & Varnenses. Quæ hodie loca incolunt Pruteni, Massagetæ, Lituani, Liuonii, Moschouii. Sed Poloniæ regi hac tempestate parent Ruteni, quos Roxolanos, uel (ut Strabo sentit) Roxanos uetustas appellauit, item Pruteni, & Lituani, quos Phœnos (nisi fallor) Tacitus uocat. Supra Rutenos incolunt Moschi a nomine fluminis

Scythæ quinam olim fuerint appellati.

Sarmatiæ diuisio, et qui populi eam inhabitent.

dicti, de quibus silendum puto, cum Clarissimus uir Paulus Iouius, qui res Sanctitatis tuæ, ac maiorum tuorum Sallustiana facundia æternæ memoriæ consecrare non cessat, nuper Moschouiæ situ, populos, ac mores per elegantiæ dilucida breuitate fuerit complexus. Sarmatiæ asiaticæ limites Ptolemæus intra Tanaim, & Rah fluuios, & Caucasum ac Hyperboreos montes concludit. in ea scribit Dionysius Hunos consistere, eosq; Turcas a Persis uocari, licet alii sint Huni Europæi, unde Hungari genus ducunt. His apud Mœotidem uicini iunguntur Gothi (Trazitas nominant) licet eosdē putem fuisse Gothos, quos ueteres nunc Getas, nunc Dacos dixere, ea tamen uox ita inualuit recentiorum scriptorum usurpatione, ut si Getas pro Gothis dixeris, diuersum dicere uidearis. At Strabo Dacos, & Getas uicinos locat, sed hos orientaliores, & ad Pontum obuersos, illos Germaniam uersus, & Istri fontes. Verior Plinii sententia, qui eandem gentem opinatur, & Getas a Græcis, Dacos a Romanis esse appellatos, bellica laude olim celebres & ob uirtutem, & ob Zamolxis disciplinam, cum se non mori, sed migrare arbitrarent. Receptissimi uero authores Gothos bifariā diuidūt ī Ostrogothos, & Visigothos, ut hi magis occidui sint, illi ad oriētem solem uersi Euxino propinquiores, eam (ut puto) partitionem secuti, quā Strabo in Getarum narratione est amplexus. Hæc de Sarmatia dicta uolo, nūc de Moesia. Ptolemæus post Illyricum, & Pannonios, duas in Europa Mœsias constituit, superiorem, ac inferiorem; totidem quoq; in Asia sed ex ueterū marmorū inscriptione constat has My/

Paulus Iouius.

Huni Asiatici, et Europæi.

Gothi quinā olim fuerint, eorumq; diuisio.

De duabus Mœsiis Europæis.

sias, illas Mœsias nominari. Mœsia superior inter Danubium, & montes Macedonicos continetur, in quo fere spacio tres nunc regiones collocant, Bosnam, Rasciam, Seruiam. Bosnam Mahometes superioribus annis ex improuiso adortus uniuersam terram est fœde populatus, rex Bosnæ inopinato bello perterritus, publica fide accepta, deditionem fecit, sed nec spontanea deditio, nec data fides illi profuit, in hostium potestatem redactus confestim interficit, deinde arx Iaiza regni caput, quarto mense postquam obsideri cœperat, est capta, quam deinde Matthias rex ualidissimo exercitu expugnatam ditionis suæ fecit, eius arcis præsidio in hunc diem res Pannonica sustinetur. Rascia, & Seruia hunc fere tenent tractum, quem olim Dardania, quandoquidem Dardani uersus Macedoniæ montes a ueteribus locantur. Seruiæ regiam Sinderouiam uocant, non longe a Taururo, unde Turcæ imposito militari præsidio Pannoniæ fines assiduæ populantur. Mœsiam inferiorem Getæ (ut Strabo sentit) olim incoluere, ubi hodie Valachiæ pars est, quam Moldauiam uocant. præterea Bulgari in hoc quoque tractu sedem habent, militaribus rebus quondam insignes, ut qui multas in Europa clades uicinis intulere, Constantinopolitanisque imperatoribus formidini sæpe fuerunt. quidam per errorem eos esse Triballos arbitrantur, cum Triballi sint Thracia gens a romanis inuicti, quod armis Germanorum iuuarentur. Cæterum in Asia quoque duas Mysias locamus, quæ ab Europæis & nomen, & originem ducunt, alteram Olympicam, Bithiniæ & Epicteto idest minori Phrygiæ contiguam, ubi Olympus mons adeo eminet,

Bosna, et eius prouinciæ caput Iaiza.

Rascia, et Seruia quem tractum habeant.

Arx Sinderouia.

Bulgari que loca incolant.

De utraque Mysia Asiatica.

ut hora noctis tertia solem ex eo intueri liceat. Altera circa Caicum fluuium, & Pergamenum agrum usq; ad Theutraniam urbem, & Istri hostia protenditur. Nam fluuius, qui ex iugis Arnobi montis ortum habet, per Germaniæ, Pannoniæq; populos Danubii nomine decurrit, ubi autem ad Illyricum in Austrum deflectit, huberioribus aquis elapsus, Istri nomen assumit. Hactenus de Mœsia, nunc ad Daciam, hodie Valachiam accedamus. Quæ in duas diuisa est partes, prima montibus undiq; circunsepta, Transiluaniæq; contigua. Iazyges olim erant, qui nunc Transiluani, hi & Metanastæ dicti, idest migratores, quod ex iis qui apud Mæotidẽ degunt huc commigrarint. Altera Valachia protenditur inter Istrum, & Tiram usq; in Pontum, ubi nunc Moldauia est a flumine nominata, & in ora Ponti Istropolis, ac Tomi, Nasonis exilio clari. Sunt qui putent Valachos esse italicum genus, cui opinioni astipulatur Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat, sed adeo ex omni parte corruptus, ut uix romano homini intelligatur, nam post Getas, & Dacos romanis armis tandẽ domitos & subactos, Colonia Valerii Flacci auspiciis eo est deducta, unde primo Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Quæ ab occasu Transiluaniæ conterminа, ab ortu in Euxinũ excurrit, a meridie abluitur Istro, a Borea, & septentrione Ruxianos attingit. Constat autem quicquid Valachiæ nomine continetur, in duas olim fuisse factiones diuisum, factionem unam Danos appellabant, alteram uero Dragulas, qui cum Danis impares essent, Turcas auxilio

Danubius qui et Ister.

Descriptio Valachiæ quæ olim Dacia uocabatur.

Transiluani

Valachia unde dicta.

quondam uocauerunt, quorum armis, Danos pene ad internitionem deleuere. Cæterum sub Galeno Dacia a romano imperio est abscissa, quam Aurelianus princeps desperans posse armis recuperare, omnem eam regionem sponte prouincialibus, libereq; possidendam reliquit, abductis tamen ab ea romanis colonis, quos inter utranq; Mysiam collocauit, suamq; Daciam appellari iussit. Nostra uero tẽpestate sola Cimbrica Chersonessus gens romanis cladibus notissima, Dacia uocatur, cui rex Christiernus præfuit ab hinc triennio seditione populari regno eiectus, hic Suetiã quoq;, & Noruuegiam peninsulas in eodem mari obtinebat, a Ptolemæo, & antiquioribus ne quidem nominatas, quod ignotæ, atq; incompertæ tunc essent. Nunc sigillatim ad gentes, & nationes in Turcarũ potestatẽ redactas accedamus. Epirotæ non illi quondã urbiũ expugnatores a Pyrrho Achillis filio Pyrrhidæ, deinde Epirotæ dicti, cũ prius Molossi uocitarentur, sed ii qui nũc sunt, degeneres, atq; agrestes, tandiu tot certaminibus Turcas sustinuere, ut nunq̃ nõ pares, sæpe superiores habiti sint. Bulgari, qui inferiorẽ Mœsiã colunt non solũ hodie exigua, sed etiã rudis, & pastoralis manus, semper ita cũ eis tam dubia martis alea decertarũt, ut utra pars euaserit superior, ambigatur, tandẽ diuturni non tam belli, q̃ latrocinii tedio affecti, inquietæ libertati ociosam seruitutẽ prætulerunt. Seruii, qui ad superiorẽ Mœsiã spectant, Mœsii olim appellati, nec numerosa natio, nec rebus bellicis exercitata, sed metallis effodiendis intenta, post longum annorum numerum uix tandem succubuere. Nam quod in subiugã/

Cimbrica Chersonessus, quæ nunc Dacia dicitur.

Epirotæ

Bulgari

Seruij qui oli Mœsii.

da Bosna, & Rascia, quæ itidē superioris Mœsiæ sunt prouinciæ tanto conatu, tot annis, tam uaria præliorum uicissitudine laborarunt, apertum indicium est, exiguum esse, planeq; ridiculum, quicquid est, quod tantopere Christiani sibi formidandum persuadent. Adde totiens ductas, totiens inefficaces contra Valachos expeditiones, qui longissimo tempore, exiguis copiis omnem Turcarum uim, non modo sustinere, sed etiam prouocare sunt ausi, tandem intestina seditione (ut superius diximus) perciti, & mutuo inter se digladiātes, ita in Turcarum ditionem uenerunt, ut leges suas simul cum rebus, & pene libertatem retinuerint. At Moldaui, qui ad alteram Valachiam, uel quod est idem ad Mœsiam inferiorē attinent, tot clades Turcis intulerunt, ut coacti sint, non armis, sed conditionibus eos delinire, & socios, atq; amicos appellare. O egregiam potentiam, Hispanorum strenuitati, Germanorū uiribus, Gallorum opibus, Italorum uirtuti formidandam, cum qua de summa rerum agrestes Epirotæ diu contendunt, Bulgari æquo marte sæpe confligunt, Seruii per tot annos bellum producunt, Bosnenses ancipiti fortuna pugnant, Valachi sæpe uictores pactionibus decidunt, Moldaui ex æquo socii uocantur. Iactet nunc aliquis Turcarum uictorias, enumeret gentes, nationesq; ab eis subactas, dummodo intelligat magis mirandum esse, quod non uno, & leui impetu simul omnes adeo imbelles, adeo inopes & modicas nationes statim subegerint, q̄ quod post tam longi temporis decursum, tot ancipites præliorum casus cum singulis exhaustos, tandem uniuscuiusq; lassitudine, magis

Bosna, et Rascia.

Valachi.

Moldaui.

Turcas nulla in re Christianis esse comparandos.

q; suis uiribus, uictores euaserint. Nam Taururo, ubi tam saepe, & sub tot ducibus nomen omne Turcicum pene est deletum, eo tempore potiti sunt, cum arx illa praesidio uacua, moenibus infirma, tormentis nudata, & a re frumentaria inops, omnium praedae, & direptioni patebat. At Rhodii Xysti Pontificatu, cum ab eodem hoste oppugnarent, licet numero longe impares, uirtute freti tam fortiter, tamq; alacriter barbarorum conatibus obuiam ierunt, ut uno praelio nouem millia Turcarum sint desiderata, quindecim millia uulneribus debilitata, Altero cum ingenti machinarũ ui moenia urbis essent disiecta, & dissipata, magnaq; pars solo aequata, ita pugnatũ est, ut nulli crepido, nullus propemodum lapis esset, quin Turcarum sanguine consperfus fuerit, atq; madefactus. Et tunc quidem libertas Rhodiana non muris, sed hominibus ut olim Sparte defensa est. Superiore uero biennio post diuturnam obsidionem, hostis tanta cum suorum strage, & occisione, ea est urbe potitus, ut aliquid fortasse gloriae, laetitiae certe parũ, detrimenti uero plurimum senserit. Idq; ei contigit, quod Pyrrho, qui cum Romanos apud Syrim fluuiũ magno praelio fudisset, in recensendo post pugnam exercitu, cum strenuissimũ quenq; occubuisse cerneret, dixisse fert, Peribimus haud dubie, si sic Romanos iterum uicerimus. Dicam quod sentio, si nõ nobis ipsis deesse uolumus, reip. Christianae conducit Rhodum, cum tam ingenti hostium clade, & interitu esse amissam, nam Ianissariis fere omnibus trucidatis, reliquo peditatu ueterano absumpto, quem tyrannus ille in supplementum asciscat, praeter pastores,

Taururũ quomodo amissum.

Rhodiorum praelia cũ Turcis, et quomodo urbs capta.

& caprimulgos, habet neminẽ. Sed (ut Europam omit/tam) non minus infeliciter contra Sultanum Aegyptiũ, a Turcis est pugnatum, qui multas, & pudendas clades ab eneruata illa eunuchorũ manu accepere, quos omnes tandem Selynus Arabum defectione, quibus duplex do natiuum obtulerat, sceleri scelus cumulando de medio sustulit, Memphi, cui nunc Cairo nomen esse aiunt, cum uniuersa Aegypto in potestatem redacta. Ego potius crediderim, quæ olim fuit Babylon, nũc Cairum appel/lari, nã ex Babylone Assyriorum a Semiramide condi/ta quam Baldacam nunc uocant, plærique accolæ a fini/timis uexati in Aegyptum commigrarunt a quibus ex/tructa est altera Babylon urbs maxima, plures cõplexa populos, nuperque Sultanorum regia, hanc Cairum uerius dixerim. Quanti, uero illud est faciendum, quod cum Asiatici semper adeo imbelles sint habiti, & effoeminati, ut pene nullius unquã, qui contra se arma mouisset, imper/tum sustinuerint, in omni pugnandi genere a Romanis, a Macedonibus, a Græcis denique debellati quibus Ama/zones, aliæque olim foeminæ imperitarunt, sæpe tamen Turcas a se fusos, fugatos, castris etiam, & impedimentis exuere, ut omnium gentium & nationũ postremi dici debeant, qui ne illis quidem sunt pares, quos non modo quæcunque uirorum acies, sed etiam mulieres bellis omni/bus superarunt. Eat nunc aliquis, Christianorum arma, equos, milites, uirtutem, cum Turcarum squamulis, can/teriis, latronibus, mollicie comparet, & si est impuden/tior, præferat exiguos & laternarũ laminis agglutinatos arcus, officulisque exasperatos calamos, ingentibus, robu/

Quam infeliciter Turcæ cõtra Sultanum ægyptium sæpe pugnarint.

Ab Asiaticis sæpe Turcæ uicti et fugati.

Turcas nulla in re robori Christianorum esse cõparandos.

stisq; Britannorũ arcubus, & sagittis, hebetes, superneq; retusos cultros, acutis Hispanorũ gladiis, uel cæsim, uel punctim aptissime ferientibus, præustas, & pastorũ ludicris accommodatas sudes, ferratis, & prælongis grandibusq; Gallorũ hastis. Et ne singula singulis componam, quid est, quod aut inconsultius dici, aut maiore cũ cachinno audiri queat, quã si quis Germanorũ corporũ robora, etiã Romanis Mundi uictoribus sæpe formidata, cum latronũ illorũ squalore & inanitate componat? si Italorum copias omni bellandi genere, & cũ omnibus pene gentibus exercitatas imbellibus illis, & seminudis prædonũ turmis inferiores existimet? Omitto tot clarissimos belli Duces in nullo imperatoris officio ueteribus illis concedẽtes, quãdoquidẽ in hoc cõspicitur C. Cæsaris celeritas, atq; industria, in illo Pompei ratio, & disciplina, est qui C. Marii cõsiliũ, & robur, est qui Fabii prudentiã, & grauitatẽ æmulet, apud quos illũbis ille Tyrãnus ne lixæ quidẽ, aut calonis locũ satis digne cõsequatur. Quid autẽ magnũ, aut difficile gentibus, quas nemo unq̃ impune bello lacessiuit, & qui olim uictoriis uniuersum pene terrarum orbem peragrarunt, tam inconditam barbariem uel sustinere uel oppugnare? Quid mirum, si infirmi a fortioribus uincentur? semiundi ab armatis? egentes omni bellico apparatu, ab instructissimis? ignari militariũ artiũ a peritis? qui nulla rerũ gestarũ fiducia in aciẽ prodeunt, ab iis qui omni uictoriarum genere floreścũt? Quis tã effoetos, & exãgues furũculos extimescat? uix excesas macie genas, et præmortua mẽbra ad cõspectũ lucis pferentes, habitu ferali, et tãto pedore, macieq;

Inter Christianos reperiri clarissimos belli duces.

Nõ magni esse negocij Turcas uincere, et subiugare.

confecti, ut quod olim Scythæ nobiles illi (qui de prima mundi origine, cum omni uetustate certabant, aduersus hoc ipsum fugitiuorum genus fecisse dicuntur) Scutica potius coercendi, q̃ armis oppugnandi uideantur. Ex his puto perspicuum esse, siue prospera, siue aduersa intuemur, omnem de Turcica potentia opinionem & inanem esse, & temere susceptam. Quod si hæc ratione uolumus, non animi perturbatione, anilicp sensu perpendere, fatebimur nihil esse tam friuolum, nihil quod minus formidari oportet, q̃ rumorem, qui de rebus Turcicis circunfertur, uixcp ullum esse Christianum Principē, ullamue Remp. quæ & armis, & disciplina militari, & uiribus, & rebus gestis, non longe sit Turcis anteferenda.

Vanā esse opinionē quæ de Turcarum potētia habetur.

Sed de his hactenus. Nūc qua uia, ratione, ac ordine hæc tota expeditio sit suscipienda, & moderādā, paucis explicabo. Primū omniū Pannoniæ, & quæ Pannoniis proxima sunt, ualido præsidio muniantur, nam natura prius est sua defendere, q̃ aliena ire oppugnatum, & a nobis antea periculum arcendum, q̃ ultro aliis inferatur. Hungari uero, si quid eis offeretur opis, non parū prodesse possunt ad distrahēdas Turcarum uires, si non opprimendas: attriti enim diuturnis cladibus non tantum habent exercitum, ut collatis signis sint ex composito cum eis pugnaturi, sed per uelites, & repētinas incursiones non mediocre illis detrimentum, uastationemcp allaturi.

Pannonias esse præsidio muniendas.

Re Pannonica in tuto collocata, & omnibus rite paratis, in Turcas duce Christo, & uexillifero est eundū. Nec aliquid ad uictoriam compendiosius esse potest, quā bellum in hostile solum transferri, domi'cp hostem.

Bellū in Turcarum prouincias esse trāsferendum.

adoriri,& in eum mala conuertere,quæ ipsi tot annis patimur. Requiescant aliquando tandiu agitatæ,uexatæq; Christianorum regiones; & trepidatio,fuga,direptio,ac cæteræ belli clades, in barbariem illam inuicem regerantur. Imitemur in causa potiori Agathoclem, Siciliæ regem, qui a Carthaginensibus duplici prælio fractus, & Syracusis obsessus, nec ad ferendã obsidionem satis instructus,bellum in Aphricam transtulit. Mira res profecto, qui in sua urbe hosti impar erat, alienam bello est adortus, & cum domestica tueri non posset, peregrina incessit, ultro uictores persequi ausus,obsessoresq; urbis suæ obsidere. Quo facto carthaginensium opes eo breui reciderũt,ut ab iis,qui uicti fuerant,ad excidium premerentur. Splendidius Cornelii Scipionis factum, qui cum Italia Punico bello ureretur,& Annibal tunc maxime urbis Romæ immineret exitio, ipse in Aphricam exercitum transportauit, bellumq; eo auertit,unde uenerat,& Annibalem ab Italiæ uastitate, ad sua defendenda in Libyam redire coactum maximo prælio uicit,domitaq; Carthagine sibi gloriam ingentem, patriæ imperiũ amplissimum comparauit. Plus semper animi est inferenti periculũ,q̃ propulsanti, & aliter foris,aliter domi bella geruntur,plerunq; latior est ad uictoriam uia,in hostili,q̃ in proprio solo. Quippe domi hæ solæ habentur opes,quas patria subministrat,foris sæpe eas colligis uires,quas tecum non attuleras. Nam ad subitam illorũ, quos aggrederis,consternationem,cum circunquaq; sint omnia perterrita,& exanimata,socii deficiunt,atq; etiam subditi diuturni imperii odio externa auxilia circũspe-

Agathocles rex Siciliæ.

Scipio ab Italia in Aphricã bellum auertit.

Vtilius esse in hostili solo quã in patria bellum gerere.

ftant, adeo ut hostes suis etiam uiribus uincantur. Quod in hoc genere belli proculdubio est futurum, cum in hostium exercitu maxima pars aut Christiani sint, aut Christiani nominis studiosi, in omnem occasionem paratissimi, si queant a se iugum depellere seruitutis. hi ubi spem recuperandæ libertatis oblatam senserint, pro nobis stabunt, & conuersis in tam facinorosos dominos telis, suas ærumnas nobiscum iuxta ulciscentur, alioquin Tyrannus ille ob morum truculentiam suis inuisior est, quàm hostibus, & capitaliori odio illum prosequuntur, qui eius ditioni subsunt, quã qui arma contra eum ferunt. Hæc omnis expeditio tanta celeritate conficietur, ut simul audituri simus, & uestrum exercitum in Turcas adductum, & bello ardere Thraciam, & Constãtinopolim obsideri, & uictoria uos potitos. Adde quod ad dignitatem famamq; reip. Christianæ apud omnes gentes propagandam pertinet, non solum ad Delmatiam, Germaniamq; defendendã, sed ad inferenda etiã, ubi impius Mahometes sedem fixit, arma uobis, & uires, & animũ esse. Sitq; potius Constantinopolis cum uniuersa Thracia, Græcia, ac Peloponneso uictoriæ præmium, quã semirutã Mœsiorum, ac Triballorum Castella. Hæc belli gerẽdi ratio, & Christianã Remp. propagabit, & socios nostros tuebitur, & æternam nominis uestri gloriam proferet. Duæ sunt autem expeditissimæ uiæ aduersus Turcas, altera per inferiorem Pannoniam, altera per Italiam, prior terrestribus copiis, posterior maritimo apparatui accõmodatior. Locus postulat, ut qui sit Pannoniæ situs, quiue populi ab initio eam habuerũt, & quid in his mutauerit

Quã celeriter in hostili patria hoc bellum confici possit.

Quibus itineribus in Turcas sit eundum.

uetustas, breuiter attingamus. Fuere Paeones a graecis di/ cti, quos postea Romani Pannonios dixere, licet sint qui Peoniam diuersam faciant, eamq; in Macedonia apud Axium fluuium locent. Duplex uero est Pannonia, superior ab occasu limites habens montem Cetium, qui eam a Noricis diuidit, Iapidiae, & Carinthiae, Austriaeq; propinqua, inferior, quae ab ortu, & septentrione Danu/ bio coniungitur. Sed Veteres Romani Pannoniam in/ ter Illyrici prouincias numerarunt, hanc Tiberius bien/ nio domuit, cum nullus ad eam diem ausus fuisset ad Danubium arma transferre, licet saepe insultantibus bar/ baris. Deinde eam longo annorum decursu Romanis Principibus subditam, exterarum gentium diuersae na/ tiones inuaserunt, hoc sibi quasi diuersorium, & pon/ tem deligentes, unde facilius Romam, & uniuersam Italiam infestarent. Prima igitur fuit Gothorum irru/ ptio, qui pauloante quam urbem occuparent, illac iter populabundi fecere. post hos Vandali, deinde Auarii, ultimo Longobardi, ex Scandauia Oceani in/ sula profecti omnem eam regionem uexauere. Qui/ bus discedentibus Huni successere ex Sarmatia Euro/ paea egressi, ab his Hungari, quasi Hunni appellati, de quibus Procopius sic ait, apud Moeotidem Cimme/ rii habitant antiquitus nominati, nunc autem Huni. Sed quanquã Hungaria esse uideatur, quae olim fuit Pannonia, tamen nec Hungaria Pannoniae fines im/ plet, neq; illa tam late olim patuit, q̃ hodie Hunga/ ria. Etenim Sclaui eam Dalmatiae partem incolentes quam mons Adrius a mari separat, item Illyrici, qui

Pannoniae diuisio, et qui populi eam olim occuparint.

Hungariã non eosdem habere limites, quos olim habuit Pannonia.

Bosnenses, licet de Bosna alii alia sentiant. Triballi qui Bulgari, qui Moesii, qui Seruii; Daci, qui Valachi, Iazides, qui Transiluani, Valeriae populi, qui Croati, Amantini, qui olim Abātes, magna ex parte Hungaricae ditioni parent, aut patrum memoria paruerunt. Patetq; imperium gentis multo latius, quā terrae nomen, que a Leuca flumine inferiorem Pannoniam complexa, ultra Danubium Sarmatiam attingit, eamq; regionem sibi uendicat, quā Gepidae, & Daci olim tenuerunt. Huius prouinciae ciuitates a priscis non referuntur, quod uicatim potius habitent, stramineisq; mapalibus, sed gentes duntaxat, & conuentus. Hodie uero limites habet Hungaria ad occasum Austriam, & Boemiam, ad meridiem Illyrici partē, quae Adriatico est pelago obuersa, ad orientē solem Seruiā, nunc Sagoriam uocant, ad arctum, & Boream, Poloniā, Moscouiamq;. Sed licet ab Hunis Hungaros emanasse frequens sit opinio, non desunt tamen qui affirment ad Riphaeos montes Hungaros olim sedes habuisse, qui Scythica lingua Montani nominentur. Alii tradunt eos ex insulis germanicis profectos, nunc id mare Baltheum uulgo uocant, adeo qui haec literis commendarint, & inter se, & ab aliis diffident. Mirum quanta bonarū artiū obliuio per id tempus mortalium animis obrepserat, ut ne in Pontificibus quidē, caeterisq; principibus quicquā elucesceret, quod ad bene, honesteq; uiuēdum iuuare posset, stupor, & amentia quaedā, morūq; corruptela hominum animos inuaserat. Caeterum non tam uita tūc male culta, quā rerum gestarū memoria inculte, ac perplexe literarum monumentis est tradita, ut authoribus

Hungaria quos nunc limites habeat.

De Hungarorum origine diuersas esse opiniones.

illius sæculi nihil minus curæ fuisse appareat, quã ut in his quæ scriberentur sibimet ipsis constarent. Nos ad Hunos reuertamur, quæ gens fuit ferox, humaniqꝫ cruoris sitiens, in prælio aut uincere solita, aut in uestigio mori. Hi Mandulo & Suptero ducibus Pannoniã irrumpẽtes, Gothorum gentem bello adorti, qui circa Istrum agitabant, multis fatigatos præliis uectigales fecere. Inde Burgundiones (ut Pliniano uerbo utar) magnis uiribus inuaserunt, fuit illud bellum Hunis ab initio felix, uerũ Burgundii suis opibus diffisi ad diuina confugiunt remedia humanis potiora, & Christi fidem populariter complexi Hunis audacius confligunt. Fuit res Burgundica multo superior, uiceruntqꝫ egregie, qui uinci consueuerant. Burgundios autem annumerant inter Vandalos Germaniæ populos a flumine, quem accolunt sic dictos, qui postea uniuersi una cum Vandalis in Galliam commigrarunt. Tacitus Burgundiorum nomen factum existimat, quod Vandali a Druso, & Tiberio uicti, uicatim habitare coacti, id nomen a simili incolatu sortiti sint, quoniam burgos illi uicos appellãt. Huni, qui prælio superfuere, terram unde profecti sunt, afflictæ sibi fortunæ conscii repetũt. Nec multo postea Atyla Manduli filius arma Hunica longe, lateqꝫ circuntulit sub Arcto, & Aquilone, eratqꝫ nomen uiri omnibus gentibus formidolosum toto fere septentrione subacto. Qui ad propagandum imperium intentus curã Pannoniæ fratri Budæ (unde oppido nomen) delegauit, ipse cum copiis in Galliam profectus Aurelianum obsedit, pluribusqꝫ uictoriis potitus, tandem apud cãpos Catalanẽses collatis

Hunorum mores, et quomodo Pannoniam occuparunt.

Burgundij Hunorum uictores qui postea in Galliã cõmigrarunt.

Atylæ res gestæ, et quas expeditiones susceperit.

signis cum hostibus concurrens singulari clade afficitur. Qui tanto accepto incommodo in Pannoniā reuersus fratrem Budam affectati regni suspectum de medio sustulit. Ipse Thraciam, Moesiam, Illyricum foede populatus iam Byzantio incumbebat, cū praelio uno a Theodosii ducibus superatus alio cogitatus suos cōuertit. eius enim fuit Atyla ingenii, ut nunquā minus quiesceret, quā cum uictus erat. Exercitum itaq; summa ope reparat, redintegratisq; uiribus, et ualidis auctus copiis in Italiam subito belli impetum transtulit, atq; itinere per Illyricum facto, Aquileiam triennio obsedit, quae urbs est in maritima Camorū ora, latina colonia, barbaris Italiae incumbentibus opposita. Sed eam Atyla ui expugnatam a solo diruit, cuius copiae Italiam fere totā caede, incendioq; deuastarunt. Gens immanis, & truculenta, quippe quae nec ab esu quidem carnis humanae creditur abstinuisse, unde Androphagi appellati. Haec tam abhorrendi ritus opinio tanta formidine ab initio omnē sexum, ac aetatem corripuit, ut non libertas, sed uita etiam pro deplorata haberetur. Longeq; maior terror popularium animos percussit, quā fuerit in omnibus Gallicis bellis, quippe cum Gallis de libertate pugnatum est, cū Hunis de uita futura erat dimicatio. illi etsi feroces, tamen erāt pietatis minime expertes, hi non pietatis solū, sed omnis etiam humani iuris contemptores habebātur. Deus affuit populo suo, & tantarum calamitatum misertus, clementissimos oculos in nos conuertit, quo auxiliante, Atyla a Leone Sūmo Pontifice delinitus, bellum, & quae bello coeperat, sponte dimisit, libertate omnibus, quos subiu-

Aquileia ab Atyla expugnata, et ab eius copijs Italia pene tota deuastata.

A leone primo Atyla delinitus Pannoniam repetit.

gauerat, reſtituta. Rogatus deinde a domeſticis, quid cauſæ fuerit, quod clariſſimam tam facile unius preci/ bus uictoriam condonaſſet, reſpondiſſe fertur, opor/ tuiſſe ſic fieri, quando medio ſermone duo ſibi uiſi eſſent dextra, leuaq; uiri auguſtiore habitu pro Pon/ tifice ſtare; qui ſtrictum ſibi ferrum intenderent, niſi illius dicto obtemperaret. Atyla itaq; cum uictore exercitu in Pannoniam reuerſus, cum Idilconis nuptiis, quam matrimonio duxerat, largius ſe uino, & omniſa/ riam crapula ingurgitaſſet, profluuio ſanguinis dormiens extinctus eſt. Hunorum opes cum Atyla non quidem extinctæ ſunt, ſed tamen collapſæ, & admodum immi/ nutæ, ſiquidem duobus eius filiis de principatu certanti bus, Adalerius uictoria, & regno potitus eſt, Chabias alter frater, prælio uictus Conſtātinopolim aufugit. Pars eius exercitus inter Iazyges, ubi nunc Tranſiluania, ſedes loca runt, Zetel ſe nominantes, latine Siculi dicūtur, ubi uſq; in hunc diem perſeuerāt ſuis utentes legibus. Sic Atylæ poſteritas uariis agitata caſibus inter fortunæ flatus, & reflatus tricenis fere annis Pannoniam obtinuit. Interea Carolus imperator qui a rerum geſtarum magnitudine cognomen magni ſibi peperit, Bois in deditionem rece ptis, qui relicta Italia Noricorum regionem incolebant (hos Bauaros ætas noſtra uocat) bellum in Sclauos Iſtri accolas tranſtulit. gens æſtate una perdomita eſt, mox Hunos tereſtri, naualiq; prælio, maiori conatu eſt ag/ greſſus, & ne illati prælii cauſa ignoraretur, toto triduo ſupplicari, Chriſtianoq; ritu ſacra fieri iuſſit, aperto cam po. Huni ancipiti terrore perculſi inſulam occupant ad

De Atylæ morte, et eius poſteritate.

Carolus Imp. Sclauos, et Hunos domuit.

Rhabe hostiū minitissimam. Gallus hostes persecutus, factaq; pugnandi copia congredi ausos insigni clade affe cit, ac mox deditione facta, perhumane & cleméter acce pit. Sub id tépus Hunorum alia manus finibus egressa, cótra cóságuineos suos duce quodá nomine Herpad, in extrema Pannonia bellum mouit, qui Zuta hostium rege, cum magna exercitus parte occiso, regnum uictor obtinuit. Sunt qui Hungaros ex inferiori Pannonia eie/ctos existiment, continueq; nouos Hunos in eiectorum appellatione transisse, Hungarosq; pro Hunis dictos. Vtcunq; se res habeat, constat Hungaros artium fere omnium esse indociles, præterq̃ militaris, quam natu/ræ ferocia ita exercent, ut ne per brumá quidem uacét. ferox hominum genus, & in bello ualidū, equestri tamen prælio magis q̃ pedestri idoneum. Hi magno adiumé/to Christianæ reip. tuendæ contra barbaros sæpe fuere, nullaq; gens Christiani nominis magis Turcarum arma exercuit, nulla ab his magis exercita est, adeo paribus ani mis, uarioq; euentu est semper utrinq; pugnatum. Pan/nonia itaq; (ut eo unde digressi fuimus reuertamur) ex omnibus regionibus ad id negotii est aptissima, tū quod Turcis finitima, ut pote quam ab illis Danubius separat, tum quod Pannonii eodem prope utuntur pugnádi ge/nere, quo Turcæ, suntq; quotidianis fere præliis aduer/sus eos exercitati. Ab ipsa uero urbe Buda, quod est to/tius regni caput, Constantinopolim usq; superato Da/nubio per campestrem planitiem adeo apertum patet iter, & expeditum, ut ne carpentis quidem, & plaustris ullum offeratur impedimentum. Et quoniá ualidissima

Noui Hunni qui Hungariá inuaserunt.

Hungari reip. christianæ quá fuerint utiles.

Expeditiss. contra Turcas iter per Hungariam.

classis instruenda est, atque scorpionū, catapultarū omniq; tormentorum genere egregie munienda, tū ut præsidio sit oræ maritimæ, & insulis, quæ adhuc nomen Christianum gerunt, tum ut nauali simul dimicatione cum hoste decernamus, qui uno est, & eodem tēpore terra, mariq; inuadendus, ut ancipiti periculo, belloq; distractus, non tam de prælio cogitet, q̄ de fuga. Traducēdæ sunt Italicæ copiæ ex portu Brundusino Dyrachium, quæ est ciuitas litoralis Epiri, Epidamnos olim dicta, sed nunc a Chersonesso, ubi sita est, Dyrachii nomen habet. Licet etiam Seniam, quæ est maritima Delmatiæ ciuitas, nunc Segnia appellata, breuissimo itinere transmittant Pannoniam petituri. nec est illud minus expeditum iter, per Flamonē, quæ ciuitas hodie flumen uocatur. In primis uero ea classe recuperanda est Peloponnesus, regnū profecto ab heroicis usq; temporibus rerum gestarum gloria celeberrimū. Et in Lecheum, & Cencream duos nobilissimos Peloponnesi portus, eosdemq; a mari Aegeo, ac Ionio nauigantibus maxime opportunos omnis noster equitatus, ac peditatus exponendus. Eademq; celeritate in Isthmum contendendum, quem Byzanti imperatores, cum iam Turcæ toti græciæ imminerent, frustra muro cingere sūt aggressi, ut olim plures licet inefficaci cōnatu eum perfodere tentarunt. Vnde Phocidem, & Bæotiam petentibus occurret mons ille nobilitatus fabulis Poetarum Cytheron, cui hac tempestate Caridio est nomen. Corinthiorum autem regio post Isthmum primo se offert, ubi Corinthus ciuitas, quæ & Ephyra dicebatur, & Acrocorinthus, & Heliopolis ob solis sicci-

Valida classis a Christianis instruenda.

Copiæ italicæ qua nauigatione traducēdæ.

De Peloponneso, et Isthmo recuperandis.

Caridius mons olim Cytheron.

Ephyre.

tatem. Vix autem Epirum ingrediemini, uidebitis Græciam omnem gratulatum concurrentem, aliudq; nihil molientem, quam ultionem in Turcas diuturnæ, acerbæq; seruitutis. Consequentur deinceps omnes finitimi populi, ferociores ipsa calamitate facti, & qui in euersis urbibus sedent, & qui tetra, intolerabiliq; seruitute pressi nunc coguntur, licet inuiti, contra Christianos bellum gerere. Et cunctamini adhuc felicia mouere signa, ultroq; scelestissimum hostem inuadere, qui nefariā Christianæ reip. molitur cladem, qui uestris urbibus ferrum, & flammam intentat, qui Christianum nomen delere assidue cogitat. Nec impensæ magnitudo uos deterreat, nā si uultis meminisse quot thesauri riuos, per hos annos exhauseritis in bellis istis funestissimis inter uos apud Belgas, & Cymbros, & Insubres gestis, inuenietis præsentem impensam adeo paruam, adeoq; exiguam, ut in comparationem non cadat. Depromite in tanta necessitate opes, diuitiasq; uestras, patefacite cuncta æraria, & publica, & priuata, Thesaurosq; quos prius ob intestina bella ingentes, innumerosq; effudistis, in omne genus militum dispergite. Quorum iampridem si uel minimam partem ad reip. Christianæ defensionem, & religionis tutellam contulissetis, Turcæ qui nunc & Italiam, & Italiæ proxima quæq; terrore complent, non modo ex Pannonia, & Delmatia, sed ex omni prorsus Europa turpissime essent, fœdissimeq; deiecti, eisq; iam foret potius de suis latrociniis desperandum, quā nobis de imperio dimicandum. Quod si honestatis ratio, cultusq; diuini obseruantia non eam uim habet,

Quanta erit totius Græciæ gratulatio ex christianorum aduentu.

Impēsæ magnitudo Christianos ab hac expeditione non deterreat.

Quanta cōmoda Christianis ex hac uictoria sint euentura.

ut sua uos sponte ad res pulcherrimas, maximasq; alli/cere possit, præstet id saltem utilitatis magnitudo. Vidimus nullas esse reconditas adeo, longissimeq; positas, atq; remotas regiones, quas per summa terræ, marisq; pericula comparandarũ opũ gratia mortales petere non consueuerint. Quãto maior uestra futura est, quanto cũ/mulatior, gloriosiorq; utilitas, cum quicquid est auri, atq; argenti a nefandissimis prædonibus ex tot maniu/biis, & præda congestum, quicquid opum ex spoliis totius pene humani generis cumulatum, id breui sitis habituri, & quæcũq; in Europa, atq; Asia per insidias, & latrocinia his tot iam sæculis hostes occuparunt, ea oĩa uno, alteroue prælio uestræ ditioni adiecturi. Huius insu per luctuosissimi belli periculo, metuq; soluti, pacatissi/mã uitã, tranquillitatẽq; perpetuã, cũ imperio uestro, tũ Christianis omnibus parituri. Quæ ut assequi possimus, nõ satis est eos pugna superare, exterminãdi sũt ex tota Europa, & in mysiã, atq; deserta Asiæ, ad pristina maiorũ suorũ latrocinia relegandi. Qui quãdiu in Europã se continebũt, non uos unq̃ quiescere patientur, neq; finiti/mos calamitatibus, & ærũnis pmere desinent. ex Europa eliminati, parũ admodum intra Asiæ uastitates turbare poterũt. Licet enim Asia, quæ a reliqs partibus Tanai, & Nilo, & Bosphoro Thracio discernit, olim fuerit opu lentissima, & coloniis græcis freq̃ns, præsertim minor illa, quæ mediteraneo mari nostro cincta Phrygiaq;, ac Lycia terminat, tamen Tomyrides cognomẽto Tamberlanus de quo supius plura, uniuersam Asiã ab Euphrate ad Hellesponti fauces, atq; a Phœnicis, & Syriæ tractu ad

Turcas ex tota Europa esse exterminãdos.

Tota Asia ad quantam solitudinem sit redacta.

Tartari quæ loca obtineãt.

Tartarorum origo, institutio, et imperii propagatio.

Canguisca primus Tartarorum rex eiusq; in bellis successus

Canguisca moriens quomodo sit filios ad concordiã hortatus.

Damascum usq;, populis spoliauit. Ad eamq; solitudinem redegit, ut hoc etiam tempore innumeræ urbes, & oppida sine ullo humano cultu inueniantur. Ast Tartari, (Tactaros Plinius uocat) a Borysthene amne, usq; ad Imaum montem, qui Scythiam uniuersam intersecat, ad septentrionalẽ Indiam porrecti, quicquid terræ iacet inter Hyrcanum mare, & ultimam, damnatamq; frigoribus plagam occuparunt. Et quoniam Tartarorum mentio incidit, qui hominum hi sint, qui mores, & ritus gentis, quæ imperii origo propagatioue fuerit, strictim explicabo. Non sunt hi Scythicum genus ut nonnulli autumant, sed Europæum in Taurica Chersonesso a Plinio positi. Ferus his ab initio cultus, sine moribus, sine lege, sine ulla uiuendi disciplina, mox gens ipsa in plures uelut tribus diuisa, cœpit sub ducibus agitare, penes quos erat totius rei summa. Canguisca oraculo quodam, primus est rex ab his creatus, qui a sui principatus initio malorum Dæmonũ cultus abrogauit, edictoq; præcepit, ut tota gens Deum Opt. Max. coleret, cuius prouidentia regnum credi uoluit a se receptũ. hic primus fines patrios egressus in Scythiam cũ exercitu penetrauit finitimosq; Scythas bello subegit, deinde remotiores populos, & bellis bella serendo, ac studio propagandi imperii ad populos occasui expositos belli impetum conuertit, usq; ad Caspium mare progressus, in medioq; uictoriæ cursu moriens duodecim filiis regnum reliquit. Quos ille, cum sub ipsum tempus mortis ad concordiam hortaretur iussit, ut duodecim sagittas, quisq; suam, in unum fasciculũ colligarent, singuliq; in orbẽ experirentur, possent

ne fascem infringere, cum res ab omnibus frustra tentata esset, tam firmum, inquit, erit uestrum imperium filii, si in eo tuendo concordes eritis, contra fragile, & hostium iniuriæ obnoxium, si soluto animorum consensu dissidebitis, ceu si fasciculus iste soluatur, infirma erit sagittarũ quælibet, ac cuiq; uestrũ facile frangibilis. Hoccota, qui omnium maximus erat natu, & ob eam rem cæteris facile cedentibus, rex post patris interitũ est designatus, Asiã inuasurus, Caspias portas, siue (ut alii uolunt) Caucaseas, primo accessu cœpit. deinde in alterum uelut orbem egressus, cum Asiam facile subiugari posse intelligeret, tres filios in totidem orbis partes cũ tribus exercitibus ad bellum mittit. Iachis ad occidentem Solẽ ire iussus, Batho ad Septentrionem flexit, Tagladais ad meridiem est profectus. Ipse cum opulentissimo exercitu circumiectas gentes ad ortum Solis bello aggressus, celerrimo uictoriæ cursu Cathaium usq; extensione facta, longe, lateq; imperii fines propagauit, & in Cathaio, qui locus multas complectitur gentes, inter Imaum, & Laxarem fluuium, situs sedem sibi constituit. Tagladais natu minimus aduersum Aethiopas arma promouit, infelix tamen eius fuit militia, uictus prælio ab Aethiopibus partem non paruam amisit copiarum, deinde ad occidentem Solem profectus reliquias sui exercitus una cum fratre Iachide iunxit, qui res Turcarum circa Persidem, Assyriam, Mesopotamiam uehementer afflixerat. Celebrior Bathonis uictoria, qui Goniata Turcarum rege ingenti prælio uicto, breui omne ipsius gentis regnũ armis domuit secundum eam pugnam, qua Batho Turcarum

opes maxime attriuerat, Omaniam inuasit, Omanosq; (hodie Comanos uocant) magno prælio superauit, qui & ipsi Europæi prope Roxolanos antiquitus degebãt. uerum postea in Asiã cõmeantes, Iberos, Albanos, proximasq; his nationes armis expulerunt, tandem & ipsi a Tartaris eiecti, in Pannoniam fuga deferũtur, a Bela Pannoniæ rege in regni partem recepti. At Batho Omania subacta, eodem uictoriæ cursu, uicinos accolas Roxolanos, Gazeos, Polonos est populatus, & demum Comanorum uestigia secutus in Pannoniam processit, quam totam triennio cæde, incendiisq; deuastauit, plerisq; Comanorum ab eo ultra Istrum oppressis. Sed post tot insignes res gestas in Germaniã demũ deflectens, Drauumq; superare adortus, rapidissimum amnem primus omniũ temere ingressus, fluminis impetu, & uiolentia uictus, mortẽ occubuit. Tartari rege amisso eas repetunt terras, quas bello suas fecerãt. in his postea gentibus Bathonis filii late imperitarunt, Canguiscam omnes ex successione principes, a primo rege appellati. & hæ sunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones, quorum plæriq; nostra memoria inter Borysthenem, & Mœotidem campos habitant inaccessos, cũ aqua, tum frugibus, tectisq;, ac omnibus necessariis carentes, pecore tantũ abundant, septemq; agunt sub principibus quos Cæsares appellant. ex his unus lituanis, Rutenisq; uicinior, ac nifestior, Cæsar Caphensis dicitũ, quod prope Caphã loca teneat, est id castellum iuxta mare in Taurica Chersoneso munitissimum, Theodosia a ueteribus appellatum; ditionis olim Genuensium, nunc Turcarum. Mores autem, & ritus

Tartari quæ loca nunc incolãt et sub quibus ducibus agant.

gentis sunt hi fere. Simpliciter Deum Opt. Max. colūt, ad cuius prouidentiam omnia referunt, nec ieiunia ulla habent, nec sacrorū cerimonias, nullisq; utūtur precibus, cū quid a deo impetratū uolunt. Venerē quoquomodo exercere, neq; probro, neq; uitio dat, ex rapto plurimū uiuunt. si hæc desunt, uenatu, equino, bubuloq; lacte uicti tant. uescuntur, & equina carne, sed nec humana quidem abstinent. fallax ingeniū. uinū cupidissime potant, si fiat copia, bibunt & humanum cruorem, pediculos esitant. arte magis q̄ uiribus pugnāt, gladio utūtur brachiali longitudine, ab una parte fastigiato, corio se tegunt, aut laminis ferreis. equites agiles, sagittandiq; scientissimi, pedites inutiles, & insigni tarditate. Gens in præliis, & rebus gerendis solers, ad omnia momenta rerum, imperiumq; obeundū præsto, nec fuga apud eos turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. turmatim pugnā capessunt, turmatim fugiunt. Vulnifico sagittarū ictu sequentē hostem a tergo conficiūt, inde prementiū paucitatē conspicati subito in pugnā redeunt, ac tum maxime uincunt, cū uicti creduntur. Aliena appetūt, negligūt sua, sub tentoriis in aperto agitant, & multo libentius, quā in oppidis, aut urbibus. a re bellica feriati, aut uenantur, aut se luctando exercēt. Veritatis studiosissimi, nihil tam scelestū tamq; capitale admittūt, quod expostulati non sponte fateant. hæc in literas misisse nō fuit ab re alienū, ut gētis minus alioquin notæ & origo, & uita sit cognitu facilior. Vbi uero tā multa fuerunt regna, cū quorū singulis Romana resp. multum, diuq; luctata est, tanta patet uastitas, & solitudo, ut rebus quas illic gestas legimus, fides omnis

Tartarorum, qui mores quæue sit militia.

Prouinciarum Asiæ quanta sit uastitas, et solitudo.

abrogetur, dũ quisq; querit, quæ tam ualidæ in Asia fuerint uires, quæ sine Scipione Aphricano frangi, debilitariue nequierint, Quæ nã fuerint illæ in ponto. xxii. gentes, & nationes linguis, & moribus diuersæ, quibus Mithridates sine interprete respõsa dederit. Et ubi illud in eodẽ Ponto robur, quod Romani desperarint ab alio, quã Pompeio domari posse. In Troade uero desiderantur illi Phryges.

Põti solitudo.

De Troade, et eius prouincijs quæ iam sunt desolatæ.

Quos neq; Tydides, nec Larisseus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.

Rarissimiq; apparent Lycii, Paphlagones, Carii quorũ olim auxiliis.

Victoria Graium
Hæsit, & in decimum uestigia rettulit annum.

Cum per tã longe, lateq; patens terrarũ spaciũ tot gentibus, tot populis, tot regibus prius inclytũ, Turcarũ una sit & lingua, & natio, & ea quidẽ modica, & infrequens, a tã exiguis, obscurisq; ꝓfecta originibus, ut de his adhuc ambigat. Nec est ab Asiæ solitudine multo dispar status regionũ, quas a Christianis ademptas in Europa Turca possidet, ubiq; ingens desolatio, & hominũ paucitas, rari omnino illic Græci, lõge rariores Bulgari, nec multo plures Bosnenses, Seruii, Epirotæ. Macedonũ uero res quis nõ fabulosas putet, cũ nullũ in Macedonia uideat illius quæ olim fertur, magnitudinis monimentũ. Nec in Thracia, ubi ob ferociã, & armorum usum Mars olim natus credit, eamq; Euripides domiciliũ Martis appellat, ullũ nunc extat peritiæ militaris indiciũ. Quæ omnia ideo a me sunt altius repetita, ut non ex ea, quæ olim fuit, sed

Quæ sit in Europa solitudo in Turcarum prouincijs.

Macedonia.

Thracia.

ex hac quæ nunc est rerum, atq; hominum, conditione sciamus quantū timere Turcas oporteat. Eorumq; uires non ex uetere illa urbiū celebritate, populorūq; frequentia, sed ex præsenti desolatione, ac solitudine metiamur. Sed licet semper Asiatici habiti fuerint molles, & eneruati, cum tamen eo res sit adducta, ut ex nostris dissensionibus, atq; intestinis odiis tam imbellis, & ignauus hostis, tantā Europæ deuastādæ occasionem sibi sumpserit, ut iam ab eo, nihil nobis sit securū, nihil tutum, nihil non formidolosum, tempestiue languenti, & semianimi Christianæ reip. prouidendum est, ne si secus factum fuerit, nihil nobis sit integrum prouidere. nam ut in ægro, & ualde effœto corpore, quicquid negligitur, pro mora, mors est, ita huic malo nisi celerrime occurratur, frustra postea occurretur. Res omnis est in cardine, & ut periculum in negligentia maximum, & manifestissimum, ita totum rei gerendæ pondus, & omnis uictoria est in celeritate collocata. Vos igitur o Christiani Principes reconciliatis uoluntatibus ad eam rem paribus uotis defendendam accurrite, in qua par esse debet apud omnes studium, & cogitatio. Nulla impensæ moles, nullum bellicæ fortunæ periculum, uos ab hoc opere auertat, in quo posita est, & constituta religionis tutella, & Christianæ reip. salus, cū incremento uestri nominis, gloriaq;, & accessione imperii, fortunarumq; uestrarum maxima. Si Camillus tot laudibus effertur, quod uexilla olim a Gallis erepta in patriā rettulerit; si Scipio Aphricanus, quod Annibalem ab Italiæ uastitate auerterit, si alter Aphricanus, quod duas ciuitates Romano impio inimicissimas,

Tēpestiue christianæ Reip. esse succurrendum.

Exhortatur Christianos ad hoc bellum suscipiendum.

Carthaginem, ac Numantiam deleuerit, si Marius, quod Cymbrorum furorem edomuerit, quo ardore, quo studio uos postera omnis ætas celebrabit? qui purissima Iesu christi delubra, qui aras, qui tépla Mahometica foeditate prohibueritis, quorũq; opera tota Christiana resp. ex flamma, ex ferro, ex mediis impiorũ faucibus fuerit erepta. Hæc uobis laus debebitur, quæ uigebit memoria sæculorũ sempiterna, quã posteritas alet, quã æternitas omnis intuebitur. Ite igitur alacres, & in barbaram illam, ignobilem, abiectamq; nationem, uictrices copias conuertite. Tuq; in primis Magnanime Pont. immensæ, ac sacrosanctæ amplitudinis tuæ æquales spiritus concipias, accingere armis iustitiæ, tegere pietatis clypeo, cape fortitudinis gladiũ, & ut cecinit Dauid, Cadant a latere tuo mille, & decem millia a dexteris tuis. Christianam remp. quæ iam non labascit solum, sed labitur potius, ac perit funditus, a tot ærumnis, calamitatibusq; eripe. Nos diutius flagellari acerbissimis impiorum, amarissimisq; uerberibus non minus est perniciosum, ac funestũ, q̃ indignum, & ignominiosum in primis. Dirumpamus tandem (ut idem hortatur Propheta) uincula eorum, & proiiciamus a nobis iugum ipsorum. Scis te non tibi soli natum esse, sed multo magis immortali humani generis redemptori Christo Iesu, qui per Hieremiã populo suo ita pollicetur. Conuertã luctũ eorũ in gaudiũ, & consolabor eos, & lætificabo a dolore. Noli pati diutius ærumnosam, afflictamq; ciuitatẽ nostra uel desidia, uel dissidio pessundari. Vides omnes Italiæ principes, ac Resp. tecũ cõsentire, uel oẽs potius tibi obsequi,

Pontificem ad hãc expeditionem hortatur.

& tua esse in potestate. Alii amicitia, alii societate, alii clientelis ita uincti, ut nihil malint, q̃ quod tibi gratum, iucundumq; fore aduertunt. Et ne ad tantam belli moliem sustinendam pecuniaria tibi subsidia desint, Amplissimus pater Cardinalis Armellinus tui ærarii Custos solertissimus, idemq; Quæstor integerrimus est curaturus. Cuius consilium in prouidendo, perseuerantiam in agendo, celeritatem in perficiendo, quis satis dignis laudibus efferat? Hic iampridem totus ardet, & Charitatis facibus inflammatur ad Christianā remp. tuendā propugnandamq;. Pro cuius amplitudine non modo uniuersas opes, thesaurosq; æquo animo est erogaturus, sed sanguinem quoq; effundere, & extremum capitis discrimen adire non formidat. Plures quoq; alii sanctitati tuæ ad id bellum proficiscenti sunt affuturi, eiusdē laudis æmuli, ac sectatores. Quorum præsidio munitus, ut uigilantissimus pastor, qui (sicut tradit Euangelista) dat animam suam, pro ouibus suis, beluas illas teterrimas tot annos Christianorum, hoc est, tui gregis cruore, & cædibus depastas, totiq; Christiano nomini, & præcipue sedi tuæ sanctissimæ rabidis faucibus inhiantes, baculo isto diuinæ potestatis, uelut Herculea Claua abigas, & contundas. Nec sis contentus numerum ouium, quasi per manus tibi traditarum conseruare, sed restituti, atq; adeo aucti gregis decus, & gloriam tibi comparare, ut omne cœlum gaudio repleatur non una, atq; altera oue inuenta, sed innumeris, & pene infinitis, quæ a recto dominici ouilis itinere, uel abductæ fuerant, uel aberrauerant. Hæ tuæ sunt partes, tuum munus, tua industria

Ampliss. Pater Card. Armellinus.

Quæ sint summi Pont. partes et quid ab eo expectetur.

amissas Vrbes ex Turcarum manibus eripere, barbaricũ iugum a Christianorum ceruicibus repellere, imminẽtia Sacrosanctæ Reip. pericula propulsare, Apostolicæ sedis dignitatem tueri, Christianos omnes iniuria, & maleficio prohibere. At uos cæteri Christianæ pietatis assertores persequamini (ut hortatur Apostolus) inimicos Crucis, quorum finis interitus est, induite personam publicam, exuite priuatam, & uno consensu descendite ad Remp. Christianam capessendam, nec præter religionis pietatẽ aliud quicq̃ spectetis. Huc oculos, animos, huc cogitatus, studiaq; omnia conuertite, Nolite pati tantam pestem latius serpere, diutiusq; inualescere. Tyrannum illum graui, eodemq; celerrimo supplicio multate, qui omnem Christianorũ statum non labefactare solum, sed cæde, incendiisq; uastare non desinit. Prosternite, percutite, affligite, mactate teterrimam, & rabiosissimam istam Christianum sanguinem immodice sitientẽ bestiam. Si priscis annalibus didicimus hos semper succubuisse, qui foedus rumpere, ius foecialium uiolare, bellum contra fas, æquumq; indicere ausi sint, quæ unq̃ certior fuit uictoria? qui exploratior belli euentus? nobiscum est fides, cum illis perfidia, hinc pudor, illinc impudentia, hinc honestas, illinc turpitudo, hinc cõstãtia, illinc furor, deniq; hinc religio, pietas, uirtus, illinc superstitio, impietas, uitiũ decertabunt. Hoc milite Christianam remp. qua pene interierat, uitali aura fouete, hoc eam in pristinam libertatem, dignitatemq; uendicate. Incipiant uestro ductu, & pulcherrimis rebus gestis spes Christianæ uictoriæ florescere, & exoptati, concupitiq;

Cæteros Christianos principes ad hoc bellum inflãmat.

In bello, pro parte iustiore stare uictoriã.

triumphi per omnium uirtutum genera ueluti repubes-
scere. Quæ spolia tam opima? quæ ouatio? qui arcus?
quæ splendidiora trophæa? q̃ innocentem, & sanctissimã
Hierosolymam iacentem erigere, ruentem sustinere, affli
ctam recreare, & in pristinam possessionem ueteris digni
tatis, & imperii restituere? Hoc illud est certamẽ, de quo
scribit Paulus. Qui legitime certauerit coronabitur. Eia
agite huic expeditioni tam necessariæ, tamq; gloriosæ
pro uestra & pietate, & amplitudine mẽtem, animumq;
intendite, & uel ultionis in Turcas, uel grati animi erga
deum ratione ducti, ensem illum, quem diu, multumq;
in mutuas clades distrinxistis, in sceleratissimos Christia-
ni nominis hostes acuatis, & cruentetis. Sic breui per il-
lustres uictorias, & pulcherrima trophæa Christiana resp.
amplificata, uos assidue splendidiores reddet. Nec solũ
Europæ legem imponetis, sed & Libyæ, Scythiæ la-
tissima regna & Persidis flumina, & Nili hostia uestræ
ditioni parebunt. Ac demum, quod uaticinatur Euange
lista. Videbit omnis caro salutare Dei, nec modo tot po
puli ex tam diuturna seruitute recepti, sed Deus etiam
ipse uestra constantia, pietateq; delectatus, uos & uiuos
speciosissimis triumphis, & mortuos æterna beatitudine
decorabit.

Epilogus ad omnes Christianos principes.

F I N I S.

HIERONYMI BALBI EPISCOPI GVRCENSIS AD ILLVSTRISSIMVM Comitem Gabrielem Salamancham Supremum Sereniſſimi Principis Ferdinandi Cancellarium.

EPISTOLA.

MIhi animo uoluenti, cuinam potiſſimum libellum de Rebus Turcicis a me nuper confectum dedicarem, nemo hac lucubratione uiſus eſt dignior Ferdinando Principe omnium, quos noſtra tulit ætas, & optimo, & clariſſimo, in quo ſplendidiſſime reluceſcunt ea cuncta ornamenta, quæ in ſublimem & magnanimum Heroem poſſunt cadere. Quid enim memorem, q̄ in aggrediendis rebus ſit prudens? in ſuſtinendis perſeuerans? in perficiēdis accuratus? quid ue referam excellens, ac prope diuinum eius ingenium? quod nunq̄ potuit aut rerū magnitudine ſuperari, aut uarietate confundi, aut multitudine obrui. ſed licet in eo ſumma ſint omnia, duo tamen præcipue admirationi habētur, alterum quod nouā illam Hæreſim, quæ indies, magis magiſq; inualeſcebat, mirum in modū coercuit, alterum quod impetum Turcarū quo minus in intima Germaniæ uiſcera penetrarent, magna ſua cū laude, gloriaq; compeſcuit. ob utrunq; uero tibi uir Clariſſime proxima laus debetur, qui & ad bellum contra ſæuiſſimos Turcas ſuſcipiendum, & ad Chriſtianam pietatem aduerſus tot errorū monſtra propugnandā, Ferdinandū hortari, ſtimulare, accēdere nunq̄ ceſſas. Felix ille quidē te huiuſcemodi conſiliario, & moderatore, tu quoq;

felix,ad quem tantus Princeps ita omnia defert,ut nihil decernat nisi te consulente, nihil aggrediatur nisi te approbante, eoq; loco habet, quo Nestor olim ab Agamemnone habitus est. Id uero utriq; uestrum apprime gloriosum duco,quod enim maius tuæ uirtutis testimonium esse potest? q̃ apud tam generosum Principem, tantum æstimationis, atq; authoritatis tibi comparasse? at illi quid honestius? quidue honorificentius? q̃ quod prudẽtissimis,atq; optimis uiris,et in maximarũ rerũ administratione uersatis mirifice delectetur, ex quorũ assidua consuetudine non solũ id acquirat,ut peritior fiat, sed etiam ut melior. Alii fortunæ beneficio elati rerum licentia immodice exultant, hic uero sapientum præceptis,et admonitionibus continetur. præclarum id quidẽ, et in tam iuuenilibus annis uix auditũ, ut duo illa,ætas, et potentia,quæ natura effrenatiora sunt, non solũ frena patiantur,uerumetiam deposcant. Superest igitur Deum Opt. Maximũq; precari, ut inclyto Ferdinando se ad tam sanctam,tamq; gloriosam expeditionẽ contra Turcas accingenti, insignem palmam, & de illa immanissima,atq; impurissima natione sacrosanctũ triumphũ largiatur. Tu uero uir Amplissime,perge quo cœpisti gradu, & cunctis uiribus enitere, ut illũ,ad hoc præclarissimum facinus obeundum,satis accensum ardentius inflammes, ad metamq; (ut aiunt) celeri cursu tendentem, uoce, & clamore iuues, unde non solum tibi immortalem laudem,& gloriam nostra memoria comparabis,sed etiam nomen tuum omnis uentura posteritas mirificis laudibus est celebratura. Vale.

Libro de Fortitudine.

pagina.vi.uersu. xxviii. In. A.lege animi affectus. in B. pag.ii.uer.ix. detorquetur pag.iiii.uer.iii. disiungimur. in.D. pag.iii. uer. vi. iudicio damnatos. uer.x. illas ad appetitũ.pag. v.uer.i.restinguit.pag. viii.uer.i.haberet uer.ii.quot ei. uer.x.et quodammodo. in. E.pag.vii. uer.xvii.eorũ originẽ. in F.pag.v.uer.ii.ut mala. pag. vi.uer.xxvii.qui.pag.viii.uer.xxiii. haud scribit.in.G. pag. iii.uer.ii.ille dies.in.I.pag.ii. uer.xxvi.feremusq;. in.L.pag.i.uer.iiii.rastris.pag.iiii.uer.vii.non putaram. uer.xxi.coelo te.

Libro de rebus Turcicis.

in.c.pag.vi.uer.xx. xc.annis. in.e.pag.iii.uer.xix.succurreretur. in.f. pag. ii.uer.i. Byzantium captum. in.g. pag.i.uer.xiii. Sarmatas.in quibusdã.pag.v.uer.xxvii. exercitata.

R O M A E

A P V D F. M I N I T I V M

C A L V V M A N N O

A P A R T V V I R G I N I S

M. D. X X V I.

Cum gratia & priuilegio. S.D.N.

Clementis. VII. Pont. Max.

ad decennium.

ROMAE

APVD F. MINITIVM

CALVVM ANNO

A PARTV VIRGINIS

M. D. XXVI.

Cum gratia & priuilegio S.D.N.

Clementis. VII. Pont. Max.

ad decennium.